

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Perzekuce sedláků v Proseči a okolí v období kolektivizace

Kateřina Jetmarová

**Bakalářská práce
2018**

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 5. března 2018

Kateřina Jetmarová

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Tomáši Jiránkovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při vedení práce. Velké díky za ochotu a poskytnutí konzultací náleží Mgr. Jiřímu Urbanovi, Ph.D. Rovněž bych chtěla poděkovat pracovníkům ze SOA Zámrska, SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli a ze SOkA Chrudim za jejich laskavost a trpělivost. Dále děkuji všem pamětníkům, kronikářům a místním starostům za jejich čas a spolupráci. V neposlední řadě děkuji své tetě Marii Herynkové a celé rodině za veškerou pomoc a podporu při zpracování této práce.

Název

Perzekuce sedláků v Proseči a okolí v období kolektivizace

Anotace

Tato bakalářská práce charakterizuje československou vesnici v 50. letech na konkrétních osudech soukromých zemědělců v Proseči a okolí. Přibližuje vznik jednotných zemědělských družstev daného regionu a poukazuje na perzekuční nástroje, které komunistická strana používala. V práci jsou zmíněny osudy tzv. „vesnických boháčů“ a středních zemědělců, kteří se odmítali vzdát soukromého hospodaření.

Klíčová slova

kolektivizace, sedlák, JZD, vesnice, Proseč, Československo

Title

The persecution of farmers in Proseč and neighbourhood in the times of collectivisation

Annotation

This bachelor thesis characterizes the Czechoslovak's countryside in the 1950s on the specific fates of private farmers in Proseč and neighbourhood. It describes the emergence of collective farms (JZD) in the certain region and points out the persecution tools which were used by the Communist Party. The work includes fates of the so-called "village rich" and farmers of the middle layer who refused to give up private farm.

Keywords

collectivisation, farmer, collective farm (JZD), countryside, Proseč, Czechoslovakia

Obsah

1. Úvod	1
2. Historiografie dějin 50. let v Československu.....	4
3. Charakteristika lokality.....	9
3.1. Historie lokality	9
4. Poválečné období.....	11
5. Situace po převratu	13
5.1. Perzekuce.....	14
6. Kolektivizace	16
6.1 Typy JZD.....	16
6.2. První etapa (1949–1953)	17
6.2.1. Akce „kulak“	18
6.3. Druhá etapa (1953–1954).....	19
6.4. Třetí etapa (1955–1960)	20
7. Kolektivizace v Proseči a okolí	22
8. Příběhy.....	27
8.1. Zatočilovi z Kutřína.....	27
8.2. Staňkovi z České Rybné	30
8.3. Sílovi z Boru u Skutče	34
8.4. Josef Pešina z Boru u Skutče.....	39
8.6. Kačerovi z Doubravic	45
8.7. Josef Černín z Leštiny	46
8.8. Zemědělci v Proseči.....	48
9. Závěr.....	51
Resumé	53
Seznam zkratk.....	54
Seznam pramenů a literatury	55
Seznam příloh.....	59

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji stíhání sedláků v 50. letech ve vybraných obcích okresů Polička a Vysoké Mýto. Jedná se o vesnice Proseč, Zderaz, Perálec, Kutřín, Česká Rybná, Martinice, Paseky, Bor u Skutče, Leština a Doubravice. K těmto lokalitám mám úzký vztah, jelikož v Proseči jsem vyrůstala a okolní vesnice znám již od dětství. S Leštinou mě pojí také případ mého prastrýce, který byl perzekuovaný za zabití prasete načerno a hrozilo mu odebrání majetku. Velmi se zajímám o soudobé dějiny a historii těchto míst, proto jsem si vybrala zrovna tyto lokality.

Cílem této bakalářské práce je charakterizovat období 50. let na vesnici na konkrétních případech v uvedené oblasti. Úvodní část práce obsahuje stručnou historii obcí, kterými se zabývám. Další část zahrnuje popis kolektivizace a její dopady na soukromě hospodařící zemědělce. Dále je práce věnována průběhu kolektivizace na Prosečsku. Jádrem práce se zabývá příběh sedláckých rodin, které byly zasaženy kolektivizací.

Jako základní dílo, které mi umožnilo celkový náhled do problematiky, mi posloužila publikace od Karla Jecha *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*,¹ která shrnuje autorův dosavadní výzkum týkající se kolektivizace. Pro pochopení zemědělské politiky jsem použila dílo od Antonína Kubačáka a Magdaleny Beranové *Dějiny zemědělství v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*.² Tato kniha obsahuje vysvětlení historického procesu zemědělství od pravěku do roku 1989. Zajímavé dílčí poznatky o perzekuci a politických procesech mi poskytla kniha od Karla Kaplana a Pavla Palečka *Komunistický režim a politické procesy v ČSR*³ a sociologická studie od Ivana Gaďourka a Jiřího Nehněvajsy *Žalářování, pronásledování a zneuznání: svědectví ještě žijících obětí stalinismu v českých zemích*.⁴ Tyto dvě publikace jsou převážně o perzekuci zahrnující nejen procesy se zemědělci, ale i politické procesy, procesy s církví, vojenské soudy atd. Dalším přínosným zdrojem je především dílo Jiřího Urbana *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*,⁵ které se zaměřuje na regionální historii dvou vesnic novopackého okresu: Choteč a Svatojánský Újezd. Znalosti mi prohloubily dvě publikace od Miloslava Růžičky *Vyhnaní – akce „kulak“*

¹ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.

² KUBAČÁK, Antonín – BERANOVÁ, Magdalena. *Dějiny zemědělství v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2010. ISBN 978-80-7277-113-4.

³ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

⁴ GAĐOUREK, Ivan – NEHNĚVAJSA, Jiří. *Žalářování, pronásledování a zneuznání: Svědectví ještě žijících obětí stalinismu v českých zemích*. Brno, 1997. ISBN 80-210-1718-X.

⁵ URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*. Praha, 2010. ISBN 978-80-7429-055-8.

a *Vyhnaní – akce „kulak“ II.*,⁶ ve kterých autor shromáždil osudy sedláků z 50. let na základě ústních výpovědi pamětníků. Kolektivizaci se řadu let věnuje Jana Burešová, která publikovala mnoho příspěvků na toto téma. Jedná se například o studie *Prosazování sovětského modelu do československého zemědělství*⁷ a *Združstevňování nebo kolektivizace zemědělství po roce 1948?*⁸ Další přínosnou prací je studie od Šárky Rokosové *Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem*,⁹ kde se zabývá omezeními „kulaků.“ Závěrečnou fází kolektivizace se zabývá Jiří Pernes v příspěvku ve sborníku *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu*.¹⁰ Práce od Jana Doležala a kol. *Když mizely meze: kapitoly z kolektivizace východočeského zemědělství v letech 1949–1960*¹¹ je poznamenaná dobou vzniku, ale poskytuje alespoň faktografické informace. K nastudování orální historie jsem použila díla od Miroslava Vaňka,¹² který se zabývá moderními českými dějinami a je vedoucím Centra orální historie v Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR.

Jelikož se jedná o rozsáhlou oblast, která byla do roku 1960 rozdělena do dvou okresů Polička a Vysoké Mýto, ztížilo mi to bádání. Dokumenty ohledně kolektivizace v Proseči a okolí se nacházejí ve Státním okresním archivu Chrudim a ve Státním okresním archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli. V SOKA Chrudim jsou uloženy fondy Místních národních výborů všech vesnic uvedených v této práci a nezpracované fondy Jednotných zemědělských družstev, které mi díky ochotě místních pracovníků byly zpřístupněny. V SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli se nalézají dokumenty soudní povahy. Jsou zde uloženy fondy Okresního soudu a Okresní prokuratury v Poličce. Také je zde možnost nahlédnutí do fondu KSČ–okresní výbor Polička. Obce Leština a Doubravice, kterými se práce též zabývá, patřily v 50. letech do okresu Vysoké Mýto. Fondy Okresního soudu ve Vysokém Mýtě a Okresní prokuratury Vysoké Mýto nacházející se v SOKA Ústí nad Orlicí nejsou zpracované, z tohoto důvodu jsou nepřístupné. Fondy Krajské prokuratury Pardubice a Krajského soudu Pardubice jsou uloženy

⁶ RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnaní – akce Kulak*. Havlíčkův Brod, 2008. ISBN 978-80-254-6522-6. a RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnaní II – akce Kulak*. Havlíčkův Brod, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0.

⁷ BUREŠOVÁ, Jana. *Prosazování sovětského modelu do československého zemědělství*. In *Sborník Vojenské akademie v Brně*. Řada C, mimořádné číslo. Brno, 1994, s. 395–402.

⁸ BUREŠOVÁ, Jana. *Združstevňování nebo kolektivizace zemědělství po roce 1948?* In *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*. Uherské Hradiště, 2002, s. 223–228.

⁹ ROKOSOVÁ, Šárka. *Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem*. In *Securitas imperii 10: sborník k problematice vztahů československého komunistického režimu k „vnitřnímu nepříteli“* 10. Praha, 2003, s. 147–194.

¹⁰ PERNES, Jiří. *Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957–1960*. In BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.). *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu*. Brno, 2009, s. 9–52. ISBN 978-80-87122-04-4.

¹¹ DOLEŽAL, Jan – KMONÍČEK, Josef – PEKÁREK, Jiří. *Když mizely meze: kapitoly z kolektivizace východočeského zemědělství v letech 1949–1960*. Hradec Králové, 1987.

¹² VANĚK, Miroslav – MŮCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha, 2015. ISBN 978-80-246-2931-5. a VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha, 2004. ISBN 80-7285-045-8.

ve Státním oblastním archivu Zámorsk. Po utřídění informací a jmen jsem zažádala o vyhledání některých osob v Archivu bezpečnostních složek v Praze.

Pro ucelený obraz historie 50. let v těchto obcích jsem využila informace z místních kronik. Na internetových stránkách města Proseč se nacházejí kroniky Proseče, Pasek, Martinic, České Rybné a Boru u Skutče v elektronické podobě.¹³ Kroniky Boru u Skutče obsahují 50. léta, ale jsou dopsané v 70. a 80. letech Františkem Kadlecem. Kronika města Proseč a obce Česká Rybná se na počátku 50. let nevedla. Stejný případ se vztahuje i na kroniku Perálce. Nahlédnutí do zderazské kroniky mi poskytla současná kronikářka paní Eva Říhová. Kronika obce Leština je k dispozici ve Státním okresním archivu v Chrudimi. Kronika obce Doubravice se ztratila a není k nalezení.

Rovněž jsem nahlédla do dobového tisku. Regionální tisk z období 50. let se nachází ve Státním okresním archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli, v Regionálním muzeu Vysoké Mýto a v Regionálním muzeu vesnice v Dolním Újezdě. Nikde nejsou dochovaná všechna čísla. Jsou zde umístěna například některá čísla novin Hlas nové vesnice, Za socialistickou vesnici, Budujeme novou vesnici, Rozorané meze, Nová cesta – vesnické noviny ONV Polička. Jedná se většinou o noviny oboustranného tisku ve formátech A4 nebo A3.

Metody orální historie jsem využila pro rozhovory s pamětníky. Ty jsem vedla se syny a dcerami postižených sedláků. Také jsem do rozhovoru zahrnula osoby, které tuto dobu zažili a pamatují si na ni. Kromě toho mi pamětníci poskytli dokumenty z osobního vlastnictví.

¹³ Město Proseč. [2018-02-03] URL: <https://www.mestoprosec.cz/mesto/kroniky>.

2. Historiografie dějin 50. let v Československu

Tato kapitola je věnována odborné literatuře týkající se Československa v 50. letech a kolektivizaci zemědělství a venkova.

Jako první za zmínku stojí Karel Jech, jehož stěžejním tématem byly dějiny československého venkova se zaměřením na proces kolektivizace. V roce 1992 vydal Ústav pro soudobé dějiny edici *Dokumenty o perzekuci a odporu*, kde Karel Jech sestavil seznamy vystěhovaných rodin při akci „K“ v letech 1951–1953. Tyto seznamy jsou hojně používány dodnes.¹⁴ Napsal také knihu *Soumrak selského stavu 1945–1960*,¹⁵ která vyšla v roce 2001. Autor se zde zabývá zemědělstvím od konce druhé světové války se zaměřením na proces kolektivizace. Tato kniha měla velký úspěch. V roce 2008 byla uveřejněna rozšířená práce pod názvem *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*.¹⁶ Autor tuto publikaci rozšířil o kapitoly „Střípky z rolnické a selské minulosti,“ kde rozebírá zemědělství od pravěku, a o kapitulu „Dozvuk,“ kde popisuje, jak v důsledku kolektivizace prakticky přestala existovat soukromá zemědělská malovýroba.

Karel Kaplan se zaměřuje na dějiny poválečného Československa. V roce 1962 vydal knihu *Až k vítězství Hradeckého programu*,¹⁷ kde se zabývá důsledky Košického vládního programu na vesnici ve východních Čechách, dále pak popularizací Hradeckého programu a dalšími zápasy na vesnici. Hned po navrácení Československa k demokratickému režimu na počátku 90. let vydal knihy, zabývající se Československou situací po „vítězném únoru.“ Jedná se o publikace *Československo v letech 1948–1953* a *Československo v letech 1953–1966*.¹⁸ Dále bych uvedla jeho práci nazvanou *Komunistický režim a politické procesy v Československu*,¹⁹ na které spolupracoval s Pavlem Palečkem. Zde se autoři převážně zabývají masovou nezákonností a perzekucí v zakladatelském období komunistického režimu.

Na počátku 90. let Jana Burešová publikovala větší množství vědeckých studií zabývajících se poválečným zemědělstvím. V roce 1994 vydala studii, která nese název

¹⁴ Tyto seznam se nacházejí v knize BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal (eds.). *Akce „K“*. *Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*. Praha, 2010. ISBN 978-80-213-2033-8.

¹⁵ JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945–1960*. Praha, 2001. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 35. ISBN 80-7285-010-5.

¹⁶ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.

¹⁷ KAPLAN, Karel. *Až k vítězství Hradeckého programu: příspěvky k dějinám rolnického hnutí v letech 1945–1948 ve východních Čechách*. Havlíčkův Brod, 1962.

¹⁸ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948–1953*. Praha, 1991. ISBN 80-04-25700-3. a KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1953–1966*. Praha, 1992. ISBN 80-04-25745-3.

¹⁹ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

Prosazování sovětského modelu do československého zemědělství,²⁰ zde se rozepisuje o pronikání sovětského pohledu na rolníky, kdy vláda usilovala o pěstování nedůvěry k rolnictvu, a také o důsledcích rezoluce Informbyra²¹ z 28. června 1948. Další studie, která stojí za zmínku je studie *Zemědělství v českých zemích a na Slovensku v podmínkách „kolektivizace“ 1949–1960: poznámky k převratu v životě a práci zemědělců*²² z roku 1998 a *Združstevňování nebo kolektivizace zemědělství po roce 1948?*²³ z roku 2004. Tyto studie se zabývají nejen rozdíly v zemědělství na Slovensku a v Českých zemích, ale i rozdílnými významy v termínech kolektivizace a združstevňování.

Antonín Kubačák, který se zaměřuje na pozemkové právo, dějiny zemědělství, dějiny správy a politické dějiny, na počátku 90. let publikoval knihy *Dějiny zemědělství v českých zemích* a *Dějiny zemědělství v Českých zemích, II. díl 1900–1989*.²⁴ Jde o přehled vývoje československého zemědělství od nejstarších dob do konce osmdesátých let 20. století. Rozšířené vydání, které vyšlo v roce 2010 pod názvem *Dějiny zemědělství v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*,²⁵ napsal spolu s Magdalenou Beranovou. Magdalena Beranová byla českou archeoložkou zabývající se dějinami pravěkého a středověkého zemědělství včetně experimentální archeologie.²⁶

Jiří Nehněvajsa společně s Ivanem Gaďourkem vytvořili sociologickou studii s názvem *Žalářování, pronásledování a zneuznání: Svědectví ještě žijících obětí stalinismu v českých zemích*,²⁷ která se zabývá bývalými politickými vězni komunistického teroru zevnitř hnutí a jejich osudy po pádu komunismu. Jiří Nehněvajsa připravil dotazníkovou část, kterou rozeslal. Náhlá smrt mu bohužel neumožnila práci dokončit, proto se rozpracovaného materiál ujal Ivan Gaďourek, který tuto studii dokončil.

²⁰ BUREŠOVÁ, Jana. Prosazování sovětského modelu do československého zemědělství. In *Sborník Vojenské akademie v Brně*. Řada C, mimořádné číslo. Brno, 1994, s. 395–402.

²¹ Neboli Informační byro komunistických a dělnických stran, které navázalo na činnost Kominterny (zanikla v roce 1943). Informbyro vzniklo v roce 1947 za účelem sdružení mezinárodního komunistického hnutí pod vedením Moskvy. Této organizaci je věnována jedna podkapitola v knize: NÁLEVKA, Vladimír. *Kapitoly z dějin studené války I*. Praha, 1997, s. 43–44. ISBN 80-86130-00-2.

²² BUREŠOVÁ, Jana. Zemědělství v českých zemích a na Slovensku v podmínkách „kolektivizace“ 1949–1960: poznámky k převratu v životě a práci zemědělců. In *Česko-slovenská historická ročenka*. Brno, 1998, s. 197–203.

²³ BUREŠOVÁ, Jana. Združstevňování nebo kolektivizace zemědělství po roce 1948? In *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*. Uherské Hradiště, 2002, s. 223–228.

²⁴ KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v českých zemích*. Praha, 1992. ISBN 80-7084-109-5. a KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Českých zemích, II. díl 1900–1989*. Praha, 1995. ISBN 80-7084-134-6.

²⁵ KUBAČÁK, Antonín – BERANOVÁ, Magdalena. *Dějiny zemědělství v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2010. ISBN 978-80-7277-113-4.

²⁶ SKLENÁŘ, Karel. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Praha, 2005, s.72. ISBN 80-7277-253-8.

²⁷ GAĎOUREK, Ivan – NEHNĚVAJSA, Jiří. *Žalářování, pronásledování a zneuznání: Svědectví ještě žijících obětí stalinismu v českých zemích*. Brno, 1997. ISBN 80-210-1718-X.

V roce 2003 vyšla studie²⁸ v *Securitas Imperii* od Šárky Rokosové, ve které se zabývá administrativním opatřením, jako jednou z forem perzekuce sedláků. Tato studie obsahuje podrobný přehled zákonů a opatření směřujících proti „vesnickým boháčům.“

Marie Skopalová v roce 2007 publikovala studii s názvem *Vysídlování selských rodin ve východních Čechách v 50. letech 20. století*²⁹ ve Sborníku prací východočeských archivů. V této práci se snaží dosáhnout, co nejpřesnějšího počtu vysídlených rodin z Pardubického a Královehradeckého kraje. Její výsledky z výzkumu pak porovnává s výsledky z již zmiňovaných seznamů vystěhovaných rodin, které vypracoval na počátku 90. let Karel Jech.

Petr Blažek společně s Michalem Kubálkem vydali sborník zahrnující příspěvky z mezinárodní konference *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti 1948–1960*,³⁰ konané v roce 2007. Tento sborník obsahuje prezentované příspěvky, které pojednávají o řadě událostí od problému na venkově v Sovětském svazu až po regionální kolektivizaci v Československu. Dalším knižním výstupem těchto dvou historiků, který stojí za pozornost, je edice *Akce „K.“ Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech*,³¹ kde autoři nejen zveřejnili seznamy vystěhovaných rodin, které sestavil Karel Jech v roce 1992, ale publikace také zahrnuje obsáhlou studii o akci „K“ a směrnici tří ministrů. Dále v této edici nalezneme studii od Jany Burešové, ve které se zabývá úplnými počátky kolektivizace a tři regionální studie týkající se kolektivizace na Jindřichohradecku, Jičínsku a Sedlčansku.

Rok 2009 přinesl sborník vydaný kolektivem autorů zabývajících se závěrečnou fází kolektivizace s názvem *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu*.³² Obecného zpracování závěrečné etapy se chopil Jiří Pernes. Další studie v tomto sborníku jsou od Vladimíra Březiny, Jiřího Topinky a Michala Stehlíka a ukazují na konkrétních regionech střední a severní Moravy, Berounska a Jihlavska průběh a výsledky kolektivizace.³³

Regionální podobou kolektivizace se zabývá Jiří Urban, který se venkovským životem v Polabí zabývá již od bakalářských a magisterských studií.³⁴ Vydal knihu *Venkov*

²⁸ ROKOSOVÁ, Šárka. Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem. In *Securitas imperii 10: sborník k problematice vztahů československého komunistického režimu k „vnitřnímu nepříteli“* 10. Praha, 2003, s. 147–194.

²⁹ SKOPALOVÁ, Marie. Vysídlování selských rodin ve východních Čechách v 50. letech 20. století. In *Sborník prací východočeských archivů* 11. Zámrsk, 2007, s. 93–120. ISSN 231-6307.

³⁰ BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.). *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7363-226-7.

³¹ BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal (eds.). *Akce „K.“ Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*. Praha, 2010. ISBN 978-80-213-2033-8.

³² BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.). *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957–1960: sborník příspěvků*. Brno, 2009. ISBN 978-80-87122-04-4.

³³ Tamtéž, s. 7.

³⁴ URBAN, Jiří. *Perzekuce samostatně hospodařících zemědělců na Královehradecku na počátku 50. let 20. století*. Pardubice, 2005. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Fakulta humanitních studií. Katedra

pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu,³⁵ ve které se zaměřuje na regionální historii dvou vesnic novopackého okresu: Choteč a Svatojánský Újezd. Dále napsal publikaci vycházející z jeho dizertační práce, která nese název *Kolektivizace venkova v Horním Polabí. Od fenoménu k aktérům a jejich motivacím*,³⁶ kde popisuje situaci v tehdejším okrese Vrchlabí.

Podobou kolektivizace v jednotlivých regionech se věnují i amatérští historici jako např. Miloslav Růžička. Ten v roce 1999 napsal dokumentární knihu *Osudy politických vězňů na Havlíčkovodsku*. Dále shromáždil vzpomínky přesídlených rodin na základě ústních výpovědí pamětníků a vydal je pod názvem *Vyhnaní*.³⁷ První díl Vyhnanců vyšel v roce 2008 a obsahuje celkem 121 příběhů. V roce 2011 vyšel druhý díl, kde se pan Růžička podělil o dalších 83 životních příběhů. V rámci regionální podoby kolektivizace bych ještě připomněla pana Jana Němečka, který se věnuje perzekuci zemědělců v období kolektivizace na Chrudimsku a Svitavku. Mezi jeho práce patří např. *Osudy sedláků na Poličsku po roce 1948*.³⁸

Na závěr bych chtěla stručně zmínit publikace vydané před rokem 1989, které jsou ovlivněné komunistickou ideologií, ale poskytují faktografické informace. Jedná se například o publikaci *Když mizely meze: kapitoly z kolektivizace východočeského zemědělství v letech 1949–1960*,³⁹ ve které se autoři zabývají družstevnictvím⁴⁰ v Pardubickém a Královohradeckém kraji. O násilné povaze kolektivizace psali jako o přehmatech či chybách. Další publikace zasažená komunistickou ideologií byla vydána v roce 1974 k výročí „osvobození“ Sovětskou armádou pod názvem *25 let budování socialistického zemědělství ve Východočeském kraji*.⁴¹ Autoři zde rozebírají hospodářskou situaci na vesnici od Hradeckého programu do jejich současnosti. Státní vědecká knihovna Zdeňka Nejedlého v Hradci Králové vydala v roce 1983 knihu k 35. výročí „vítězného únoru“ pod názvem *Socializace zemědělství*

historických věd. a URBAN, Jiří. *Násilná kolektivizace Královohradeckého venkova*. Pardubice, 2008. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická. Katedra historických věd.

³⁵ URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*. Praha, 2010. ISBN 978-80-7429-055-8.

³⁶ URBAN, Jiří. *Kolektivizace venkova v Horním Polabí. Od fenoménu k aktérům a jejich motivacím*. Praha, 2016. ISBN 978-80-246-3615-3.

³⁷ RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnaní – akce Kulak*. Havlíčkův Brod, 2008. ISBN 978-80-254-6522-6. a RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnaní II – akce Kulak*. Havlíčkův Brod, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0.

³⁸ NĚMEČEK, Josef. *Osudy sedláků na Poličsku po roce 1948*. Chrudim, 2015.

³⁹ DOLEŽAL, Jan – KMONÍČEK, Josef – PEKÁREK, Jiří. *Když mizely meze: kapitoly z kolektivizace východočeského zemědělství v letech 1949–1960*. Hradec Králové, 1987.

⁴⁰ Termín združstevňování, který používala komunistická ideologie, není přesný. Nejednalo se o založení družstev v pravém slova smyslu.

⁴¹ FALTA, František – KLIMEŠ, Jindřich – MAŠKA Jan et. Al. *25 let budování socialistického zemědělství ve Východočeském kraji*. Hradec Králové, 1974.

ve východních Čechách 1949–1960.⁴² Tato kniha v duchu doby dokumentuje zakládání jednotných zemědělských družstev a zemědělskou velkovýrobu v Pardubickém a Královeshradeckém kraji.

⁴² MOJŽÍŠOVÁ, Iva et. Al. *Socializace zemědělství ve východních Čechách 1949–1960*. Hradec Králové, 1983.

3. Charakteristika lokality

Proseč leží v Pardubickém kraji, ve vzdálenosti zhruba 45 km od krajského města Pardubice. Městečko se nachází na okraji Českomoravské vysočiny na severovýchodě Žďárských vrchů, malá část katastru na severu a severovýchodě je již součástí České křídové tabule.⁴³ Podnebí v Proseči je následkem vyšších poloh studenější.⁴⁴

3.1. Historie lokality

První písemná zmínka o Proseči pochází z poloviny 14. století z listiny arcibiskupa Arnošta z Pardubic, kde se zmiňuje o prosečském kostelu a farnosti. Proseč patřila podlažickému klášteru. V roce 1421 byla vypálena husitskými vojsky táhnoucími z Chrudimi do Litomyšle a do Poličky. Vypálen byl i podlažický klášter,⁴⁵ který na rozdíl od Proseče nebyl obnoven. Na konci 15. století náležela Proseč panství Nové Hradky. Před rokem 1559 byly nad a pod městečkem založeny dvě nevelké vesnice Záboří a Podměstí.⁴⁶ Stáří těchto vesnic nelze vyvozovat z pozdní písemné zmínky, neboť mohly být druhotně vyděleny z dříve větší Proseče.⁴⁷ V 16. století obsahovalo novohradské panství tři rychty: chotovickou, prosečskou a leštínskou.⁴⁸ Proseč měla rychtu, pod níž patřili i obyvatelé vsí Záboří,

⁴³ DVOŘÁK, Velimír a kol. *Proseč u Skutče. 650 let od první písemné zmínky o Proseči*. Hlinsko, 1999, s. 1.

⁴⁴ Městský úřad Proseč, *kronika Proseče I. 1200–1921*, str. 21.

⁴⁵ Pod klášter v Podlažicích patřily i další vesnice, kterými se v této práci zabývám. Podlažický nekrolog prozrazuje tři jména pohřbených mužů v tomto klášteře. Jedná se o jména Pererce, Sderada a Kutruse, kteří byli zřejmě zakladateli obcí Perálec, Zderaz a Kutřín (*z listů od současné kronikářky obce Zderaz paní Evy Říhové, které napsal dřívější kronikář František Pulda*). Zpočátku tyto tři vesnice spadaly do majetku kláštera v Podlažicích. Po založení panství v Rychmburku došlo k převedení Perálce a Kutřína pod toto nově založené panství. Zderaz přešla do majetku panství v Nových Hradech. V roce 1850 se Zderaz i Perálec staly samostatnou obcí. K Perálci náležela osada Kutřín, v rámci okresu Vysoké Mýto. V letech 1949–1960 patřily do okresu Polička a od roku 1960 do okresu Chrudim. V roce 1960 se k Perálci připojila Zderaz, která se osamostatnila roku 1992. ANDRLE, Augustin. *Města a obce Vysokomýtska*. Vysoké Mýto, 2007, s. 358, 643. ISBN 80-902996-2-8.

⁴⁶ Od roku 1850 se Podměstí a Záboří staly samostatnými obcemi v rámci okresu Vysoké Mýto. Pod ves Záboří spadaly i obce Martinice a Paseky do roku 1926. Od roku 1949 se Podměstí i Záboří staly součástí Proseče. A dodnes pod ní spadají. ANDRLE, A. C.D., s. 381, 609.

⁴⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, VI. díl. Praha, 2004, s. 45–49. ISBN 80-85983-12-5.

⁴⁸ Leština se nalézá při cestě z Vysokého Mýta do Nových Hradů. Počátek obce se nedá přesně určit. Podle nepodložených informací Leština vznikla na konci 14. století. Při zřizování okresů roku 1850 spadala do okresu Vysokomýtského. V roce 1960 se pak stala součástí okresu Chrudim. Od roku 1990 se obec skládá z několika sídel: Leštiny, Doubravic, Dvořiště, Podhořan. ANDRLE, A. C.D., s. 219.

Martinice⁴⁹, Paseky⁵⁰, Podměstí (dnes městské části), Svatá Kateřina, Bor⁵¹ a Zderaz.⁵² Obyvatelé byli převážně rolníci: sedláci a chalupníci. Někteří rolníci vedle polního hospodářství provozovali řemesla. Prosečsko v minulosti proslulo sklářskými výrobky a výrobou dýmek. Od roku 1850 Proseč spadala do okresu Vysokého Mýta. V roce 1868 vypukl v městečku velký požár, který změnil tvář dosud dřevěné Proseče. Od této doby se začaly stavět zděné stavby. V roce 1912 byl zbořen starý katolický kostel a následující rok vystavěn nový podle projektu Boží Dvořáka. Za první republiky vznikaly další továrny na dýmky – B. H. Kadlec, Jehlička a Voltr, vyšivačské podniky – Kosiner a Pollak, Vackova-Glosova výroba prádla. V politickém složení Prosečska měla převahu Československá strana lidová. Během druhé světové války se většina vesnic v okolí Proseče podílela na odboji a partyzánském hnutí. Odbojář Josef Formánek, velitel pplk. Svatoň a hlava organizace R-3 prof. J. Grňa v okolí⁵³ Proseče našli úkryt.⁵⁴ V letech 1949–1960 Proseč spadala pod okres Polička. V roce 1960 došlo k rozšíření chrudimského okresu sloučením převážné části území dvou okresů – Hlinska a Chrudimi. K nim se přičlenily části dalších okresů – Čáslavi, Vysokého Mýta a Poličky. Během druhé poloviny 20. století se k Proseči připojily doposud samostatné obce Paseky, Martinice, Bor u Skutče, Česká Rybná⁵⁵ a Mířetín.⁵⁶

Dnes má Proseč necelých 2100 obyvatel, 7 místních částí a rozkládá se na ploše 3 403 hektarů.⁵⁷ V roce 1999 se Proseč stala lídrem nově vzniklého mikroregionu Sdružení obcí Toulovcovy Maštale, který nyní sdružuje 12 okolních obcí.⁵⁸ Na základě žádosti zdejšího starosty Jana Macháčka získala Proseč v březnu 2011 statut města.

⁴⁹ První písemná zpráva o Martinicích pocházela z roku 1749. Obec spadala do majetku panství Nové Hrady, kde setrvala do roku 1850. Od téhož roku Martinice byly součástí obce Záboří, kde zůstaly do roku 1926. V roce 1926 se Martinice staly samostatnou obcí, která trvala do roku 1972, kdy se připojila k Proseči, jejíž součástí je dodnes. ANDRLE, A. C.D., s. 268.

⁵⁰ Vznik obce Paseky se spojuje s činností sklárny. Jelikož bylo potřeba mnoho dřeva na provoz sklárny, vykácen se kus lesa a vznikla paseka. Vykácený pozemek se již nevyužíval, a tak během 17. století vznikala obec Paseky. V roce 1850 se stala součástí obce Záboří v rámci okresu Vysoké Mýto. O století později přešla tato obec do okresu Polička. V roce 1972 se sloučila s Prosečí, pod kterou spadá i dnes. ANDRLE, A. C.D., s. 352.

⁵¹ Středověká ves pravděpodobně vznikla současně se vsí Proseč. Historie této obce je spojovaná s historií městečka Proseč. V roce 1886 se Bor osamostatnil. Byl součástí okresu Vysoké Mýto, kde setrval do roku 1949, pak přešel pod okres Polička. Svou samostatnost tato obec ztratila mezi lety 1975–1990, kdy patřila k Proseči. Od roku 1990 je Bor samostatnou obcí. ANDRLE, A. C.D., s. 23.

⁵² DVOŘÁK, Velimír a kol. *Proseč u Skutče. 650 let od první písemné zmínky o Proseči*. Hlinsko, 1999, s. 9.

⁵³ Dnes je na Pasekách pomník generála Svatoňe a kapitána Sošky, kteří na tomto místě byli zastřeleni. Jednalo se o významné velitele partyzánského odboje proti nacistickým okupantům během války.

⁵⁴ DVOŘÁK, V. a kol. C.D. s. 16.

⁵⁵ Středověká ves vznikla kolem roku 1300. Počátkem 14. století vznikl hrad Rychmburk. V roce 1392 bylo panství Rychmburk zapsáno do Zemských desek, kde byla napsaná i Rybná. V roce 1850 se obec Česká Rybná stala samostatnou obcí v rámci okresu Vysoké Mýto. V roce 1949 přešla obec pod okres Polička. Do okresu chrudimského byla včleněna v roce 1960. ANDRLE, A. C.D., s. 63.

⁵⁶ ANDRLE, A. C.D., s. 396.

⁵⁷ Město Proseč. [cit. 2017–11–6]. URL: <https://www.mestoprosec.cz/mesto/zakladni-informace>.

⁵⁸ Jedná se o přírodní rezervaci, kde se vyskytují pískovcové skalní útvary a vzácné druhy živočichů a rostlin.

4. Poválečné období

Mezi lety 1945 a 1948 se poválečný československý venkov začal měnit. Ministrem zemědělství se stal Július Ďuriš, člen Komunistické strany Československa (dále KSČ). V Košickém vládním programu se prosadil zákaz agrární strany, což mělo dalekosáhlý dopad, jelikož tato strana měla v meziválečném období značný vliv na venkov.

V Košickém programu, vydaném před koncem války 5. dubna 1945, se nalézal požadavek konfiskace majetku všech Němců, zrádců a kolaborantů, který vedl k druhé pozemkové reformě. Dále zde byl například ustanoven zákaz činnosti některých politických stran⁵⁹ a vytvoření Národní fronty Čechů a Slováků, která sdružovala politické strany: Československá strana lidová, Československá strana národně socialistická, Československá strana sociálně demokratická, Komunistická strana Československa, Demokratická strana a Komunistická strana Slovenska.

V prvních poválečných volbách do jednokomorového Ústavodárneho shromáždění Československé republiky v květnu 1946 byly povoleny pouze strany sdružené v Národní frontě. V českých zemích vyhrála komunistická strana v čele s Klementem Gottwaldem, na Slovensku Demokratická strana v čele s Jozefem Lettrichem. Do konce roku byla sestavena nová vláda, jejíž předsedou se stal Klement Gottwald.

Ministr zemědělství Július Ďuriš předložil po volbách osnovy šesti zákonů. Jednalo se o zákon o revizi pozemkové reformy, scelovací zákon, zákon o myslivosti, zákon o zaknihování přídělů ze zkonfiskovaného a jiného majetku, o zajištění zemědělského výrobního plánu a o úpravě dělení zemědělských podniků a zamezení drobení zemědělské půdy. Nekomunistické strany tyto osnovy zamítly.⁶⁰ V dubnu 1947 byl vyhlášen Hradecký program, který obsahoval souhrn požadavků k dalšímu rozvoji zemědělské výroby u drobných a středních rolníků. Mezi tyto požadavky patřilo například rychlé dokončení konfiskace majetku zrádců a jeho přerozdělení; pozemková reforma, která omezovala vlastnictví půdy nad 50 ha, dále pak úprava zemědělské daně, pojištění a podpory zemědělské výroby.⁶¹

Zemědělské plánování, tzv. dvouletka, bylo projednáno a schváleno na celostátním sjezdu zemědělců konaném v květnu 1946. Zemědělský výrobní plán se skládal z plánu

⁵⁹ Například Hlinkova slovenská ľudová strana, Henleinova sudetoněmecká strana a Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (= agrární strana).

⁶⁰ ROKOSOVÁ, Šárka. Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem. In *Securitas imperii 10: sborník k problematice vztahů československého komunistického režimu k „vnitřnímu nepříteli“*. Praha, 2003, s. 147–148.

⁶¹ KAPLAN, Karel. *Až k vítězství Hradeckého programu*. Havlíčkův Brod, 1962, s. 43.

rostlinné a živočišné výroby. V létě 1947 bylo sucho, které se stalo hlavním důvodem nesplnění dvouletky.⁶²

⁶² BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha, 2010, s. 383. ISBN 978-80-7277-113-4.

5. Situace po převratu

Během února 1948 došlo v Československu (dále ČSR) ke státnímu převratu a také k převzetí moci KSČ. Ihned po uchopení moci začala KSČ s rozsáhlými čistkami. Dne 21. března 1948 proběhlo parlamentní zasedání, kde se přijaly všechny zemědělské zákony, které byly v předchozím období nekomunistickými stranami zamítnuty. Došlo ke schválení zákonů č. 43, 44, 46, 47 a 49 o zemědělském úvěru, o rozdělení pozůstalosti se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy, o nové pozemkové reformě, o zemědělské dani a scelovací zákon.⁶³ V Ústavě 9. května 1948 byla výslovně stanovena nejvyšší přípustná výměra půdy, tj. 50 ha, kterou mohl soukromník vlastnit. Tím si komunisté získali na svou stranu bezzemky a malé rolníky.

V červnu 1948 Edvard Beneš abdikoval na úřad prezidenta a novým prezidentem se stal Klement Gottwald. Ve stejný měsíc proběhlo jednání československých představitelů na zasedání předsednictva Ústředního výboru KSČ o rezoluci Informbyra. Zde poprvé probíhala diskuze, která řešila budoucí průběh socializace zemědělství.⁶⁴ Bylo rozhodnuto, že v ČSR by se měla realizovat kolektivizace sovětského typu. V říjnu 1948 se konalo zasedání Ústředního výboru KSČ (dále ÚV KSČ), kde se jednalo o kolektivizaci⁶⁵ a o pojmenování hlavního nepřítele na vesnici. Lenin a Stalin používali výraz kapitalistické živly na vsi. Tento pojem byl však pro československé vesničany příliš knižní.⁶⁶ Dalším návrhem byl například „statkář“, ale to spíše označovalo nejmajetnější vrstvu. Termín „sedlák“ vyvozoval pozitivní představu o zkušeném hospodáři s přirozenou autoritou.⁶⁷ Proto českoslovenští funkcionáři přejali ze sovětské literatury slovo „kulak.“⁶⁸

⁶³ BUREŠOVÁ, Jana. Politický a institucionální rámec kolektivizace zemědělství v Československu se zaměřením na historická hlediska. In BLAŽEK, P. (ed.). *Akce „K“. Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty.* Praha, 2010, s. 17–60. ISBN 978-80-213-2033-8.

⁶⁴ BUREŠOVÁ, Jana. Prosazování sovětského modelu do československého zemědělství. In *Sborník Vojenské akademie v Brně. Řada C. Mimořádné číslo*, Brno 1994, s. 398.

⁶⁵ Neboli zavádění centrálně administrativního systému do zemědělství.

⁶⁶ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy.* Praha, 2008, s. 59. ISBN 978-80-7021-902-7.

⁶⁷ VOMELA, Martin. Kolektivizace v Československu a její politické motivy. In BLAŽEK, P. (ed.). *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti.* Praha, 2008, s. 122-123. ISBN 978-80-7021-902-7.

⁶⁸ Označení pro zámožnějšího samostatného zemědělce vstupovalo v širší užívání a známost v souvislosti se Stolypinovou agrární reformou po roce 1906. Označení kulak se používalo pro zemědělce s výměrou nad 20 ha, ale pokud se hospodářství nacházelo v pícninářské oblasti, stačilo 15 ha, v obilnářské 10 ha a v řepařské 8 ha. Do skupiny „kulaků“ spadali i sedláci s menší výměrou, pokud u toho provozovali nějakou živnost jako např. hostinec, mlýn, řeznictví atd., vlastnili speciální technická zařízení, zaměřili se na speciální výrobu, pro niž potřebovali námezdní síly (vinařství, chmelářství atd.). ROKOSOVÁ, Šárka. Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem. In *Securitas imperii 10: sborník k problematice vztahů československého komunistického režimu k „vnitřnímu nepříteli“.* Praha, 2003, s. 149.

5.1. Perzekuce

Perzekuce⁶⁹ v obecnější rovině byla v Československu po roce 1948 zahajována z různých důvodů. Nejdříve zasáhla aktivní politické odpůrce. Následně se okruh stíhaných rozšířil na věřící, na lidi s příslušností k národnostní menšině či jinému národu, na sedláky, kteří vyvíjeli odpor ke vstupu do JZD, na příbuzné nebo přátelé osob nepohodlných režimu apod. Stala se tak jednou z oficiálních forem vládnutí komunistické strany.⁷⁰

Vznikl nový pojem MUKL neboli muž určený k likvidaci. Jednalo se o syny samostatných rolníků či obchodníků, „třídním původem“ poznamenané, stoupence demokracie, věřící, studenty toužící po kulturní svobodě a podobně. Pro ženy se užíval název muklyně.⁷¹

Klíčovou pozici ve tvorbě politických procesů tvořily instituce KSČ a její vedoucí orgány, politický sekretariát ÚV KSČ a Komise stranické kontroly. V krajích a okresech zaujímala důležitou roli v přípravě politických procesů předsednictva krajských a okresních výborů KSČ. Mezi procesy, o kterých rozhodovaly okresní bezpečnostní komise,⁷² převažovaly především „kulacké případy.“⁷³

Státní bezpečnost měla v zakladatelském období hlavní náplň práce ve výrobě politických procesů. Šířila nedůvěru i mezi funkcionáři KSČ a všude viděla „třídního nepřítele.“ K „odhalování“ nepřátel používali tzv. operativní techniky, což znamenalo sledování, kontrola korespondence, odposlechy telefonů a zprávy od vlastních agentů.⁷⁴ Státní bezpečnost měla vlastní informátory v každém domě. Preventivně sledovali „ideového nepřítele“ kvůli informacím, které by se mohly hodit do budoucna k vydírání za účelem spolupráce.⁷⁵

Zatýkání se nejčastěji konalo v noci. Ohlašovalo se boucháním pěstí do dveří a zvoláním „*Domovní prohlídka! Otevřete!*“, přitom mířili zbraní přímo na dveře. Následně vtrhli dovnitř a začali prohledávat celý byt. Po prohlídce bytu danou osobu odvezli na výslech.⁷⁶

Vyšetřování probíhalo podle výslechových plánů. Tento plán obsahoval otázky, které vyšetřovanec dostal, a odpovědi, které vyšetřovatel musel na oběti vynutit.⁷⁷ Výslech trval

⁶⁹ Perzekuce znamená systematické pronásledování nebo hrubé zacházení s jednotlivcem nebo skupinou osob. Perzekuce zahrnuje izolaci, nezákonné uvěznění, nátlak, útlak či vyhrožování.

⁷⁰ KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno, 2001, s. 22. ISBN 80-85947-75-7.

⁷¹ GAĎOUREK, Ivan – NEHNĚVAJSA, Jiří. *Žalářování, pronásledování a zneuznání: Svědectví ještě žijících obětí stalinismu v českých zemích*. Brno, 1997, s. 7. ISBN 80-210-1718-X.

⁷² Bezpečnostní komise KSČ zanikly v roce 1951. V krajích a okresech je nahradily porady konané před každým významnějším procesem. Politický tajemník KSČ na poradě svolával prokurátora, soudce a velitele StB. KAPLAN, K. – PALEČEK, P. *Komunistický režim*, s. 168–170.

⁷³ Tamtéž, s. 168–171.

⁷⁴ Tamtéž, s. 171–173.

⁷⁵ Tamtéž, s. 24–25.

⁷⁶ PTÁČEK, Josef. *Perzekuce občanů okresu Chrudim v letech 1948–1989. Politictví vězňů – hrdinové III. odboje*. Chrudim, 2006, s. 17. ISBN (brož.).

⁷⁷ KAPLAN, K. – PALEČEK, P. *Komunistický režim*, s. 184.

nepřetržitě několik dní. Státní bezpečnost měla k dispozici celou řadu donucovacích prostředků k dosažení „přiznání,“ od nepřetržitého bití až do omdlení, po umístění do suterénních samotek v chladu. Mučení trvalo tak dlouho, dokud nebyl podepsán předem připravený protokol, ve kterém se vyšetřovanec doznával k trestné činnosti. Jeho přiznání se stalo hlavním důkazem. Pisatel formuloval protokoly tak, aby soud vynesl co nejpřísnější rozsudek.⁷⁸

Státní bezpečnost pak měla za úkol připravit obžalovaného k soudnímu přelíčení a nacvičit s ním řeč u soudu. Justice případ přijímala, žalovala, soudila a vynášela tresty, o kterých rozhodovaly orgány KSČ. Soudy dodávaly nezákonnostem zdání legality a přeměnily soudní přelíčení v divadlo, které mělo „vychovávat masy.“⁷⁹

Po výslechu a soudním procesu následovalo vykonání trestu. Většinou se jednalo o těžkou manuální práci ohrožující zdraví i život. Odsouzené posílali například do jáchymovských dolů, kde se těžil uran nebo do ostravských dolů, kde se naopak těžilo uhlí. Ženy byly dolů ušetřeny. Často pracovaly venku, nebo v dělnických továrnách. Někdy i draly peří v dílnách věznic.⁸⁰

I když byl vězeň propuštěn na svobodu amnestií, stále si nesl s sebou označení „nepřítel režimu.“ Komunistický režim činil všechno možné, aby jeho navrácení do společnosti ztížil. Bývalý vězeň měl potíže se získáním pracovního místa, udržením bytu či se zpřístupněním jeho dětí ke vzdělání. Státní bezpečnost ho stále kontrolovala v práci i v místě jeho pobytu, kde ho nechala sledovat sousedy.⁸¹

Politické procesy postihly celou společnost a dlouhodobě poznamenaly hospodářství, politiku, kulturu a právo. Také měly negativní vliv na mezilidské vztahy a celkový morální stav společnosti.⁸²

⁷⁸ PTÁČEK, J. C.D., s. 20.

⁷⁹ KAPLAN, K. – PALEČEK, P. *Komunistický režim*, s. 195–198.

⁸⁰ GAĎOUREK, Ivan – NEHNĚVAJSA, Jiří. *Žalářovani, pronásledování a zneuznaní: Svědectví ještě žijících obětí stalinismu v českých zemích*. Brno, 1997, s. 18–30. ISBN 80-210-1718-X.

⁸¹ Tamtéž, s. 30–31.

⁸² KAPLAN, K. – PALEČEK, P. *Komunistický režim*, s. 211.

6. Kolektivizace

Kolektivizace v ČSR proběhla v několika etapách. První etapa je vymezena roky 1949–1953, tzv. zakladatelské období. Toto období bylo přerušeno krizí let 1953–1954, které je charakterizováno hromadným výstupem rolníků z Jednotných zemědělských družstev (dále JZD). Další etapa kolektivizace proběhla v letech 1955–1960, kdy postupně došlo k socializaci vesnice a upevnění moci komunistické strany.

6.1 Typy JZD

Na území ČSR se postupně utvářely čtyři typy jednotných zemědělských družstev, které ilustrovaly, jak by měl vypadat postupný přechod k socialistickému hospodaření.

V JZD I. typu byla zavedena společná organizace hlavních polních prací (osev, sklizeň). Výrobní prostředky zůstaly i nadále v soukromém vlastnictví každého člena. Společné bylo užívání strojů. Sklizeň se rozdělovala podle nákladů a výměry půdy. Náklady na obrábění půdy a příjmy za splněnou práci se zapisovaly na účet každého člena. Živočišná výroba byla samostatná.⁸³

U JZD II. typu byla provedena tzv. hospodářsko-technická úprava půdy (HTÚP), neboli rozorání mezí a scelování pozemků. Byla zavedena společná rostlinná výroba. Živočišná zůstala v individuálním hospodaření členů družstva.⁸⁴ Sklizeň si členové družstevních kolektivů rozdělovali individuálně, podle velikosti výměry vložené půdy.⁸⁵

III. typ JZD měl společnou rostlinnou i živočišnou výrobu. Práce byla organizována ve společných skupinách. Existovala záhumenková hospodářství, tj. individuální hospodaření každého člena s vlastní domácností. Odměnu za práci dostali podle vykonané práce a pouze částečně podle vlastnictví půdy.⁸⁶

Základní charakteristika JZD IV. typu je stejná jako u JZD III. typu. Lišilo se však v tom, že členové neměli žádný příjem za vložené pozemky. Byli odměňováni podle práce. Pracovní normy byly ohodnocovány pracovními jednotkami v závislosti na složitosti vykonané práce.⁸⁷

⁸³ URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*. Praha, 2010, s. 244. ISBN 978-80-7429-055-8.

⁸⁴ Tamtéž, s. 244–245.

⁸⁵ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha, 2010, str. 389. ISBN 978-80-7277-113-4.

⁸⁶ URBAN, J. C.D., s. 245.

⁸⁷ Tamtéž, s. 245.

6.2. První etapa (1949–1953)

V únoru 1949 byl vyhlášen zákon č. 69, o jednotných zemědělských družstvech. Vláda se snažila, aby zákon působil demokratickým dojmem, a přitom nepřímou umožňoval řízení rolníků.⁸⁸ Od této doby docházelo k cílenému útoku proti soukromě hospodařícím zemědělcům, jelikož proces sjednocování měl být doprovázen vyloučením nebo omezením vlivu velkých sedláků.

V dubnu propukla rozsáhlá kampaň k zakládání JZD. Ústřední výbor KSČ vydal rozhodnutí, které stanovilo vybudování „vzorových“ JZD v každém okrese.⁸⁹ Na konci května se konal IX. sjezd KSČ, kde funkcionáři potvrdili politiku omezování a vytlačování „vesnických kapitalistů.“ Sedláci byli zbavováni funkcí v národních výborech.⁹⁰ Do praxe se začal uvádět zákon č. 55/1947 Sb., díky němuž mohla být odebrána půda (nebo přikázána do povinného pachtu) hospodářům, kteří neplnili tzv. jednotný hospodářský plán. Sedláci ztratili možnost disponovat traktory. Pokud sedlák požádal o výpomoc Státní traktorovou stanici, směla jim pomoci až po provedení prací pro JZD a pro malé a střední rolníky.⁹¹

Na základě zákona č. 47 došlo k hospodářsko-technické úpravě půdy a její scelování pro nově zakládající JZD nebo státní statky. Sedlák ponechal půdu nebo její část JZD a dostal půdu na okraji honů nebo katastru.⁹² Mnohdy musel vyměnit svou úrodnou půdu za půdu s horší bonitou. Jedno z dalších nařízení omezujících sedláky bylo nařízení č. 7, o výkupu a dodávce zemědělských výrobků podle smlouvy ze dne 25. ledna 1949. Každé zemědělské hospodářství muselo uzavřít smlouvu o dodávce. Výši dodávek určoval Místní národní výbor (dále MNV) podle směrnic z ministerstva.⁹³ Pro sedláky existovalo mnoho omezení. Mohli být například soudně stíháni za nepovolené chování nenahlášených kusů prasat a jejich porážky bez povolení MNV.⁹⁴ Dále měli zakázáno vydávání šlechtěných osiv a byli vyloučeni ze šlechtitelských programů. Museli odvádět vyšší dodávky a vyšší daně. Sedlák nepřestal být režimu nebezpečný ani tehdy, když půdu dobrovolně odevzdal JZD nebo státnímu statku.

V důsledku vydání zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, mohli být sedláci potrestáni za nesplnění množství smluvních dodávek. Byly zajištěny domovní

⁸⁸ BUREŠOVÁ, Jana. Politický a institucionální rámec kolektivizace zemědělství v Československu se zaměřením na historická hlediska. In BLAŽEK, P. (ed.). *Akce „K“: Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*. Praha, 2010, s. 17–60. ISBN 978-80-213-2033-8.

⁸⁹ URBAN, J. C.D., s. 243.

⁹⁰ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha, 2008, s. 63. ISBN 978-80-7021-902-7.

⁹¹ ROKOSOVÁ, Š. C.D., s. 152–153.

⁹² JECH, K. C.D., s. 65.

⁹³ ROKOSOVÁ, Š. C.D., s. 157.

⁹⁴ Tamtéž, s. 163.

prohlídky a zabaveny přebytky, mnohdy i osiva na další sezónu.⁹⁵ Odsouzený byl kvalifikován jako „ohrožovatel“ zásobování či plnění jednotného hospodářského plánu. Méně často jako sabotér. Sedlák tedy spáchal trestný čin proti republice, pokud včas nedodal smlouvanou dodávku. Všechny tyto postihy, obavy a nejistoty vedly k podepsání přihlášek do JZD.⁹⁶

6.2.1. Akce „kulak“

V roce 1951 ÚV KSČ rozhodlo o zvýšení původních úkolů první pětiletky. Došlo ke zrychlení tempa, které se promítalo i do zemědělství. Ministr zemědělství Július Ďuriš přišel s návrhem sedláka vystěhovat do jiné vesnice. Statek vystěhovaného hospodáře by si pak zabralo JZD nebo státní statek. Původně měli být vybráni dva až tři sedláci z jednoho kraje, s kterými pak měl být proveden proces určený k propagaci a zastrašení.⁹⁷

Na podzim 1951 vstoupila v platnost Směrnice tří ministrů, která byla projednána v Lánech v létě téhož roku. Podepsána byla ministrem spravedlnosti Štefanem Raisem, ministrem vnitra Václavem Noskem a ministrem národní bezpečnosti Ladislavem Kopřivou. Tato směrnice rozšiřovala zákaz pobytu i na členy rodiny a všechny, kteří v daném období žili na usedlosti souzeného sedláka. Přesun rodiny se zpravidla konal do tří dnů po vynesení rozsudku nad obžalovaným sedlákem.⁹⁸ Rodině odsouzeného sedláka mělo být ponecháno osobní šatstvo, prádlo, zásoby potravin na několik dní či nejnutnější bytové zařízení. Soudní proces se sedlákem býval jen formální záležitostí. U soudu byl vysloven zákaz pobytu a konfiskace majetku, dále nepodmíněné odnětí svobody a peněžité pokuta. Rodinní příslušníci měli dopředu zařízené místo pobytu a pracovní zaražení. Souzený sedlák po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody následoval svou rodinu.⁹⁹ Stěhovací náklady si jednotlivé rodiny měly hradit samy.

V květnu 1952 došlo k pozastavení akce. V létě se ministři¹⁰⁰ sešli opět v Lánech, kde řešili problémy spojené s vystěhováním. Bylo přijato několik usnesení, která Akci „kulak“ uvedla znovu do pohybu. Na konci října se akce rozjela tajným rozkazem ministra národní

⁹⁵ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha, 2008, s. 66. ISBN 978-80-7021-902-7.

⁹⁶ SKOPALOVÁ, Marie. Vysídlování selských rodin ve východních Čechách v 50. letech 20. století. In *Sborník prací východočeských archivů* 11, 2007, s. 93–120.

⁹⁷ JECH, K. C.D., s. 86–89

⁹⁸ Tamtéž, s. 123–126.

⁹⁹ SKOPALOVÁ, M. C.D., s. 93–120.

¹⁰⁰ Ministr národní bezpečnosti Karol Bacílek (1896–1974), ministr spravedlnosti Štefan Rais (1909–1975), ministr zemědělství Josef Nepomucký (1897–1972) a ministr vnitra Václav Nosek (1892–1955). Stojí za povšimnutí, že této schůzi se účastnil i ministr zemědělství, který nebyl zapojen do diskuze o Směrnici tří ministrů.

bezpečnosti.¹⁰¹ Vedle toho byl vydán zákon č. 56, o dodávkové povinnosti a výkupu zemědělských výrobků, který navyšoval povinné dodávky o 10 %.¹⁰² Další změnou bylo vystěhování rodiny do 48 hodin od doručení dopisu o vystěhování. K Akci „kulak“ se vztahovala i „očista středních a vysokých škol“ od dětí „kulaků.“ Tyto děti měly být vytrženy z rodičovského vlivu a umístěny na manuální práce.¹⁰³

První předznamenání konce Akce „kulak“ byl sjezd v Lánech v létě 1953. Ministr národní bezpečnosti Karol Bacílek vydal ústní rozkaz k zastavení akce. U regionálních orgánů nastal zmatek a nevěděly, co dělat s právě souzenými sedláky. Proto je začali přesídlovat v rámci okresů nebo kraje. Formálně byla tato akce ukončena zrušením platnosti Směrnice tří ministrů v lednu 1954.¹⁰⁴

6.3. Druhá etapa (1953–1954)

V letech 1948–1953 byly vytvořeny základy komunistického režimu v Československu. Zakladatelské období komunistického režimu vyústilo ve společnosti v krizi. V březnu 1953 zemřel prezident Klement Gottwald. Novým prezidentem se stal Antonín Zápotocký.

V roce 1953 proběhla měnová reforma. Měnilo se 300 Kčs na osobu v poměru 1:5, vyšší částky pak v kurzu 1:50. Všechny mzdy, platy a penze se přepočítaly v kurzu 1:5. Měnová reforma také zrušila dvojí trh. Následkem toho vyvolala masovou nespokojenost a nedůvěru ve vedení státu.¹⁰⁵

Rok 1953 byl doprovázen hromadným výstupem rolníků z JZD. V létě prezident Zápotocký pronesl projev, ve kterém hovořil o kolektivizaci. Kritizoval nepřipustné snižování výroby tím, že se likvidují „vesničtí boháči“ a jejich hospodářství, jelikož nebylo zajištěno řádné obdělání těchto pozemků. Dále prohlásil, že nemá význam špatně hospodařící a rozpadající se družstva udržovat a rolníky v nich držet.¹⁰⁶

V říjnu 1953 byl vydán zákon o finanční pomoci JZD a soukromě hospodařícím rolníkům. Státní spořitelny na doporučení MNV mohly poskytovat soukromým rolníkům krátkodobé úvěry na provozní potřeby i dlouhodobé na zúrodnění, na nákup plemenného dobytka či stavební úpravy.¹⁰⁷

¹⁰¹ BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal. Akce „kulak“. Přijetí, uplatňování a zrušení směrnic tří ministrů. In BLAŽEK, P. (ed.). *Akce „K“. Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*. Praha, 2010, s. 61–150. ISBN 978-80-213-2033-8.

¹⁰² JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha, 2008, s. 161. ISBN 978-80-7021-902-7.

¹⁰³ Tamtéž, s. 142.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 202.

¹⁰⁵ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1953–1966*. Praha, 1992, s. 4–5. ISBN 80-04-25745-3.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 10–11.

¹⁰⁷ JECH, K. C.D., s. 200.

V červnu 1954 se konal X. sjezd KSČ, kde se schválily směrnice hospodářského plánu a zvýšení zemědělské výroby. Toho měli docílit zpřísněním trestů „kulakům“ a tomu, kdo porušoval výrobní a výkupní povinnosti. Trestní řízení mělo být provedeno co nejrychleji.¹⁰⁸

6.4. Třetí etapa (1955–1960)

V létě 1955 se konalo zasedání Ústředního výboru KSČ. V projevu Antonína Novotného byly vyjádřeny představy o budoucnosti, která podle něj spočívala v JZD, a tím dal impuls k zahájení další vlny kolektivizace.¹⁰⁹

Zemědělci, kteří vstoupili do JZD si mohli ponechat část půdy jako záhumenek.¹¹⁰ Člen pak byl povinen odevzdat při vstupu do JZD živý i mrtvý inventář, tj. hospodářská zvířata a hospodářské stroje, dále vozy, nářadí a také budovy, které JZD potřebovalo pro společné hospodaření. V soukromém vlastnictví si mohl ponechat drobný inventář a záhumenek.¹¹¹

Komunistická strana v roce 1956 přijala usnesení, které stanovilo dokončení socializace vesnice do roku 1960. K naplnění tohoto usnesení viděli funkcionáři potřebu získat střední rolníky, kteří hospodařili na výměře od pěti do patnácti hektarů.

K přesvědčení středních rolníků ke vstupu do JZD používali mnoho metod. Například do obcí jezdily tzv. agitační brigády, jejichž členové obcházeli zemědělce a přesvědčovali je o výhodách JZD. S rolníky, kteří odmítali vstoupit do JZD, byly prováděny osobní pohovory.¹¹² A pokud tyto metody nebyly účinné, začal větší nátlak ve formě vyšších dodávek, tvrdších postihů za neplnění, či výměnou pozemků za pozemek vzdálenější a méně úrodnější.¹¹³

V letech 1956–1957 rostl počet nově založených JZD a stoupal počet družstev vyšších typů. Do družstev vstupovali střední rolníci, nikoliv však z vlastního přesvědčení, ale z politických, společenských, ekonomických a psychologických důvodů.¹¹⁴

Na III. celonárodním sjezdu JZD vystoupil ministr zemědělství Michal Bakul'a s projevem, kde připustil, že „jednotlivé kulaky je možno do družstva přijímat,“ i když jen

¹⁰⁸ JECH, K. C.D., s. 208–209.

¹⁰⁹ PERNES, Jiří. Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960. In BŘEZINA, V. – PERNES, J. (ed.). *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu*. Brno, 2009, s. 9–52. ISBN 978-80-87122-04-4.

¹¹⁰ Záhumenek bylo vedlejší pomocné hospodářství, nikoliv hlavní zdroj obživy rodiny. Byla stanovena povolená výměra půdy a počet hospodářských zvířat.

¹¹¹ BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha, 2010, s.389–391. ISBN 978-80-7277-113-4.

¹¹² BŘEZINA, Vladimír. Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955-1960. In BLAŽEK, P. – KUBÁLEK, M. (ed.). *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha, 2008, s. 131. ISBN 978-80-87122-04-4.

¹¹³ Tamtéž, s. 131.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 132.

ve výjimečných případech a po pečlivém uvážení.¹¹⁵ Sedláci v JZD však nesměli zastávat žádné funkce a mohli pracovat pouze manuálně pod stálou kontrolou. Při vstupu do JZD měli vyšší povinný vklad do nedělitelného fondu než ostatní členové.¹¹⁶

V červnu 1958 se konal XI. sjezd KSČ, který vydal směrnicí „k dovršení socialistické výstavby v ČSR.“ Komunistická strana chtěla dokončit kolektivizaci v následujících dvou letech a posílit mladou generaci v zemědělství.¹¹⁷

Tato etapa kolektivizace byla v roce 1960 úspěšně dokončena. Komunistickému režimu se podařilo zlikvidovat většinu soukromě hospodařících rolníků a přimět je ke vstupu do JZD. Komunisté nepoužívali cestu násilí, jak to dělali v zakladatelském období, ale cestou ekonomického nátlaku.¹¹⁸

¹¹⁵ PERNES, J. *Závěrečná etapa kolektivizace*, s. 23.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 25.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 29.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 51.

7. Kolektivizace v Proseči a okolí

Na počátku 50. let se v Proseči za rušných a napjatých situací na ustavujících schůzích začaly vytvářet předpoklady pro založení JZD. Díky přesvědčovacími taktikami místních agitátorů začali zemědělci přemýšlet o založení družstva. Nikoliv však z vlastní vůle, ale ze strachu z budoucnosti a z obav neuzivení rodiny. Místní funkcionáři se snažili založení urychlit, aby se Proseč mohla počítat mezi „pokrokové“ obce. Následovalo tedy přesvědčování na mnoha schůzích zemědělců, které trvaly i do pozdních nočních hodin. Během roku 1952 podepsalo přihlášku do JZD 69 zemědělců.¹¹⁹ Kromě těchto zemědělců odevzdali půdu do vlastnictví družstva i maloročníci, kteří pro svůj věk, stáří a nemoc nemohli pracovat. Nově založené družstvo, které začalo fungovat v roce 1953, hospodařilo zhruba na 370 hektarech zemědělské půdy. Předsedou se stal Jaroslav Zvára ze Záboří. V družstvu ale chybělo kolektivní rozhodování a zkušenosti se společným hospodařením. Tyto skutečnosti vedly k rozpadu JZD, ke kterému došlo během roku 1954.¹²⁰

V obci Proseč po rozpadu prvního JZD vznikla v druhé polovině 50. let hned dvě zemědělská družstva. V polovině září 1957 bylo v Podměstí založeno nové družstvo s prvním předsedou Ladislavem Klimešem. Přihlášku podalo celkem 43 družstevníků.¹²¹ Ve stejnou dobu v Záboří probíhala schůze MNV, kde se ustanovilo druhé družstvo. V dokumentu z 6. října 1957 se píše „Vzhledem k tomu, že v obci Proseč je ustanoveno Jednotné zemědělské družstvo Podměstí, povolilo ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství v Praze výnosem č.j. 196.383/57-431 ze dne 30.9.1957 výjimku podle § 4 zákona č. 69/49 Sb., aby v Proseči byla založena dvě samostatná Jednotná zemědělská družstva.“¹²² Přihlášku do JZD v Záboří podepsalo 21 zemědělců¹²³ a celkem sdružovalo 113,12 ha zemědělské půdy. Prvním předsedou družstva byl Jan Koutný. Ihned se usnesla hospodářsko-technická úprava půdy, aby družstvo hospodařilo na co možná největších celcích. V důsledku toho došlo ke změnám držení půdy a nesouhlasu ostatních zemědělců.

Na členské schůzi v březnu 1959 byli členové seznámeni s neuspokojivými hospodářskými výsledky. Družstvo v Záboří zápasilo s nedostatkem pracovních sil. V JZD Proseč-Podměstí byl špatný stav dojníc, neplnily se dodávky mléka a vepřového masa. Na podzim roku 1959 byl dán návrh na sloučení JZD Záboří a JZD Proseč-Podměstí. Na začátku roku 1960 došlo na členské schůzi k odhlasování tohoto návrhu. Tím skončilo

¹¹⁹ Rodinný archiv paní Marie Mencové. Sepsané vzpomínky.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² SOkA Chrudim, f. JZD Proseč (nezprac.), Zápis ze schůze 6. října 1957.

¹²³ Rodinný archiv paní Marie Mencové. Sepsané vzpomínky.

samostatné družstvo Záboří a Proseč-Podměstí a zcelilo se pod názvem JZD Proseč. V roce 1962 byla zahájena výstavba čtyřřadého kravína.¹²⁴

I po vzniku JZD Proseč se situace nezlepšila. Družstevníky doprovázela bída. Neměli peníze na základní potraviny jako byl například cukr. Členové družstva podávali odhlášky nebo žádali o uvolnění v době vegetačního klidu, aby si mohli přivydělat v továrně. Jediné východisko pak tedy viděli v dalším sloučení družstev. V lednu 1971 se odhlasovalo sloučení JZD Proseč s družstvy z Boru, František a České Rybné. Během následujících 20 let došlo k dalšímu sloučení. V roce 1993 se družstvo rozpadlo.¹²⁵

Na Pasekách žili spíše drobní rolníci, kteří si vypomáhali. Když větší rolník vlastnil koně, tak pomáhal menším rolníkům vyorávat pole a naopak. Za této situace obyvatelé Pasek neviděli potřebu zakládat JZD. Zápis v kronice potvrzuje, že místní neměli zájem o založení družstva. *„Pokud se týče sdružení Jednotného zemědělského družstva, nenašla tato myšlenka u místních zemědělců dosud pochopení. Snad je to způsobeno tím, že zde jsou jen malé hospodářství jejichž obdělání nepůsobí žádné velké obtíže a potom to bude také zaviněno několika špatnými příklady z okolí, kde JZD založena jsou a opět byla rozpuštěna, tak př. Proseč a neb některá další nevykazující zvláštních výsledků.“*¹²⁶ V roce 1953 se rozhodovalo o založení družstva na Pasekách. Na schůzi v únoru byly projednány vzorové stanovy s okresním národním výborem Polička (dále ONV). Z návrhu však sešlo pro malou iniciativu. V září 1957 byla svolána schůze všech zemědělců za účelem založení JZD. Přítomen byl i tajemník ONV Polička, který v referátech přesvědčoval přítomné o založení družstva. Družstvo na Pasekách bylo založeno až v roce 1959. Nově vzniklé družstvo mělo celkem 27 členů a prvním předsedou se stal Josef Holec.¹²⁷ JZD Paseky se v roce 1975 sloučilo s JZD Proseč.

Podobně jako na Pasekách se kolektivizace odehrála i na Martinicích. Na několika schůzích se jednalo o možnostech založení JZD. Místní se však obávali problémů, kterými trpěla družstva v okolních vesnicích. Dne 8. srpna 1957 byla svolána veřejná schůze, kde se

¹²⁴ Při svodu do kravína se stala úsměvná příhoda, kterou sepsala pamětnice paní Marie Mencová z Martinic. *„Hospodyně-družstevnice byla již smířena s tím, že kravička do kravína půjde, ovšem je tady vazák, na který se kráva váže u žlabu. „Ať si tedy kravku vezmou, ale vazák jim nedám, budu ho mít alespoň na památku“ uvažovala v duchu družstevnice. Tak se tedy stalo. Pro krávu přišli a zmíněný vazák hospodyně s kravičkou tedy nevydala. Co teď? Honit krávu bez uvázání po prosečském náměstí je nepřipustné, a tedy i beznadějně, že by doběhla do Podměstí do kravína. V tu chvíli svádějíciho pracovníka napadlo si odepnout pásek od kalhot, přehodit ho krávě na rohy a šlo se. Ale chyba, kráva začala na venku skákat. Krávu bylo potřeba udržet, ale jednou rukou také kalhoty, které dotyčnému spadly, což bylo důvodem ke smíchu kolemjdoucích i přítomných družstevníků. Ale co, kalhoty spadly, ale kráva do kravína dovedena byla.“*

¹²⁵ Rodinný archiv paní Marie Mencové. Sepsané vzpomínky.

¹²⁶ Město Proseč. *Kronika Paseky II.* [cit. 2017–12–18] URL: <https://www.mestoprosec.cz/mesto/kroniky-obec-paseky>, s. 156–157.

¹²⁷ Tamtéž, s. 157.

diskutovalo o založení jednotného zemědělského družstva. Během srpna se konaly ještě další schůze. Na Martinice přijeli dva funkcionáři z ONV agitovat, aby získali první zemědělce pro společné hospodaření. V září byla svolána ustavující schůze, kde bylo stanoveno společné hospodaření od 1. ledna 1958. Prvním předsedou se stal Antonín Lampárek. Ke společné práci se sdružilo 16 zemědělců. Hospodařilo se na 81,23 hektarech zemědělské půdy.¹²⁸ V roce 1967 se odhlasovalo sloučení s JZD Česká Rybná.

V roce 1946 bylo založeno Strojní družstvo v České Rybné, které půjčovalo stroje a koordinovalo pomoc mezi sedláky. V průběhu roku 1951 zde vzniklo JZD.¹²⁹ Pracovní jednotka byla v 50. letech tak nízká, že okolní vesnice braly toto družstvo jako odstrašující příklad. V roce 1967 došlo ke sloučení s JZD Martinice pod názvem JZD Pastviny.¹³⁰ Později se sloučilo s JZD Proseč.

V roce 1952 mělo údajně dojít k založení jednotného zemědělského družstva ve Zderazi. Místní neviděli potřebu společného hospodaření, jelikož se jim dařilo v soukromém. Z důvodu nízké pracovní jednotky v okolních družstvech v Perálci a České Rybné se místní bránili. Podle kroniky musela vláda sáhnout k donucovacím prostředkům, protože chtěla mít co nejvíce založených JZD. Jedním z používaných prostředků byl rozkaz, který zněl: kdo měl na stromech suché větve, tak měl být přísně pokutován. Ale v případě podepsané přihlášky by pokuta byla snížena. Dále měl každý na pole předepsanou určitou výměru plodin, například obilí, len, mrkev, heřmánek, brambory. Úředníci pak chodili po poli a přeměřovali, jestli výměra souhlasí na ar. Za nedodržení osevních ploch se dávaly pokuty. Také každý musel odvádět určité množství dodávek. Kdo nesplnil dodávky, dostal upomínku s pokutou. I zde platila výjimka, že s podepsanou přihláškou by byla pokuta nižší.¹³¹ Navzdory dlouhému odolávání nátlaku vzniklo JZD v září 1957.¹³² Prvním předsedou družstva se stal František Drahoš. Dva roky po založení JZD byl vystavěn kravín.

Socializace Perálce nejdříve začala vytvořením strojního družstva, které trvalo zhruba rok. Družstvo II. typu vzniklo v roce 1950. Přihlášku podepsalo 18 zemědělců, převážně drobní zemědělci od tří do pěti hektarů a kovorolníci. Prvním předsedou se stal Jan Kysilko. V tomto typu se z velké části hospodařilo soukromě, společně se zajišťovalo pouze obdělávání půdy. V lednu 1952 na schůzi MNV se diskutovalo o založení III. typu JZD. Na podzim téhož roku se prakticky přešlo z II. typu na vyšší typ. Byla provedená hospodářsko-technická úprava půdy

¹²⁸ Město Proseč. *Kronika Martinice II.* [cit. 2017–12–18] URL: <https://www.mestoprosec.cz/mesto/kroniky-obec-martinice>, s. 187–192.

¹²⁹ ANDRLE, Augustin. *Města a obce Vysokomýtska*. Vysoké Mýto, 2007, s. 64. ISBN 80-902996-2-8.

¹³⁰ *Kronika Martinice II.*, C.D., s. 275.

¹³¹ Výpis z kroniky Zderaz od současné kronikářky této obce paní Evy Říhové.

¹³² SOKA Chrudim, f. JZD Zderaz (nezprac.), Zápis ze schůzí 1957, Dokument o ustanovení JZD z 21. září 1957.

a byly utvořeny hony. Hospodaření v JZD bylo špatné a členové pobírali na jednotku jen 50 haléřů. A tak zemědělci začali podávat odhlášky. Během roku 1953 vystoupilo z JZD 33 členů.¹³³ Státní bezpečnost v Poličce zahájila vyšetřování, zda se nejedná o nějakou protistátní organizaci. StB chtěla shodit vinu na faráře Blahníka z Předhradí. Započaly tak výsledky peráleckých občanů včetně starosty Františka Macháčka, který průběh výsledku sepsal.¹³⁴ V roce 1957 se předsedou stal František Krčil a tentýž rok byl vybudován kravín.

V Kutříně v období mezi válkami byl založen Hospodářský spolek a Hospodářské sdružení českých křesťanských zemědělců. Tyto spolky půjčovaly stroje a poskytovaly další služby a pomoc sedlákům. Zemědělci v Kutříně byli nuceni založit JZD až v roce 1958. Hospodařilo se se 115 hektary a prvním předsedou se stal Jaroslav Milián.¹³⁵

Ve druhé polovině roku 1959 se začalo jednat o sloučení družstev Zderaz, Perálec a Kutřín. Ke spojení došlo následující rok a vzniklo nové družstvo pod názvem JZD Nový život Perálec.¹³⁶ Předsedou nově sloučeného JZD se stal František Pulda. V 70. letech se přidala družstva z Hluboké a Štěpánova. V 90. letech se JZD rozpadlo a vzniklo Zemědělské družstvo Zderaz.

V Boru u Skutče bylo v roce 1950 založeno družstvo I. typu zásluhou Místní organizace KSČ pod vedením Jana Motyčky. Do JZD vstoupilo 19 členů, vesměs domkáři.¹³⁷ Od založení se družstvo potýkalo s různými potížemi, jako například nedostačujícími budovami, či nedostatkem koní a traktorů. Během roku 1952 se družstvo rozpadlo a hospodařilo se opět soukromě až do roku 1957. Od začátku roku 1957 do Boru jezdili agitátoři, kteří se snažili přesvědčit střední zemědělce o vstupu do JZD, jelikož příčinu rozpadu předchozího družstva spatřovali v jejich nezapojení. Po sedmi měsících přesvědčování ničeho nedocílili, a proto sem začali jezdit přesvědčovat i zástupci z kraje. Ke znovuzaložení JZD došlo v září roku 1957, kdy přihlášku podepsalo 16 zemědělských usedlostí. V kronice je napsáno „*Teprve když vstoupilo do JZD sousední Zderaz a bylo překročeno k tomu, že půda neplničů byla rozdělena mezi zemědělce, uznali zemědělci sami, že by bylo těžké se vyrovnat s vysokými dodávkovými předpisy.*“¹³⁸ Společné hospodaření započalo od 1.1.1958. Předsedou se stal František Kadlec. V 70. letech pak došlo ke sloučení JZD Bor s JZD Proseč.

¹³³ SOkA Chrudim, f. MNV Perálec, k. 2, inv. č. 15. Hodnocení rozvoje socializace vesnice 1957.

¹³⁴ Přepis deníkového zápisu pana Františka Macháčka je připojen v příloze na s. 62–63.

¹³⁵ ANDRLE, Augustin. *Města a obce Vysokomýtska*. Vysoké Mýto, 2007, s. 211. ISBN 80-902996-2-8.

¹³⁶ OÚ Perálec, *Kronika*, zápis z roku 1959, s. 20.

¹³⁷ Město Proseč. *Kronika Bor u Skutče–svazek II*. [cit. 2017–12–18] URL: <https://www.mestoprosec.cz/kroniky-obec-bor-u-skutce>, s. 129.

¹³⁸ Tamtéž, s. 5–6.

Družstvo v Doubravicích vzniklo v roce 1957. Do založení JZD se nikomu nechtělo. Během roku 1956 podepsalo přihlášku po dlouhém přesvědčování 42 členů. Po pár letech fungování se nakonec JZD Doubravice sloučilo s JZD Leština.¹³⁹

Obyvatelé Leštiny se dlouho bránili vstupu do JZD. Již od roku 1950 jezdili do Leštiny tajemníci. Po dvojicích navštěvovali každého hospodáře a vybízeli ke vstupu do družstva. Do přípravného výboru JZD se přihlásilo celkem 14 místních zemědělců. Podle vzpomínek pamětnice paní Miloslavy Kaupové sem agitátoři jezdili přesvědčovat o žních. *„To muselo teda být v šestapadesátým. A byly určeny doby, kdy se mohlo mlátit. Po dvou hodinách, protože bylo málo elektriky. Kdyby byly dvě nebo tři mlátičky, tak by to vypadlo, a byli by všichni namydlený. Takže to bylo rozdělený ten proud po dvou hodinách. No a ty, co přesvědčovali, tak prostě támhle tatínek měl postel a u toho byla židle a ted'ka ho agitátor přesvědčoval. No a ono se mělo už mlátit a oni tatínka zdržovali. Protože ty fůry, ty byly potřeba zmlátit, a když se to přejelo, bylo potřeba třeba 10 minut (pozn. navíc), tak se muselo jít dovolit toho, kdo byl po něm a měl ty další 2 hodiny.“*¹⁴⁰ Jednotné zemědělské družstvo Leština vzniklo v roce 1957. Během roku 1962 došlo ke sloučení JZD Leština, Podhořany, Doubravice se sídlem v Leštině. V 90. letech bylo zrušeno JZD a založena společnost ZEPO a.s. Leština.¹⁴¹

Do vytvoření jednotných zemědělských družstev se většině zemědělců nechtělo. Nejen, že by přišli o vlastní pole a dobytek, ale obávali se nejistoty. Po staletí si každý hospodařil sám a spoléhal na vlastní síly. Novinka společného hospodaření byla pro ně nepředstavitelná, a proto se většina bránila tak dlouho, jak to bylo možné. Z tohoto důvodu na Prosečsku vznikaly JZD většinou až v druhé polovině 50. let. Družstva, která vznikla v první polovině 50. let se buď časem rozpadla nebo se potýkala s velkými problémy.

¹³⁹ ANDRLE, Augustin. *Města a obce Vysokomýtska*. Vysoké Mýto, 2007, s. 93. ISBN 80-902996-2-8.

¹⁴⁰ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s paní Miloslavou Kaupovou, 24. 8. 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

¹⁴¹ ANDRLE, A., C.D., s. 222.

8. Příběhy

8.1. Zatočilovi z Kutřína

V roce 1921 si František Zatočil (1896–1960) vzal za manželku Annu Husákovou (1897–1978) z Pasek. František Zatočil zdědil po otci usedlost čp. 7 v Kutříně, kde samostatně hospodařil s manželkou na necelých 17 hektarech zemědělské půdy. Anna Zatočilová následně ve 30. letech podělila po matce chalupu s pozemky o přibližné výměře pěti hektarů na Pasekách. Nejdříve byla orná půda pronajata pastýřům z Pasek, ale po roce 1948 byly pole i louky obdělávány z Kutřína. Manželé spolu měli čtyři dcery – Olgu (1922–1994), Bohumilu (1926), Libuši (1933) a Miloslavu (1935).¹⁴²

Pan Zatočil byl na počátku 50. let velice nemocný, a tudíž byl neschopný práce na statku. Trpěl sklerózou a srdeční vadou. V dubnu 1952 se podrobil operaci dolních končetin. Starost o hospodářství tedy převzala jeho manželka s dcerou Libuší. Dodávky však měly ztíženy, jelikož jim byl před žněmi odebrán motorový pohon mlátičky. Přesto se jim v roce 1950 podařilo dodávky splnit. Ovšem v roce 1951 už nedokázali splnit dodávku mléka, ale žádné trestné řízení se nekonalo. Pro rok 1952 se předpis dodávek navýšil a dodávky se staly nesplnitelnými. František Zatočil byl nazván „notorickým neplníčem.“ Podle Blahoslava Sotony¹⁴³ za tím stál předseda MNV v Perálci Hrnčál, tajemník MNV Koudela pod vlivem a tlakem Hlaváče z Kutřína, který vše organizoval. Místní zastávali názor, že to Hlaváč dělal proto, aby se mohl nastěhovat do domu Zatočilových, jelikož se jeho chalupa rozpadala a neměl kde bydlet.¹⁴⁴

V roce 1952 tak započala štvavá kampaň proti Františku Zatočilovi kvůli neplnění navýšených dodávek mléka a vajec. V novinách *Budujeme novou vesnici* se například psalo: „*Tak letos zůstal dlužen za I. pololetí jenom 4 000 litrů mléka, 1 360 kusů vajec, vepřové maso nedodal žádné a hovězí jedině tak, že mu byly odebrány dojnice. On je prý nemocný a my dobře víme, jaká je jeho nemoc a jistě mu bude také předepsán dobrý lék, který pomáhá léčit všechny nepřátele budování socialismu. Ptali jsme se, proč nesplnili dodávku vajec, když mají 38 slepic a paní Zatočilová odpověděla, že jim je slepice sežirají. Věříte tomu čtenáři? Jistě že ne, my také nevěříme a ptáme se zda-li mléko, které nedodali, nevypily krávy?*“¹⁴⁵ Články podobných rázů byly na každodenním pořádku. Cílem nebylo pouze pošpinit práci samostatně hospodařících zemědělců, ale také popudit vůči nim část vesnice a společnosti.

¹⁴² OÚ Perálec, *sepsané vzpomínky od B. Sotony*.

¹⁴³ Manžel Libuše, roz. Zatočilové.

¹⁴⁴ OÚ Perálec, *sepsané vzpomínky od B. Sotony*.

¹⁴⁵ *Budujeme novou vesnici*, č. 31, 15. října 1952.

V červnu byla usnesena na zasedání MNV v Perálci tzv. „likvidace Zatočila Františka.“¹⁴⁶ Místní národní výbor v Perálci na něho vydal posudek. Pan Koudela s panem Hrnčálem ho popsali jako člověka špatné pověsti se zápornými postoji k lidově demokratické republice a vůči JZD. Místní národní výbor ho údajně stále musel pobízet, aby práci provedl včas. Dále popsali dobytek u Zatočilů jako podvyživený. Místní národní výbor v Perálci tedy požádal Okresní prokuraturu v Poličce, aby byla věc s panem Zatočilem jednou provždy vyřešena.¹⁴⁷

V září 1952 byl pan František Zatočil odsouzen za nedodanou předepsanou dodávkovou povinnost vepřového masa, vajec a mléka, a to v první polovině roku 1952 podle § 135 odst. 2 tr. zák. pro ohrožení jednotného hospodářského plánu k odnětí svobody na čtyři měsíce, ale také k peněžitému trestu 10 000 Kčs, eventuálně měsíc odnětí svobody.¹⁴⁸ Soud byl pro vyslovení propadnutí celého jmění ve prospěch státu ve smyslu § 47 tr. zák. z důvodu nepřátelství odsouzeného k lidově demokratickému zřízení. Pan Zatočil na svou obranu zdůrazňoval, že dodávku mléka nemohl splnit z důvodu otelení krav na podzim 1951, nedostatku jadrného krmiva a následnému odebrání šesti dojníc v květnu 1952. Co se týče nedodávky hovězího masa, uvedl, že chtěl dodat dvě jalůvky, ale vzhledem k odebrání dojníc, si tyto jalůvky musel ponechat.¹⁴⁹

Pan Zatočil podal odvolání o zmírnění trestu ke Krajskému soudu v Pardubicích, které se zamítlo, nicméně mu byl alespoň výkon trestu odnětí svobody odsunut na dobu čtyř až šesti měsíců z důvodu špatného zdravotního stavu.¹⁵⁰ Okresní prokurátor podal pod čj. pt 137/52 odvolání ke Krajskému soudu v Pardubicích, protože požadoval vyšší trest odnětí svobody. Krajský soud však vydal prohlášení, které uvádělo, že Okresní soud v Poličce přihlédl k okolnostem snižujícím míru jeho zavinění, zejména přihlédl k polehčujícím okolnostem, tedy že se obviněný kvůli nemoci nemohl věnovat vedení usedlosti.

Soudem propadla část majetku Františka Zatočila nikoliv však jeho manželky. Její pozemky na Pasekách přešly do národní správy již v roce 1949 po štvavé kampani proti ní. Její nájemníci z chalupy paní Zatočilovou požádali o nasazení brambor na 20 arech pole s tím, že odevzdají na dodávku brambor lístky na brambory. A tak Anna Zatočilová splnila dodávku

¹⁴⁶ SOkA Chrudim, f. MNV Perálec, k. 1, inv. č. 2, Zápis ze schůze MNV Perálec ze dne 23.6.1952, s. 1.

¹⁴⁷ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T84/52, Zpráva o pověsti od MNV v Perálci z 2. září 1952.

¹⁴⁸ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T84/52, Rozsudek soudu z 23. září 1952.

¹⁴⁹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T84/52, Protokol výslechu obviněného z 18. srpna 1952.

¹⁵⁰ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T84/52, Zamítnutí odvolání z 12. listopadu 1952.

brambor pouze na 80 %. Za nedodržení osevního plánu dostala peněžité trest ve výši 20 000 Kčs, případně 20 dní ve vězení. A tak MNV na Pasekách v prosinci 1949 zavedl na její pozemky národní správu podle dekretu prezidenta republiky z 19. května 1945. V dubnu 1950 paní Zatočilová nastoupila do vězení v Chrudimi, kde pracovala v cihelně ve Stíčanech. Co se týče jejího majetku v Kutříně, v prosinci 1952 MNV v Perálci dal druhou polovinu majetku Zatočilových do nuceného pachtu, který převzalo JZD v Perálci na řádné obdělávání.¹⁵¹

Dne 10. března 1953 vydal ONV v Poličce rozkaz k vysídlení pod zn. 27/taj.-10-3-1953-III na podkladě rozsudku Okresního soudu v Poličce z roku 1952. Jednalo se o vysídlení s okamžitou účinností se zákazem pobytu v obci Perálec a v okrese Polička na trvalo.¹⁵² Příkaz k vystěhování dostala jak nezletilá dcera Miloslava, tak i dcera Libuše, která zde měla stále trvalé bydliště. Původně měli být přesídleni do okresu České Budějovice.¹⁵³ Anna Zatočilová napsala žádost na ONV v Poličce s prosbou, aby brali zřetel na jejich zdraví a nepřesídlili je daleko od rodiny, jelikož jsou odkázáni na pomoc vdaných dcer.¹⁵⁴ Na to byla rodina nákladním autem s nejnútnejším zařízením odvezena v rámci kraje do obce Mezilesí čp. 12 v okrese Lanškroun a umístěna do domku, kde předtím byla chována drůbež. Dcera Libuše v té době už pracovala ve Strojní traktorové stanici (dále STS) Holetín a Miloslava ve zdravotnictví. I když byl na ně činěn nátlak, do Mezilesí se nevrátili.¹⁵⁵ Rodiče měli pracovat na státním statku (dále ČSSS), ale zdravotní stav obou manželů byl velice špatný.

V lednu 1955 žádala dcera Jaroslava Dostálová, roz. Zatočilová žijící v Borové u Poličky o přestěhování jejího otce Františka z Mezilesí u Lanškrouna do Borové. Svou žádost odůvodnila: „*Otec František Zatočil byl přestěhován s matkou Annou Zatočilovou z Kutřína, okr. Polička, do Mezilesí u Lanškrouna, kde měli pracovat na státním statku. Oba jsou však staří a jakékoli práce – podle lékařských nálezů – neschopni. Matka Anna Zatočilová trpí těžkou srdeční chorobou, byla delší dobu v nemocnici v Poličce, načež měla být převezena do Mezilesí. Poněvadž nebyla delší cesty schopná, musela být převezena ke mně do Borové u Poličky. Jelikož jsem zaměstnána v Jednotě a nemohu být stále u matky, prosím, aby bylo povoleno otci Františku Zatočilovi přestěhování z Mezilesí do Borové, aby mohl matku ošetřovat a býti jí ve všem nápomocen.*“¹⁵⁶ V této době však přestěhování nebylo snadné. Okresní národní výbor v Poličce odeslal tuto žádost ČSSS do Lanškrouna, kde měli nejdříve napsat posudek a mělo

¹⁵¹ OÚ Perálec, *sepsané vzpomínky od B. Sotony*.

¹⁵² SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. ONV Polička, k. 676, Dokument zákazu pobytu, zn. 27/taj.-10-3-1953-III, ONV Polička 10. března 1953.

¹⁵³ SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Pardubice, k. 23, inv. č. 222, Zpráva z 8. dubna 1953.

¹⁵⁴ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. ONV Polička, k. 676, Dopis od pí. Zatočilové z 5. března 1953.

¹⁵⁵ OÚ Perálec, *sepsané vzpomínky od B. Sotony*.

¹⁵⁶ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. ONV Polička, k. 676, sign. Pnt 9/55, Žádost o přestěhování Františka Zatočila z 12. ledna 1955.

být sděleno jejich stanovisko a zda jsou skutečně nemocní. Závodní rada ČSSS Lanškroun povolila jejich přestěhování a následně ONV této žádosti vyhověl.¹⁵⁷

Mrtvý i živý inventář Zatočilových byl převeden do národní správy ONV v Poličce. Správcem bylo ustanoveno JZD v Perálci.¹⁵⁸ František Zatočil do smrti v roce 1960 pobíral důchod v částce 252 Kčs měsíčně. Po jeho smrti byl pro jeho manželku vyměřen vdovský důchod na 181 Kčs měsíčně.¹⁵⁹

Vystěhování sedláckých rodin bylo v rámci tzv. akce „kulak“, která vstoupila v platnost Směrnicí tří ministrů na podzim 1951. Přesun rodiny se zpravidla konal do tří dnů po vynesení rozsudku nad obžalovaným sedlákem. Soudní proces už býval jen formální záležitostí. S touto akcí také úzce souvisela tzv. „očista SŠ a VŠ“ od dětí „kulaků“, kdy děti sedláků nebyli přijímány na střední a vysoké školy. Tyto děti byly určeny pouze pro manuální práce. Pro sedláky určené k vysídlení připadala v úvahu práce v dolech, lomech, cihelnách, ve stavebnictví nebo v některých vybraných průmyslových závodech či na státních statcích v rostlinné výrobě, kde mohli „nejméně škodit.“

8.2. Staňkovi z České Rybné

Rodina Staňkových žila v České Rybné čp. 21 a hospodařila na 15,09 hektarech. Jednalo se o rodinu, která zahrnovala Františka Staňka (1901–1980) s jeho manželkou Boženou, roz. Zelenkovou (1901–1986), syna Františka a Boženy Františka (1924) s jeho manželkou Ludmilou, roz. Černou a tetu Františka st. Annu Staňkovou (1884).¹⁶⁰

Okresní prokurátor v Poličce upozorňoval, že rodina Staňkových nesplnila předepsané dodávky již v roce 1949. Za neplnění dostal obviněný peněžitou pokutu v hodnotě 10 000 Kčs, eventuálně měl nastoupit náhradní trest odnětí svobody v trvání 40 dnů. Další pokuta byla rodině udělena za nedodávky v roce 1951 v hodnotě 40 000 Kčs, v případě nedobytnosti si pan Staněk měl odpykat náhradní trest na svobodě v trvání 50 dnů. František Staněk však uvedl, že do roku 1950 se dodávky víceméně dařilo plnit, ale již v roce 1950 byl nucen si koupit 700 litrů mléka, aby dodávku odvedl. Přesto mu byla dodávka na další rok navýšena.¹⁶¹

Místní národní výbor v České Rybné ho prohlásil za „vesnického boháče“, který neplní dodávky a ani se je nesnaží plnit. Podle posudku z MNV byl údajně pan Staněk lhostejný,

¹⁵⁷ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. ONV Polička, k. 676, Vyrozumění o přestěhování Františka Zatočila z 25. dubna 1955.

¹⁵⁸ OÚ Perálec, Dokument z 7.4.1956.

¹⁵⁹ OÚ Perálec, Dokumenty z roku 1960.

¹⁶⁰ NĚMEČEK, Josef. *Osudy sedláků na Poličsku po roce 1948*. Chrudim, 2015, s. 75.

¹⁶¹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Protokol výslechu z 22.října 1952, příloha č. 1.

nábožensky založený, přímo až fanatik, který nesouhlasil se socialistickým zřízením. Označili ho jako typ „vesnického boháče,“ který je nepřitelem pracujícího lidu a čeká na příležitost, aby se mohl chopit moci. V jednom dokumentu byl dokonce nazván jako „přisluhovač Vatikánu.“¹⁶² Božena Staňková byla podle MNV zapřísáhlou nepřítelkyní JZD, údajně neměla ráda lidi a nesla spoluvinu na sabotování dodávek státu.¹⁶³

V září 1952 byli manželé žalováni okresním prokurátorem v Poličce za neplnění dodávek a ohrožení jednotného hospodářského plánu podle § 135 odst. 2 tr. zák. Staňkovi nedodali žito, pšenici, hovězí maso, mléko, hořčici a šlechtitelské vikve. Byli obviněni za nedbalost a neplnění povinnosti vůči státu. Mezi důvody je například uvedeno: „*Dále jim nezáleželo na tom, jak splní dodávku mléka a s tímto neplněním již počítali od jarních měsíců tohoto roku, neboť na celoroční rozpis mléka tj. 9.1238 litrů dodávali na každé jednotlivé čtvrtletí po 1.000 litrech, takže na čtvrté čtvrtletí zbývá obviněným dodat 6.138 litrů mléka, které vzhledem k předchozím čtvrtletím nemohou splnit. Z toho je vidět, že již počítali celý rok, že tuto dodávku v mléce nesplní.*“¹⁶⁴ Manželé při vyšetřování uvedli na svou obhajobu, že žito přes zimu vymrzlo, pšenice polehla a dobytek byl malý a nedorostlý.

Dne 2. října byla provedena u Staňků domovní prohlídka za účelem odhalení zatajených zemědělských produktů nebo neoprávněného držení zbraní. Při prohlídce členové Sboru národní bezpečnosti (dále SNB) našli v kabátě pana Staňka sedm řetězových dopisů a v kabelce jeho manželky další dva. Podle jeho výpovědi tyto dopisy zabalené v obálce našla manželka na okně, takže je k nim někdo musel dát. Dopisy v kabátě zůstaly proto, že pan Staněk je chtěl ukázat panu faráři Ducháčkovi z Proseče, aby mu řekl, co by s nimi měl provést. V dopisech byly různé modlitby,¹⁶⁵ které se objevovaly a kolovaly mezi lidmi.¹⁶⁶ František Staněk v dodatku výsledku sdělil, že takových dopisů během roku 1952 obdržel více. Nejdříve je ukázal duchovnímu správci v Proseči a na jeho radu je spálil.

V den domovní prohlídky také probíhaly výslechy svědků. Byl například vyslechnut Václav Macháček, který v letech 1940–1942 u Staňkových žil. Dále se dostavil Jaroslav Drahoš, který v roce 1930 měl spor s Františkem Staňkem kvůli nedodanému hnoji. Další svědectví bylo obohaceno výpovědí Růženy Severové, která u Staňkových pár měsíců

¹⁶² SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Ručně psaný posudek na Františka Staňka od tajemníka MNV Ludvíka Nešetřila, příloha č. 10.

¹⁶³ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Posudek na Boženu Staňkovou od MNV v České Rybné z 5. října 1952, příloha č. 9.

¹⁶⁴ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Žaloba z 29. října 1952, s. 2.

¹⁶⁵ Ukázky řetězových dopisů nalezených u Staňkových jsou připojeny v příloze na s. 68–69.

¹⁶⁶ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Protokol výslechu obviněného z 27. října 1952.

pracovala. Tato svědectví nebyla nijak pozitivní, spíše naopak. František Staněk zde byl vyobrazen jako „vykořisťovatel“ malých a středních rolníků, jako zloděj a skrblík, který nezaplátil za odvedenou práci. Charakteristická je poslední věta z výpovědi od paní Růženy Severové: „*Na konec bych řekla, že rolník Staněk chtěl od služebných a ode mne samotné hodně práce, za to mě dával málo jídla a žádné peníze. Je takový jako každý velký sedlák.*“¹⁶⁷

Pan Staněk při výslechu stále odůvodňoval, proč dodávky nebyl schopen plnit. Zdůrazňoval, že osevní plán dodržel, ale následkem sucha měl horší úrodu. A na závěr dodal: „*K celému případu uvádím, že nejsem sto do budoucna plniti předepsané dodávky kontigentů v takovém rozsahu v jakém mě jsou předepisovány. Toto odůvodňuji tím, že moje hospodářství a bonita půdy nevyprodukuje do budoucna předepsané mě dodávky.*“¹⁶⁸ Stále upozorňoval na nespravedlivé předpisy. Žádal o přezkoušení a přirovnání k předpisům druhých hospodářů o stejné výměře.

Dne 7. listopadu proběhl soud, kde podali svědectví Bohumil Novotný a Ludvík Nešetřil z MNV Česká Rybná o tom, že rozpisy dodávek byly provedeny podle směrnic vlády. Dále zde uvedli další rodiny z České Rybné, které měly stejnou nebo podobnou výměru a dodávky splnily.¹⁶⁹ Manželé Staňkovi byli prohlášeni vinnými. Pana Staňka soud odsoudil k devíti měsícům odnětí svobody a jeho manželku na čtyři měsíce, dále každému uložil peněžitý trest ve výši 10 000 Kčs, v případě nedobytnosti odnětí svobody na jeden měsíc. Dále podle § 47 tr. z. se u obou obviněných vyslovilo propadnutí majetku.¹⁷⁰

Manželům nezbylo nic jiného než se odvolat ke Krajskému soudu v Pardubicích. Okresní prokurátor vydal v listopadu prohlášení, které obsahovalo pochybení udělených trestů Okresním soudem v Poličce, jelikož podle jeho názoru byly nízké. Údajně dodávkové úkoly odpovídaly jejich možnostem. Proto požádal krajský soud o přezkoumání, o zrušení trestu a uložení přiměřeného trestu k jejich provinění.¹⁷¹ V prosinci jim krajský soud pozměnil tresty. Manželé dostali vedlejší trest ztráty čestných práv občanských na tři roky podle § 45 tr. zk., dále doživotní zákaz činnosti v soukromém hospodářství a zákaz pobytu v Poličském okrese

¹⁶⁷ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Protokol výslechu Růženy Severové z 2. října 1952.

¹⁶⁸ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Protokol výslechu Františka Staňka z 27. září 1952, s. 2.

¹⁶⁹ Dodávky se však lišily. Pan Němeček ve své publikaci *Osudy sedláků na Poličsku po roce 1948* porovnává na straně 81 dodávkové povinnosti Františka Staňka a Josefa Lacmana. Josef Lacman: výměra zemědělské půdy 15,15 ha, orná půda 10,64 ha, předpis pšenice 5q (dodáno 5 q), předpis žita 18 q (dodáno 18 q), předpis mléka 4 600 litrů (dodáno 4 500 litrů), počet členů rodiny 6 X František Staněk: výměra zemědělské půdy 15,9 ha, orné půdy 11,23 ha (skutečné orné půdy 10,2 ha), předpis pšenice 12 q 92 kg (dodáno 19 q a 20 kg), předpis žita 26 q 51 kg (dodáno 16 q a 15 kg), předpis mléka 9 130 litrů (dodáno 3 200 litrů), počet členů rodiny 6.

¹⁷⁰ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Dokument hlavního líčení z 8. listopadu 1952.

¹⁷¹ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Odvolání okresního prokurátora z 28. listopadu 1952.

rovněž navždy. Peněžítý trest 10 000 Kčs a náhradní trest odnětí svobody se zrušil. František Staněk dostal pokutu ve výši 2 000 Kčs, v případě nezaplacení dostal měsíc odnětí svobody. Boženě Staňkové se peněžítý trest odpustil a také jí povolili podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu tří let. Vyslovení propadnutí majetku zrušeno nebylo.¹⁷²

Naopak byli nuceni nahradit náklady na trestné řízení v částce 326,10 Kčs každý, tudíž 652,20 Kčs. Jenže jejich celé jmění připadlo státu a manželé neměli prostředky, z kterých to zaplatit. A tak napsali stížnost s žádostí o anulaci Lidovému soudu v Poličce.¹⁷³ V dubnu 1953 dostal odpověď od Krajského soudu v Pardubicích, který stížnost odmítl jako bezdůvodnou.¹⁷⁴

Ve stejném měsíci roku 1953 vydala okresní prokuratura příkaz, aby trest odnětí svobody Františka Staňka byl vykonán. Dne 17. dubna nastoupil na Velitelství oddílu Státní výrobní správy (dále SVS) v Chrudimi,¹⁷⁵ kde František pobyl měsíc a na základě amnestie prezidenta byl v květnu propuštěn.¹⁷⁶

Dne 25. července 1953 vydal ONV v Poličce doživotní zákaz pobytu Staňkových v obci Česká Rybná, okr. Polička pod zn. 23/taj.-1953-III na podkladě rozsudku Okresního soudu v Poličce z roku 1952. Spolu s manželi Staňkovými byl vystěhován i jejich syn František se svou manželkou Ludmilou a Anna Staňková. Byli naloženi na nákladní vůz s nejnütnějšími věcmi a převezeni v rámci okresu do obce Žichlinek v okrese Lanškroun, kde pracovali na Státním statku.¹⁷⁷

Staňkovi byli „hrozbou“ pro režim nejen z důvodu soukromého hospodaření na výměře 15 hektarů, ale i proto, že byli nábožensky založeni. Komunistický režim omezoval činnost církve a zakázal některé náboženské obřady. Dále omezoval tisk a šíření náboženské literatury, jelikož se obával Vatikánu a viděl v katolické církvi politickou opozici. Věřícím pak byl znemožněn přístup na studia či k vykonávání povolání jako například pozice učitele.

¹⁷² SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Vyrozumění Krajského soudu v Pardubicích z 22. dubna 1953.

¹⁷³ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Ručně psaná žádost o anulaci.

¹⁷⁴ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Vyrozumění Krajského soudu v Pardubicích z 22. dubna 1953.

¹⁷⁵ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Příkaz vykonání trestu ze 7. listopadu 1952.

¹⁷⁶ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T103/52, Vyrozumění o propuštění nebo přemístění vězně ze 4. května 1953.

¹⁷⁷ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. ONV Polička, k. 676, Dokument o zákazu pobytu, zn. 23/taj.-1953-III, ONV Polička 25.7.1953.

8.3. Sílovi z Boru u Skutče

Jaroslav Síla (1904) a Žofie Sílová, roz. Kriváková (1906) se řadili mezi střední zemědělce, kteří hospodařili v Boru u Skutče čp. 57 na výměře kolem 12 hektarů půdy včetně lesa. Měli spolu celkem sedm dětí – dceru Emilii (1927), Jiřinu (1931), syna Vladimíra (1933), Jaroslava (1935), Zdeňka (1937), Jana (1941) a Květu (1944). V 50. letech však bylo prvních pět potomků už odstěhováno. Jan s Květou žili s rodiči.¹⁷⁸

Manželé Sílovi v letech 1950 a 1951 nesplnili dodávkové povinnosti. Začali být tedy označováni za „notorické neplniče.“ V roce 1950 jim byl zabaven elektrický motor o síle 12 HP. Následující rok byla panu Sílovi dána peněžitá pokuta ve výši 7 000 Kčs za neplnění dodávek mléka, vajec a jiných zemědělských produktů. Z důvodu nezaplacení pokuty mu byl vyměřen náhradní trest odnětí svobody na 42 dní. K odpykání trestu nastoupil 18. prosince 1952.

V prosinci téhož roku vydal MNV v Boru u Skutče posudek na Jaroslava a Žofii Sílovi. Tyto posudky byly velice negativní. Jaroslav Síla zde byl popsán jako drzý a špatný hospodář. Jeho postavení k lidově demokratickému zřízení bylo údajně nepřátelské. Předseda MNV Kudrna požádal, aby byl pan Síla řádně potrestán pro výstrahu druhých zemědělců. V posudku bylo popsáno jeho „nenapravitelné chování“ a doslova napsáno: *„A když má chuť jít pracovat, dát mu k tomu příležitost, ovšem ne tam, kam by chtěl sám, ale tam kam bude určeno, neboť nerad poslouchá. Pro naši obec není nikterak prospěšný.“*¹⁷⁹ Co se týče Žofie Sílové předseda MNV Kudrna ji popsal jako ženu vyhýbající se těžké práci. Oba byli definováni jako „líni zemědělci,“ kteří se o vlastní hospodářství údajně nestarají.¹⁸⁰

Dne 19. prosince 1952 byla provedena domovní prohlídka na základě neplnění dodávek zemědělských produktů. Při prohlídce nebyly nalezeny žádné věci, které by měly vztah k trestné činnosti a zároveň byly důležité pro soudní řízení. Jejich syn Jan Síla si tuto prohlídku živě vybavuje. První chvíle, kdy k nim domů přijela StB, popsal: *„Přijeli s černým autem, se sedanem a z něj vyskákali čtyři chlapi, v takových koženáčích a říkali: ‚Tak pane Síla, půjdete s námi!‘ A on říká: ‚Proč?‘ a muž z StB odpověděl: ‚No je na vás vydán zatykač a tady máme povolení k domovní prohlídce‘ a mávali nějakým lejtrem. Pak začali lítat po baráku*

¹⁷⁸ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Protokol výslechu Jaroslava Síly ze dne 18. prosince 1952.

¹⁷⁹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Posudek na Jaroslava Sílu od MNV Bor u Skutče z 16. prosince 1952.

¹⁸⁰ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Posudek na Žofii Sílovou od MNV Bor u Skutče z 15. února 1953.

*a rozhazovat všude všechno.*¹⁸¹ Dokonce vyprávěl, jak na otce Jaroslava chtěli inscenovat ilegální držení zbraně. Když se jeho otec neřádně, tak jeden člen z StB uložil na půdu do trámu zbraň. Jaroslav Síla se však bránil tím, že žádnou zbraň nevlastnil. Nakonec se tento případ nedostal ani do zprávy z prohlídky.

Žofie a Jaroslav Sílovi se museli dostavit k výsledku kvůli neplnění dodávek. Manželé při výsledku stále odůvodňovali, proč dodávky nebyli schopni plnit. Pan Síla zdůrazňoval, že je na vše sám. Nakonec dodal: *„že není zcela dobrým hospodářem, nikdy prý ho tato práce nebavila a nebaví a do budoucna prý není sto zaručiti plnění předepsaných mu dodávkových povinností a nemá také zájem na dalším hospodaření a chtěl by pracovat v jiném odvětví.*¹⁸² Dále si stěžoval na to, že jim nebyly přiděleny potravinové lístky pro děti ani šatenky a dodal *„proto není divu, že jsem nespokojen.*¹⁸³ Přes všechna zdůvodnění neplnění norem kvůli moru, počasí a nedostatku času, na ně bylo podáno trestní oznámení. Okresní prokuratura v Poličce na tato zdůvodnění reagovala tím, že měl čas jezdit pomáhat menším zemědělcům a také vozit chvoj z lesa. Kdyby takto nevypomáhal ostatním, tak by měl čas provádět hlubokou orbu na poli a zorganizovat si výmlat. Přitom nebrali v potaz okolní vlivy, například počasí.

V únoru 1953 bylo podáno trestní oznámení na Jaroslava a Žofii Sílovi za ohrožení jednotného hospodářského plánu z důvodu nesplnění dodávek rostlinné i živočišné výroby. V dokumentu se píše: *„Dále nedodrželi manželé Sílovi v roce 1952 plánovaný stav hovězího dobytka, tj. místo 11 kusů drželi pouze 9 kusů hovězího dobytka. Místo plánovaných 6 vepřů drželi v uvedeném roce pouze 4 vepře. Konečně Sílovi nedodrželi v roce 1952 osevní plán obilí, nepodepsali na MNV v Boru osevní plán ani předepsané dodávkové úkoly...*¹⁸⁴

K výsledku svědků byl povolán Jan Mlynář, který potvrdil, že Jaroslav Síla mu pomáhal s koňmi zorat pole, sekát obilí, jetel a na podzim zase s orbou. Zároveň, ale dodal, že mu za to platil a práci nedělal zvláště dobře.¹⁸⁵ Toto tvrzení hned bylo využito proti panu Sílovi, který údajně jen jezdil po výdělku u jiných zemědělců a sám naschvál své hospodářství zanedbával. Dále byl vyslechnut Josef Dudycha, ten naopak nic o Jaroslavu Sílovi špatného neřekl: *„Pokud rolníka Sílu znám, jeví se mi býti dobrým člověkem, jak hospodaří na svém poli, nemohu*

¹⁸¹ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s panem Janem Sílou, 22. června 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

¹⁸² SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Trestní oznámení z 10. února 1953, s. 6.

¹⁸³ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Protokol výsledku z 18. prosince 1952, s. 3.

¹⁸⁴ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Trestní oznámení z 10. února 1953, s. 2.

¹⁸⁵ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Protokol výsledku Jana Mlynáře ze 17. února 1953.

udati.“¹⁸⁶ K výsledku byli povoláni další maloročníci, kterým pan Síla pomáhal, jako např. Anna Binková, Božena Binková a Jaroslav Křivka, bratr Žofie Sílové. Jaroslav Křivka ve výpovědi uvedl: „*Pokud mohu říci o mém švagru, tento se snaží dosti hospodařit, ale měl po několik let obrnu u vepřů, a tak se stalo, že neměl v hospodářství takové výsledky, jaké potřeboval. Tím byl také poněkud otráven a přestalo ho hospodářství bavit.*“¹⁸⁷ Jaroslavův syn Jan Síla se domnívá, že zástupci MNV si na jeho otce zasedli právě z důvodu výpomoci malozemědělcům. Když jim totiž Jaroslav Síla pomohl s prací na polích, tak ani malozemědělci neměli žádný důvod vstupovat do JZD.¹⁸⁸

Dne 23. dubna 1953 byla podána žaloba na manžele Sílovi a o necelý měsíc později 14. května proběhlo hlavní líčení. Podle § 135 odst. 2 trestního zákoníku byli odsouzeni k trestu odnětí svobody každý na pět měsíců. Podmíněný odklad výkonu trestu obviněným nebyl povolen.¹⁸⁹ Dne 24. června 1953 byli oba propuštěni na amnestii prezidenta republiky ze dne 4. května 1953.¹⁹⁰

Podle svědectví syna Jana byli rodiče uvězněni na pět měsíců a zůstal s desetiletou sestrou sám na statku bez jakýchkoliv prostředků. Z důvodu amnestie to vypadalo, že rodiče byli ve vězení měsíc, nikoliv pět. Po vynesení rozsudku od května do vyhlášení amnestie v červnu skutečně manželé Sílovi byli ve vězení. Ale když se detailně uváží situace, tak manželé Sílovi zřejmě byli ve vězení již dříve, než soud vynesl rozsudek, tedy od února, kdy na ně bylo podáno trestní oznámení.

Jan s Květou se museli postarat o celé hospodářství sami. Z obav z represí jim nikdo nechtěl pomoci. Sám pamětník vypověděl: „*Bylo štěstí, že to bylo právě období, kdy dozrávaly jakubky, šidleny a jablka.*“¹⁹¹ Pamětník dále vzpomínal, jak nedaleko bydlela jeho teta, za kterou když zaběhli, tak jim něco dala k jídlu. Jan s Květou však neměli čas ji navštěvovat, jelikož se museli starat o statek a také teta byla stále na poli. Pan Síla pokračoval: „*A protože jsme neměli taky peníze, museli jsme chodit na borůvky do lesa, tam jsme někdy natrhali a pak je prodali tady v Jednotě, takže takhle jsme si na ten chleba vydělali.*“¹⁹²

¹⁸⁶ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Protokol výsledku Josefa Dudychy ze 14. února 1953.

¹⁸⁷ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Zápis a výpověď Jaroslava Křivky z 16. února 1953.

¹⁸⁸ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s panem Janem Sílou, 22. června 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

¹⁸⁹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Protokol hlavního líčení z 14. května 1953.

¹⁹⁰ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Udělení amnestie Žofii Sílové dne 24. června 1953.

¹⁹¹ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s panem Janem Sílou, 22. června 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

¹⁹² Tamtéž.

Tento případ je příkladem, jak se komunisté snažili sedláky trestat skrze děti, a to nejen nepřijetím na vybrané školy, ale i tím, že se nikdo o děti sedláků nestaral.

Na podzim 1952 byly Sílovým přiděleny dva hektary pozemků do nuceného pachtu na základě výměry MNV v Boru. Pan Síla tyto pozemky odmítl obhospodařovat, a tak místní národní výbor nechal tyto pozemky obdělávat státní traktorovou stanicí. Účet o provedení práce byl vystaven na jméno Jaroslava Síly. Dále údajně na tomto pozemku nesklidil oves i přes upozornění MNV. V srpnu téhož roku se k němu vydal strážmistr Jaroslav Vokál s Aloisem Kučerou. Po obdržení vyzvání, aby posekal a sklídl oves, údajně pan Síla odpověděl: *„Já nejsem jako komunisté, kteří nesejí, ale sklízí. Jste všichni zloději, kde můžete, tak každého zavřete a zmlátíte. Chtěli byste, abych se podřel, sami pomoc nejdou, jen by poručeli a poháněli do práce. Ty svině zlodějský mně ukradli motor a dosud mi ho nezaplátili.“*¹⁹³ Jaroslav Síla doznal pronesení uvedených výroků, ale popřel, že by řekl slovo „svině.“ Výroky hájil tím, že byl rozčilený, protože je na všechnu práci v hospodářství s manželkou sám a další dva hektary nestíhají obdělávat. V srpnu 1953 byla na Jaroslava Sílu podána žaloba. Podle § 119 trestního zákoníku spáchal trestný čin útoku proti skupinám obyvatel. V říjnu ho soud odsoudil ke třem měsícům odnětí svobody. Podle § 24 a 25 byl povolen podmíněný odklad výkonu trestu na zkušební dobu jednoho roku.¹⁹⁴

V srpnu 1954 byl Jaroslav Síla opět hnán k soudu z důvodu ohrožení jednotného hospodářského plánu tím, že nesplnil dodávkové úkoly za rok 1953 a 1954. Také se pokusil provést nezákonnou machinaci s vepřem a údajně prohlásil, že letos nedodá státu vůbec nic.¹⁹⁵ Pan Síla se však obhajoval tím, že mu byly dodávky navýšeny a nemohl je splnit. Rodina dostávala velmi málo peněz za odvedené dodávky a ani peníze neobdržela včas. Jaroslav Síla měl dost toho, jak jeho rodina musela žít bídě. A proto si chtěl ponechat jedno prase na porážku, na kterou jakožto „notorický neplnič“ neměl nárok.¹⁹⁶

Dne 31. srpna 1954 byla provedena další domovní prohlídka, při které byl zabaven pytel síranu a pytel draselné soli. Hlavní líčení se odehrálo následující den. Podle trestního zákoníku dostal Jaroslav trest odnětí svobody na tři měsíce a peněžité trest ve výši 1 000 Kčs, v případě nedobytnosti odnětí svobody na jeden měsíc.¹⁹⁷

¹⁹³ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 90/53, Rozsudek okresního soudu z 15. října 1953, s. 1.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 2.

¹⁹⁵ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1954 (nezprac.), sign. T 60/54, Trestní oznámení z 23. srpna 1954, s. 2.

¹⁹⁶ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1954 (nezprac.), sign. T 60/54, Protokol výslechu ze 14. srpna 1954.

¹⁹⁷ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 90/53, Rozsudek okresního soudu z 15. října 1953.

Dne 30. září 1954 rozhodl Lidový soud v Poličce o vykonání trestu odnětí svobody rozsudkem ze dne 15. 10. 1953 čj. T 90/53. Z důvodu obvinění a rozsudku soudu z 1. září 1954, kdy byl ve zkušební době odsouzen pro trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu podle § 136 tr. z. k trestu odnětí svobody na tři měsíce bezpodmínečně.¹⁹⁸ O týden později se pan Síla dostavil do Ústavu nápravného řízení v Chrudimi, kde si odpykal trest odnětí svobody na tři měsíce. V průběhu října byla poslána žádost od okresního prokurátora, aby Jaroslav Síla vykonal další trest odnětí svobody na tři měsíce, který měl být započat ihned po odpykání prvního odnětí svobody.¹⁹⁹ Jaroslav Síla podal žádost o milost, která byla zamítnuta z důvodu možného pohoršení v obci Bor a okolí. V listopadu pak byl přemístěn do vězení v Praze. Pan Síla měl mít v lednu 1955 vykonaný hlavní trest stanovený soudem z 1. září 1954, ale kvůli nezaplacení peněžní pokuty ve výši 1 000 Kč se mu trest odnětí svobody prodloužil až do února.²⁰⁰ V únoru pak nastoupil k výkonu trestu odnětí svobody z roku 1953. Do Boru se vrátil až v květnu.

V prosinci 1955 byla opět podána na pana Sílu žaloba ohledně neplnění dodávek. Soud nepřihlédl k tomu, že byl přes půl roku ve vězení. Za ohrožení jednotného hospodářského plánu dostal trest odnětí svobody na dva měsíce a peněžité trest 1 000 Kčs, v případě nedobytnosti dostal odnětí svobody na 14 dní.²⁰¹ Pan Síla měl nastoupit k trestu odnětí svobody nejpozději do 9. února 1956 do věznice v Chrudimi.

Nakonec, podle svědectví syna Jana, otec vzhledem ke stáří jednoho koně a úrazu druhého, nebyl schopen obdělávat pole, a tak nuceně vstoupil do JZD, které bylo v Boru u Skutče znovuzaloženo v září 1957.

Režim využíval silné represe v trestání soukromých zemědělců, a tak jejich dětem byl znemožněn přístup na střední školy. Jan Síla k tomu řekl: *„Já jsem původně chtěl jít na školu na lesníka a voni mě nepustili teda, musel sem pracovat doma rok. A potom mně dovolili, že můžu jít na traktoristu.“*²⁰² V této době neexistovala možnost, že by si syn sedláka mohl plánovat, kam by chtěl na střední školu. Takhle se komunisté zbavovali nových generací, u kterých hrozilo soukromé hospodaření a „nepřátelství k režimu.“

¹⁹⁸ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 90/53, Usnesení lidového soudu z 30. září 1954.

¹⁹⁹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 90/53, Zpráva Okresní prokuratury v Poličce z 25. října 1954.

²⁰⁰ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1954 (nezprac.), sign. T 60/54, Usnesení Lidového soudu v Poličce ze 7. prosince 1954.

²⁰¹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1955 (nezprac.), sign. T 121/55, Rozsudek z 20. prosince 1955.

²⁰² Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s panem Janem Sílou, 22. června 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky

8.4. Josef Pešina z Boru u Skutče

Josef Pešina (1895) hospodařil se svou manželkou Annou, roz. Samkovou (1902) v Boru čp. 17. Měli spolu dva syny Josefa (1925) a Františka (1928). Josef Pešina byl majitelem poloviny hospodářství o výměře 16 ha půdy.²⁰³ Do podzimu 1950 pan Pešina hospodařil na usedlosti v Boru, zatímco jeho syn Josef ml. byl zaměstnán na státním statku v Pomezí. Byl zde na rok nasazen úřadem práce. Pan Pešina dobrovolně vystřídal syna, aby se mohl oženit a pracoval zde jako kočí. Následně vstoupil do JZD v Pomezí, kde zřizoval větší porodnici pro prasnice. Dojížděl tam dvakrát až třikrát týdně a zároveň vypomáhal při vlastním hospodářství.²⁰⁴ V dokumentech z roku 1952 je zapsaný jako „*samostatný zemědělec stále, dále jest členem JZD v Pomezí, bez pozemku,*“²⁰⁵ ale v roce 1953 byl opět jen „*dříve i nyní samostatný rolník.*“²⁰⁶

Josef Pešina byl podezřelý ze sabotování dodávek zemědělských produktů. To komunisté odvozovali od řádného plnění dodávek a žádného úbytku dobytka do roku 1948. Údajně za Protektorátu měl vždy vše včas splněné, ale již nehleděli na menší dodávkové povinnosti vyměřené Němci. Byl nazván „vykořisťovatelem,“ jelikož manželé Pešinovi za první republiky a v době okupace zaměstnávali námezdní síly. Okresní prokurátor v Poličce ve zprávách zdůrazňoval, že kdysi byl Josef Pešina výtečným hospodářem, ale mezi lety 1949 až 1951 mu zemřelo pět dojnic.²⁰⁷ Od této doby Pešinovi údajně přestali plnit dodávky. Vinili pana Pešinu z úmyslného nekonání základních povinností vůči státu a již se nezajímali o navyšování dodávek.²⁰⁸

V roce 1949 velitel SNB v Proseči Jan Janda žaloval Josefa Pešinu za urážku na cti. Okresní soud v Poličce ho odsoudil k pokutě, ale Krajský soud v Pardubicích tento rozsudek změnil na podmíněný.²⁰⁹ Josef Pešina uvedl v dopise: „*Nakonec musím uvést, že jsem od r. 1949 v nemilosti velitele SNB Jandy v Proseči.*“²¹⁰ V roce 1952 Jan Janda vypracoval proti němu žalobu, ve které uvedl uhynutí pěti krav stoupanutím na hřebík v posledních dvou letech.

²⁰³ V dokumentech se uvádí 19 hektarů. V 19 hektarech je započítána i půda, která jim byla na jaře 1952 dána do nuceného pachtu.

²⁰⁴ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní prokuratura Polička, k. 11, Usnesení okresního soudu z 30. října 1951.

²⁰⁵ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Protokol výslechu Josefa Pešiny ze 17. března 1952.

²⁰⁶ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 38/53, Trestní oznámení z 5. února 1953.

²⁰⁷ Ve skutečnosti mu zemřely tři dojnice.

²⁰⁸ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Žaloba z 27. května 1952.

²⁰⁹ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Odvolání Josefa Pešiny ke Krajskému soudu v Pardubicích z 24. července 1952, s. 2.

²¹⁰ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 38/53, Odvolání Josefa Pešiny ke Krajskému soudu v Pardubicích z 5. července 1953, s. 3.

Snažil se přesvědčit okolí, jak špatným byl Josef Pešina hospodářem. Pravdou bylo, že Pešinovým uhynuly tři krávy, a to dvě u porodu a jedna si stoupla na hřebík. Jan Janda v žalobách označoval Josefa Pešinu jako „vesnického boháče,“ i když se ve skutečnosti jednalo o středního zemědělce.²¹¹

Pamětník Jan Síla na souseda Josefa Pešinu vzpomínal: „*Pan Pešina ten měl největší boje s tím Jandou. Protože pan Pešina, když byl na vojně, tak tam dělal písaře a znal trochu zákony. A on se vždycky odvolal, když na něj Janda něco vymyslel, a uspěl.*“²¹² Dále vzpomínal, jak Josef Pešina vlastnil brokovnici a kulovnici, které musel odevzdat. Jenže neodevzdal vzduchovku, kvůli které ho chtěli zavřít. K Pešinovým údajně často jezdila StB a konaly se domovní prohlídky. Při jedné byla dokonce za trámem nalezena podstrčená zbraň.

Josef Pešina byl v únoru 1951 obžalován za šíření poplašné zprávy. V říjnu předchozího roku v hostinci Rudolfa Háněla v Boru údajně pronesl výrok: „*Mně na tom nezáleží, do JZD v Boru nepůjdu, raději se odstěhuji do Lezníku, kde jim zařídím chov prasnic a budou rádi, že mě mají.*“²¹³ Dále pronesl „*Válka je neodvratná, nějakou chvíli to vydržíme, a pak to nějak dopadne.*“²¹⁴ Žalovaný pan Pešina popřel pronesení výroku o válce. Z prvního uvedeného výroku nemohl být obviněn, jelikož v té době byl vstup do JZD dobrovolný.²¹⁵

Následoval výslech svědků, ve kterém ho např. Josef Holomek²¹⁶ označil za „*vesnického boháče, který neměl kladný vztah k lidově demokratickému zřízení a byl proti JZD v Boru.*“²¹⁷ V dubnu Okresní soud v Poličce vyměřil rozsudek trestu odnětí svobody na jeden měsíc. Pan Pešina proti tomuto odsouzení podal odvolání, které bylo Krajským soudem v Pardubicích zamítnuto. A tak poslal žádost o milost na Ministerstvo spravedlnosti. Okresní prokurátor z Poličky zaslal dopis ministerstvu, ve kterém nedoporučuje udělení milosti a Josefa Pešinu nazval jako „*vychytralce, který dovede využít každé příležitosti k oklamání úřadů.*“²¹⁸ Pan Pešina musel zaplatit náklady trestního řízení v hodnotě 1422 Kčs. Na to podal

²¹¹ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 38/53, Odvolání Josefa Pešiny ke Krajskému soudu v Pardubicích z 2. srpna 1953.

²¹² Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s panem Janem Sílou, 22. června 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

²¹³ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní prokuratura Polička, k. 11, Zpráva okresního prokurátora Krajskému soudu v Pardubicích z 9. ledna 1951.

²¹⁴ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1951 (nezprac.), sign. T 18/51, Žaloba z 22. února 1951.

²¹⁵ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní prokuratura Polička, k. 11, Zpráva okresního prokurátora Krajskému soudu v Pardubicích z 9. ledna 1951.

²¹⁶ Předseda JZD v Boru u Skutče.

²¹⁷ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1951 (nezprac.), sign. T 18/51, Protokol výslechu Josefa Holomka.

²¹⁸ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní prokuratura Polička, k. 11, Zpráva okresního prokurátora Ministerstvu spravedlnosti v Praze z 2. listopadu 1951.

stížnost, která mu byla zamítnuta. A následně dostal příkaz k nástupu trestu odnětí svobody v SVS Chrudim do 13. října 1951.

V březnu 1952 bylo podáno trestní oznámení na Josefa Pešinu za ohrožení jednotného hospodářského plánu z důvodu nesplnění dodávek za rok 1951. V trestním oznámení se píše: „*Josef Pešina jest důvodně podezřelý, že vědomě, úmyslně a z osobního nepřátelství vůči lidově demokratickému zřízení dopustil se sabotáže jednotného hospodářského plánu ČSR tím, že jako výkonný zemědělec a spolumajitel hospodářství v celkové výměře 19,5 ha polí, luk a lesa, nesplnil v roce 1951 předepsané mu dodávky mléka, vajec, jetelového semena a hovězího masa, k nimž se sám počátkem uvedeného roku zavázal.*“²¹⁹ Josef Pešina se bránil tím, že doplněné krávy po uhynulých nebyly tak produktivní. Dále se hájil uhynutím 50 % slepic na ptačí tuberkulózu a nedostatkem místa a krmiva pro hovězí dobytek. Uvedl: „*Nevím, jak budu moci v roce 1954 plnit předepsané mi kontingenty a vůbec vésti celé hospodářství v tom chodu v jakém bylo v roce minulém, neboť manželka není zcela zdráva. Manželka má po úrazu ochrnutou levou ruku a ani můj syn Josef nehodlá v běžném roce na mém hospodářství pracovat a chce jít do těžkého průmyslu.*“²²⁰ Přesto na něj byla v květnu podána žaloba. Hlavní líčení se mělo odehrát 10. června 1952, ale bylo odročeno pro další ověření důkazů a svědectví předsedy MNV Aloise Kudrny.

Dne 19. června se odehrálo hlavní líčení, při kterém byl Josefu Pešinovi vyměřen trest odnětí svobody na dva měsíce a peněžitý trest 10 000 Kčs, v případě nedobytnosti odnětí svobody na 14 dní.²²¹ Okresnímu prokurátorovi se rozsudek zdál nízký, a proto se odvolal ke Krajskému soudu v Pardubicích. V září byl rozsudek Okresního soudu v Poličce zrušen a obviněný byl odsouzen k trestu odnětí svobody na čtyři měsíce a k peněžitému trestu 20 000 Kčs, v případě nedobytnosti odnětí svobody na další tři měsíce. Oba tyto tresty byly nepodmíněné.²²² Na žádost MNV v Boru byl jeho nástup odsunut na prosinec roku 1952 z důvodu dokončení polních prací. Trest si odpykal v pracovním útvaru v Prachovicích u Heřmanova Městce. Z důvodu nezaplacení pokuty mu bylo odnětí svobody prodlouženo na sedm měsíců. V květnu 1953 mu byla udělena amnestie prezidenta republiky.²²³

²¹⁹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Trestní oznámení z 31. března 1952.

²²⁰ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Protokol výslechu ze 17. března 1952, s. 2.

²²¹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Rozsudek okresního soudu z 19. června 1952.

²²² SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Protokol odvolacího líčení z 29. září 1952, s. 4.

²²³ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Usnesení amnestie z 4. května 1953.

Při příležitosti vyšetřování pana Pešiny, kvůli nedodržování dodávek, ho velitel stanice SNB v Proseči strážmistr Jan Janda popsal slovy: „*byl vždy lstivým a vychytralým sedlákem a nikdy necítil s chudinou. Jeho zálibou byla vždy puška, které podléhal až chorobně a po této stránce nepožíval v obci Boru valné pověsti. (...) Konečně si liboval Pešina v častých soudech a za staré éry se mu vždy u soudu dařilo.*“²²⁴ Dále pan Janda v dodatku nezapomněl připomenout, jak dobrým pracovníkem Josef Pešina byl, pokud pracoval na vlastním poli.²²⁵ Jan Janda požádal MNV v Pomezí o zprávu týkající se práce Josefa Pešiny. Místní národní výbor v Pomezí poslal odpověď a uvedl, že si Josef Pešina v minulém roce odpracoval pouze 15 jednotek měsíčně a v roce 1952 zde dosud (tj. březen) nepracoval.²²⁶

V únoru 1953 byli Josef a Anna Pešinovi žalováni z trestného činu ohrožení jednotného hospodářského plánu (dále JHP) kvůli nesplnění dodávek za rok 1952.²²⁷ K nedodávkám přibýlo obvinění o neprovedení hluboké orby na výměře 3,6 ha pozemků, z toho tři hektary byly pozemky dané v nuceném pachtu. Na to Josef Pešina reagoval tím, že byl povolán k výkonu trestu odnětí svobody, tudíž to nemohl stihnout. A ve výpovědi uvedl: „*Dále uvádím, že si nejsem vědom žádné viny v nesplnění dodávkových úkolů. Pracoval jsem 18 hod. denně a více jsem pracovati nemohl. Není to moje vina, že jsem nemohl stačiti. Snažil jsem se ze všech sil, abych dodávkové úkoly na moje hospodářství kladené splnil.*“²²⁸ Manželé popřeli, že by to činili úmyslně a odkazovali na špatnou krmnou základnu, neúrodu v roce 1952, na špatné počasí, na mor a na nedostatek místa pro ustájení plánovaného hovězího dobytka.²²⁹

Okresní prokurátor vydal usnesení, ve které přímo napsal: „*Ježto obvinění jsou podezřelí z trestného činu, na který lze podle zákona vysloviti trest propadnutí jmění a jest zde důvodná obava, že výkon propadnutí jmění bude nějak zmařen, nebo ztížen, nařizuje z toho důvodu okresní prokurátor v Poličce zajištění veškerého jmění obviněných v Boru čp. 17.*“²³⁰

Dne 31. května 1953 se odehrálo hlavní líčení. Josef Pešina dostal osm měsíců odnětí svobody, Anna Pešinová dostala čtyři měsíce. Následně jim bylo vysloveno propadnutí hospodářské usedlosti čp. 17 v Boru, ztráta čestných práv občanských na dobu 5 let a zákaz

²²⁴ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Dodatek trestního oznámení z 31. března 1952, s. 4.

²²⁵ Tamtéž, s. 4.

²²⁶ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 51/52, Zpráva z MNV v Pomezí z 18. března 1952.

²²⁷ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 38/53, Trestní oznámení z 5. února 1953, s. 1.

²²⁸ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 38/53, Dodatek ve výslechovém protokolu Josefa Pešiny z 2. března 1953.

²²⁹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 38/53, Trestní oznámení z 5. února 1953, s. 5.

²³⁰ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 38/53, Usnesení okresního prokurátora v Poličce ze dne 7. dubna 1953.

pobytu v okrese Polička. Podmíněný odklad výkonu trestu nebyl povolen.²³¹ Lidový soud v Poličce považoval názory Josefa Pešiny za nebezpečné. „*Obvinění sice nemají tak vysokou výměru, která by sama o sobě odůvodňovala zařazení do třídy kulactva. Obvinění však, zejména Josef Pešina si počíná velmi zchytrale, svými znalostmi se snaží ovlivňovati celou obec a využít všech prostředků, kterých jest schopen docílit ve svůj prospěch.*“²³²

Manželům nezbylo nic jiného než se odvolat ke Krajskému soudu v Pardubicích. Pan Pešina v dopise upozorňoval na fakt, že s jeho výměrou pozemků se řadil ke středním horským zemědělcům a poukazoval na spor s velitelem SNB Jandou z Proseče. V srpnu se odehrálo odvolací líčení v Pardubicích. Krajský soud vydal zrušení rozsudku prvního soudu a případ vrátil znovu k projednání u Lidového soudu v Poličce.²³³ Po znovu vyšetření situace Lidovým soudem v Poličce se v listopadu odehrálo hlavní líčení, na kterém byli manželé Pešinoi zproštěni žaloby pro trestný čin ohrožení JHP. Následkem toho byly zrušeny tresty odnětí svobody, propadnutí jmění, zákaz pobytu v okrese Polička a ztráty čestných občanských práv.²³⁴

V červnu 1955 byla opět podána žaloba na Josefa Pešinu z ohrožení jednotného hospodářského plánu za nedodávku mléka, vajec, hovězího a vepřového masa.²³⁵ Pan Pešina nedodávky zdůvodnil. V důsledku konfiskátu v roce 1953, kdy mu byla zastavena veškerá výplata peněz za dodané produkty, neměl peníze na nákup hnojiva či na zaplacení výpomoci. Také upozornil na špatné zdraví jeho manželky a na jeho potíže s kýlou. Kýlu si nemohl nechat vyoperovat, protože by byl po jistou dobu neschopný práce, a to by následně vedlo k dalším potížím v hospodářství. Josef Pešina byl odsouzen k odnětí svobody na čtyři měsíce podmíněně na dva roky a k peněžitému trestu 500 Kčs, v případě nedobytnosti odnětí svobody na 14 dní.²³⁶ Josef Pešina i prokurátor podali proti tomuto rozsudku odvolání, které Krajský soud v Pardubicích označil jako neoprávněné a Josefovi bylo přikázáno uhradit polovinu nákladů odvolacího řízení.²³⁷ V prosinci 1957 byla Josefovi udělena amnestie, kterou mu byl prominut trest odnětí svobody podmíněně odložený.

²³¹ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 38/53, Rozsudek Okresního soudu v Poličce ze dne 21. května 1953, s. 1.

²³² Tamtéž, s. 2.

²³³ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1952 (nezprac.), sign. T 38/53, Rozsudek Krajského soudu v Pardubicích ze dne 12. srpna 1953, s. 1.

²³⁴ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 38/53, Rozsudek Lidového soudu v Poličce ze dne 12. listopadu 1953, s. 2.

²³⁵ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1955 (nezprac.), sign. T 57/55, Žaloba z 29. června 1955, s. 2.

²³⁶ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1955 (nezprac.), sign. T 57/55, Protokol hlavního líčení z 12. července 1955, s. 4.

²³⁷ SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1955 (nezprac.), sign. T 57/55, Rozsudek Krajského soudu v Pardubicích z 19. srpna 1955, s. 5.

8.5. Josef Zídek z Leštiny

Josef Zídek (1889) měl se svou manželkou dceru Miladu a dva syny Mirka a Josefa. Zídkovi žili v Leštině čp. 30 a obhospodařovali celkem 43 hektarů půdy.²³⁸

V roce 1951 byl Josef Zídek odsouzen z ohrožení jednotného hospodářského plánu k jednomu měsíci odnětí svobody a k peněžitému trestu 30 000 Kčs, v případě nedobytnosti k náhradnímu trestu odnětí svobody na další měsíc. Obviněný se hájil tím, že nedodávky byly zaviněny vnějšími okolnostmi, které nemohl ovlivnit, jelikož mu zemřela kráva a prasata měla obrnu. Na neplnění dodávek měl vliv nucený pacht uvalený na jeho hospodářství od konce listopadu 1950. Po nuceném pachtu už neměl možnost se vyrovnat s dodávkovou povinností za prosinec daného roku. Josef Zídek uvedl, že hovězí dobytek měl na dodávku, ale Hospodářské družstvo (dále HD) ve Vysokém Mýtě dobytek odmítlo a neodebralo ho. Soud tuto obhajobu uznal po potvrzení výpovědí svědků z MNV v Leštině. Ale neplnění dodávky mléka soud označil jako nedbalost. Pan Zídek podal odvolání ke Krajskému soudu v Pardubicích, které bylo zamítnuto.²³⁹

Proti panu Zídkovi byl vydán roku 1953 v novinách *Za socialistickou vesnici* štvavý článek. Byl nařčen z „vykořisťování tří deputátnických rodin.“ Vznela se na něj velká kritika z důvodu vlastnictví největšího výměru půdy v Leštině. V článku se přímo psalo: *„Pro neplnění dodávek byla na jeho statek dána v roce 1951 nár. správa. To byla voda na jeho mlýn. Mnul si ruce, protože od roku 1952 se rozhodli drobní zemědělci jeho statek obdělávat společně. (...) Ze Zídka se stal bezzemek. Neměl ,ani ar půdy‘, ale zařídil si společné obdělávání po svém.“*²⁴⁰ Samozřejmě se v článku neopomněli zmínit o jeho zeti Josefu Kačerovi z Doubravic, též „kulakovi.“ Dále se píše: *„V Leštině dnes srovnávají, jak pracoval kulak Zídek, kdy vstával a vyjížděl na pole, zatím co oni pracovali na jeho statku sami se svými manželkami. Vidí, že je na čase s tímto urputným a drzým vykořisťovatelem navždy skoncovat. Jak dlouho vysával leštinské rolníky a otravoval jejich myšlení kulackými teoriemi.“*²⁴¹

Podle výpovědi pamětnice paní Miloslavy Kaupové, která v Leštině vyrůstala, se pan Zídek odstěhoval do Pardubic z obav vystěhování celé jeho rodiny. Pracoval jako dělník a vzdal se vlastních pozemků. Jeho manželka Milada však zůstala v Leštině. S manželem se nerozvedli, pouze žili několik let odděleně a navštěvovali se. Milada Zídková pracovala v družstvu, kde se starala o krávy. Jejich pozemek nejdříve zabralo družstvo z Luže a po vytvoření družstva

²³⁸ SOA Zámorsk, f. Krajský soud Pardubice 1949–1960, k. 19, inv. č. 100, Složka odsouzení Josefa Zídka z 11. října 1951.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ *Za socialistickou vesnici*, č. 4, 1953.

²⁴¹ Tamtéž.

v Leštině v roce 1957 se jejich pozemky dostaly pod správu JZD Leština. Zbyly jim pouze dvě místnosti, ve kterých žili a zbytek museli dát do nuceného nájmu. Josef Zídek se vrátil do Leštiny ke své manželce až v důchodovém věku a dožili zde spolu.²⁴²

I když se sedlák dobrovolně vzdal své půdy a předal jí JZD, „vesnickým boháčem“ zůstal do konce života. Podle komunistických směrnic se tím nezbavil „nepřátelského a kapitalistického“ smýšlení. Po odevzdání půdy většinou sedláci odcházeli pracovat do průmyslu, kde se značkou bývalého soukromého zemědělce nebudili důvěru. Nadřizení na ně dávali pozor a vydávali posudky, zda nevyvíjí nějakou činnost, která by mohla „škodit režimu.“²⁴³

8.6. Kačerovi z Doubravic

Milada (1927), která byla dcerou Josefa Zídka z Leštiny, si vzala za manžela Josefa Kačera (1921). Manželé spolu hospodařili v Doubravicích čp. 9 na 24,24 hektarech půdy. Na usedlosti s nimi žila Josefova matka Anna (1891) a jejich dvě dcery Milada (1947) a Miroslava (1952).

Josef a Milada Kačerovi byli 24. října 1952 z důvodu ohrožení jednotného hospodářského plánu u soudu. Byl jim vyměřen trest odnětí svobody, peněžitá pokuta, propadnutí veškerého jmění a zákaz pobytu v Pardubickém kraji. Pan Kačer byl odsouzen k pěti měsícům odnětí svobody nepodmíněně a dále k peněžitému trestu ve výši 10 000 Kčs. Jeho manželka Milada byla odsouzena ke třem měsícům odnětí svobody podmíněně na dva roky a peněžitý trest jí byl vyměřen v hodnotě 5 000 Kčs, eventuálně 14 dní odnětí svobody nepodmíněně.²⁴⁴

Dne 5. listopadu 1952 jednal ONV Vysoké Mýto o vysídlení rodiny „vesnického boháče.“ Měl byt přesídlen Josef s Miladou Kačerovi a jejich děti. Matce Josefa Anně Kačerové bylo nabídnuto, zda by se chtěla přesídlit společně s rodinou obviněného nebo být umístěna v sociálním zařízení. Dále komise rozhodla ponechat obviněným při odsunu jejich osobní šatstvo, prádlo, domácí zařízení a přiměřenou dávku potravin. Statek obviněných převzal MNV, který ho o pár let později předal do správy nově vzniklého JZD Doubravice.²⁴⁵

²⁴² Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s paní Miloslavou Kaupovou, 24. srpna 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

²⁴³ Více informací o této rodině prozatím není z důvodu nezpracování fondu Okresního soudu ve Vysokém Mýtě ve Státním okresním archivu Ústí nad Orlicí.

²⁴⁴ SOA Zámorsk, f. Krajská prokuratura Pardubice, k. 23, inv. č. 221, Zápis ze schůze ONV Vysoké Mýto z 5. listopadu 1952.

²⁴⁵ Tamtéž.

Podle svědectví pamětnice paní Miloslavy Kaupové byla rodina přestěhovaná do Litomyšle.²⁴⁶ Vzhledem k emigraci nejstarší dcery Milady v 70. letech se v Archivu bezpečnostních složek v Praze nalézají dokumenty, které odhalují některé informace o životě rodiny v Litomyšli. Josef Kačer byl zaměstnán jako dělník ČSSS Janov – hospodářství Čistá a Milada Kačerová se živila jako kantýnská v OSS Litomyšl. V roce 1958 se ještě manželům narodil syn.²⁴⁷

8.7. Josef Černín z Leštiny

Josef Černín (1921–1969) hospodařil společně se svou manželkou v Leštině čp. 32 na 8,9 hektarech půdy. Z důvodu nezpracování některých fondů, je tato kapitola založena na vyprávění dcery Josefa Marii Herynkové (1958), která tyto příběhy zná z vyprávění nebo je sama zažila.²⁴⁸ Přestože byl Josef Černín menším zemědělcem, vytrvale vzdoroval založení JZD a do konce života se vlastního hospodářství nevzdal.

V letech 1951 a 1952 byly v Leštině pokusy o založení družstva, které se nevydařily. Marie Herynková nevěděla, zda byl její otec stíhaný za neplnění dodávek. Ale z vyprávění zná příběh o tom, jak její otec zabil ilegálně prase. *„Zabil mu ho soused, který byl řezník a hospodský. A zabijeli v noci. Stihli všechno uklidit, nikde se nenašly žádné stopy po zabíjačce, jen ve vzduchu zůstal pach vnitřností. A ráno už přišla prohlídka, protože je soused Josef Sopoušek zavolal a udal tatínka.“*²⁴⁹ Sice kontrola nic nenalezla, ale přesto byl Josef Černín odvezen k výslechu. Byl odsouzen k šesti měsícům odnětí svobody, které si odpykal v pardubickém vězení. Po udání se na jejich usedlosti objevila cedule s nadpisem Národní majetek. Marie se domnívá, že to činil soused proto, jelikož měl zálsk na jejich statek, který chtěl pro jeho sestru. A tak matka Josefa Černína vzala peníze a jela na úřad do Vysokého Mýta nebo Chocně (pamětnice si není jistá) a narazila na úředníka, který se dal podplatit. Díky tomu cedule z jejich usedlosti zmizela.

Po třech měsících byl Josef Černín propuštěn z vězení, jelikož ho jeho matka vyplatila. Pamětnice pokračovala ve výpovědi: *„Vlastně moje babička po tu dobu 3 měsíců, byl to zrovna podzim, si musela opravdu sáhnout na dno, protože se narodila v roce 1893 a zůstala sama na těch skoro 9 hektarů, na tu orbu, část sklizně a 9 kusů dobytka vlastně sama, protože dcery*

²⁴⁶ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s paní Miloslavou Kaupovou, 24. srpna 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

²⁴⁷ ABS Praha, Emigrace Milady Kačerové, registrační č. 7696. Z důvodu nezpracování fondu Okresního soudu ve Vysokém Mýtu v SOKA Ústí nad Orlicí více informací prozatím není.

²⁴⁸ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s paní Marií Herynkovou, 1. února 2018, přepis rozhovoru v archivu autorky.

²⁴⁹ Tamtéž.

*už měla vdané. Takže sice zeťové chodili pomáhat, ale sousedi se báli. Protože v té době nikdo nikomu nevěřil.*²⁵⁰

Následkem scelování půdy po založení JZD v Leštině byly pozemky Černínových vyměněny za pozemky na okrajích honů, tedy za území, o které JZD nemělo zájem. A tak Černínovi měli pole u Podhořan, u Mokré Lhoty a u Libeciny. Bylo to zhruba šest kilometrů daleko, a některé části měli ze svahu s horší bonitou půdy. *„Do Libeciny teda taťka jezdil s koněm na celý den, protože nemělo cenu se vůbec vracet domů, protože prostě kuň nejede rychlostí dopravního prostředku, ale jde vlastním tempem.*²⁵¹

Marie Herynková si vzpomíná na dvě domovní prohlídky na počátku 60. let. Vzpomínala, jak zrovna byli na poli u Libeciny, kde dodělávali poslední práce po sklizni obilí. *„A najednou se tam objevilo černý auto a já si tam lítala někde po loukách a taťka, když viděl, že přijíždí nějaký sedan a z auta vystoupil tajemník národního výboru Leština pan Stanislav Nešpor a s ním dva páni, v černých kabátech, tak zabodl vidle do země a utekl do nedalekého lesa.*²⁵² Na poli zůstala pouze dcera Marie s maminkou. *„A oni začali na mamku ,Černínová jdeme k vám‘. Oni jako nepozdravili, a prostě vždycky jen příjmením ,Černínová jdeme k vám na prohlídku, nemáte splněný dodávky‘, protože bylo po žních.*²⁵³ Dodávky ještě neměli splněné, jelikož ještě nebylo vše vymláčené. Funkcionáři nechtěli po lese Josefa Černína nahánět. *„Já jsem přiběhla, co se děje a stála jsem u mamky. Oni mě chytili a strčili mě do auta na zadní sedadlo a mamce řekli ,Černínová jedeme k vám domů, musíte jet s námi‘.*²⁵⁴ Marie Herynková pak dodala, že její maminka jezdila vždy na kole, aby byla rychleji doma. *„A tak teda ta mamka, na to snad nikdy nezapomenu na ten jekot a křik, ať mě vystrčej ven a prostě jak letěla jak šílená za tím autem.*²⁵⁵

Následně proběhla prohlídka domu způsobem jako všude jinde. Vyházeli jim všechno prádlo ze skříní, vše z polic, peřiny, zda někde něco neschovávali. Pak pokračovali do stodoly, kde byla hora sena, kterou jen lehce prohrabali. *„Jim dělalo dobře tak jako doma šmejdit. Tam to bylo vlastně nejjednodušší než přehazovat seno nebo slámu, jestli to tam náhodou není.*²⁵⁶ Při domovní prohlídce nic podezřelého nenašli a odjeli.

Další prohlídka, kterou si Marie pamatuje, byla za podezření nelegálního skácení stromů z jejich lesa kvůli dřevu na topení. Pamětnice vzpomínala, že se to odehrálo na jaře a doma měli

²⁵⁰ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s paní Marií Herynkovou, 1. února 2018, přepis rozhovoru v archivu autorky.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Tamtéž.

kupu pořezaného dřeva. Místní kluci, kterým bylo kolem 18 let, pana Černína obdivovali. „*A tak jeden kluk, jmenoval se Stanislav Janda, přiběhl k nám, že k nám přijdou tydlety s tím Nešporem. A že přijdou kontrolovat, jestli jsme neskáceli a nemáme z lesa dřevo. Takže tím, že dali echo dopředu, tak se pár polen přeházelo, aby bylo vidět, že to jsou soušky, že to není jako živý strom, že to je suchej strom.*“²⁵⁷ A pamětnice vzpomínala, jak místní funkcionáři byli líní, takže když viděli tu kupu, tak rozkopli pár polen, vynadali jim a odjeli.

Dále Marie Herynková vyprávěla o výměně pozemků místním JZD v roce 1968. Za pozemky, které byly ve svahu, dostali Černínovi pozemky v rovině u Mokré Lhoty, „*aby mohl taťka do budoucna hospodařit, protože viděli, že ho nezlomí, aby šel do JZD, tak jsme to měli 3 km od Leštiny.*“²⁵⁸ Ale v lednu 1969 Josef Černín zemřel. Jeho manželka by na to sama nestačila a v dubnu pozemky odevzdala do JZD v Leštině, kde pak do konce života pracovala.

8.8. Zemědělci v Proseči

Ani Proseč se nevyhnula likvidačním akcím soukromých zemědělců. Spíše, než o velkou perzekuci se v Proseči jednalo o velkou šikanu. Pan Bukáček, syn soukromého hospodáře z Podměstí, dodal: „*Tady byli aktivisti prosečský, který chodili a denně otravovali doma, prostě přesvědčovali a hrozili, takže to nebyla jenom otázka vězení a pokut, ale byla to otázka takového osobního nátlaku.*“²⁵⁹

Největším hospodářem v Proseči byl zřejmě Bohumil Kadlec. Hospodařil na 17 hektarech půdy včetně lesa. Podle pamětníka pana Bukáčka byla z Proseče tato rodina vystěhována. Řekl: „*V srpnu 1957 byla z čp. 8 ze Záboří režimem vystěhována evangelická rodina sedláka Kadlece do jiného okresu. Příslušníci rodiny se nesměli navštěvovat a ani Proseč. Vzít si sebou mohli jen to, co naložili na vůz. Hospodář pan Kadlec pak pracoval jako námezdní síla ve státním statku ve Vysokém Mýtě, kde pak také zemřel.*“²⁶⁰ Toto byl jediný případ vystěhování sedlácké rodiny z Proseče.²⁶¹ V Proseči–Záboří se dále nenacházeli žádní další větší zemědělci, kteří by byli výrazně perzekvováni.

Příkladem, jakými metodami funkcionáři nutili zemědělcům vstup do JZD, je osud rodiny Bukáčkových z Podměstí. Ať se jednalo o vysoké dodávkové povinnosti nebo domovní

²⁵⁷ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s paní Marií Herynkovou, 1. února 2018, přepis rozhovoru v archivu autorky.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s panem Jaroslavem Bukáčkem, 19. srpna 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

²⁶⁰ Sepsané vzpomínky Jaroslava Bukáčka. Přepis vzpomínek v archivu autorky.

²⁶¹ Dokumenty týkající se vystěhování této rodiny nejsou k nalezení.

prohlídky, zemědělci vždy strádali hlavně po psychické stránce. Vypověděl o tom pamětník Jaroslav Bukáček, syn soukromého hospodáře Františka Bukáčka.

Bukáčkovi žili v Podměstí čp. 8 a hospodařili na 12,2 hektarech půdy včetně lesa. František Bukáček byl invalidní kvůli amputaci pravé nohy. Z důvodů nařízení ONV v Poličce jim byl odebrán elektrický motor bez náhrady, později i samovazač, jelikož „nebyl v hospodářství dostatečně využit.“ Podle svědectví syna Jaroslava Bukáčka se jeho otec na konci roku 1952 po dlouhém nátlaku stal členem prvního družstva v Proseči. První JZD se však během roku rozpadlo, a tak každý opět hospodařil sám. František Bukáček byl označen za „vesnického boháče,“ jelikož před válkou přestavěl statek, postavil stodolu, přistavěl kůlnu, měl koně a dobré výnosy. Ale že to měl na dluh nebo že mu pomáhali jeho sourozenci, nikdo neviděl.²⁶²

Dále jeho syn Jaroslav vzpomínal na domovní prohlídky v letech 1953 a 1954. „*Údajně na anonymní udání, že jsou u nás ukryté zbraně a nahromaděné zásoby přijela skupina četníků a civilistů. Ti vyvedli otce za humna, kde ho střežili četníci se samopaly, a já s matkou přihlížel, jak nejdříve obrátili obytné stavení ‚naruby‘ včetně vyházení hrnců z kredence, vysypání zásuvek a vytrhání podlahy, a pak jsem viděl vyvedený, respektive vypuštěný dobytek a vytrhané podlahy pod ním ve chlévech.*“²⁶³ U Bukáčků doma nic podezřelého nenašli. Františka Bukáčka pak odvezli do Pardubic a přivezli ho až druhý den. Podle výpovědi jeho syna se na tom podílel náčelník místního oddělení Veřejné bezpečnosti (dále VB) Jan Janda, strážmistři a představitelé MNV.²⁶⁴

Mimo jiné pan Bukáček vzpomínal na měnovou reformu z roku 1953, která ho zastihla s jeho dědou v Lutíně při návštěvě strýce. Vypověděl: „*Byl problém dostat se zpět do Proseče bez peněz. Vše nějak zajišťoval strýc Josef. Pamatuji, jak jsem si ještě před placením vlaku v Olomouci prohlížel novou barvu zářící papírovou modrou tříkorunu a zelenou pětikorunu.*“²⁶⁵ Měnová reforma měla pro většinu obyvatel katastrofální dopady. Měnilo se 300 Kčs na osobu v poměru 1:5, vyšší částky pak v kurzu 1:50. Všechny mzdy, platy a penze se přepočítaly v kurzu 1:5. Jak poznamenal pamětník: „*Měnová reforma byla další velkou kulišárnou té doby.*“²⁶⁶ Reforma dále zrušila dvojí trh, tedy možnost platit potravinovými lístky.

V roce 1954 úřady pozastavily vyplácení invalidního důchodu Františku Bukáčkovi kvůli rozpadu JZD v Proseči. Invalidní důchod mu byl i přes předložení lékařského nálezu

²⁶² Sepsané vzpomínky Jaroslava Bukáčka. Přepis vzpomínek v archivu autorky.

²⁶³ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s panem Jaroslavem Bukáčkem, 19. srpna 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

²⁶⁴ Sepsané vzpomínky Jaroslava Bukáčka. Přepis vzpomínek v archivu autorky.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž.

odmítnut. V roce 1955 nastal opět silný tlak na zemědělské rodiny ve snaze založit druhé družstvo. Jaroslav Bukáček napsal: „*Politickými orgány byl vymyšlen plán ekonomického zruinování soukromých rolníků uvalením nadměrných povinných dodávek, odebráním osiva, vysokým zdaněním a podobně. (...) Na vině byl také ďábelsky vymyšlený systém povinných dodávek, v němž nízké výkupní ceny vůbec nekryly výši nákladů.*“²⁶⁷ Bukáčkoví dostali do nuceného pachtu další tři hektary na obdělávání, i když stěží stačili obhospodařovat vlastní pozemky.

Podle vzpomínek do Proseče od léta 1957 denně přijížděli úředníci z ONV z Poličky přesvědčovat hospodáře o „výhodách“ založení JZD. V září téhož roku pak byla v Proseči vytvořena dvě družstva. Pan Bukáček do družstva vstoupit nechtěl. V listopadu už byl obviněn za nedodržení osevního plánu a následně pokutován. František Bukáček jakožto invalida sám bez pracovních sil a strojů to nezvládal. Nakonec tedy po dlouhém odporu podepsal přihlášku do JZD a tím se zbavil veškeré šikany.²⁶⁸

V Proseči–Podměstí také soukromě hospodařil Jan Koutný, který byl úředně označen za „vesnického boháče“ a byl tvrdě perzekvován. Jeho syn sloužil za trest na vojně u pomocných technických praporů. Mezi další zdejší hospodáře se například řadil i Josef Soukal, Ladislav Klimeš a Josef Kusý.²⁶⁹

V Proseči se tedy spíše nalézali střední a menší zemědělci. Kromě případu rodiny Kadlecových nebylo žádné vystěhování pamětníky zaznamenáno. Žili zde zemědělci, kteří byli šikanováni místními funkcionáři a různými taktikami nuceni ke vstupu do JZD.

²⁶⁷ Sepsané vzpomínky Jaroslava Bukáčka. Přepis vzpomínek v archivu autorky.

²⁶⁸ Rozhovor autorky Kateřiny Jetmarové s panem Jaroslavem Bukáčkem, 19. srpna 2017, přepis rozhovoru v archivu autorky.

²⁶⁹ Sepsané vzpomínky Jaroslava Bukáčka. Přepis vzpomínek v archivu autorky.

9. Závěr

Tématem této bakalářské práce je stíhání sedláků v 50. letech ve vybraných obcích okresů Polička a Vysoké Mýto. Jedná se o vesnice Proseč, Zderaz, Perálec, Kutřín, Česká Rybná, Martinice, Paseky, Bor u Skutče, Leština a Doubravice. Cílem práce bylo charakterizovat kolektivizaci zemědělství v 50. letech v Československé republice a její nepříznivé dopady v určené lokalitě na konkrétních příbězích.

Téma perzekuce sedláků v Proseči a okolí jsem zvolila, jelikož se mi zdálo, že tato oblast v 50. letech není moc probádaná. Zdejší lokalitou v období 50. let se ve svých publikacích zabýval pouze pan Němeček. Mým cílem bylo zachytit důležitá fakta z období kolektivizace v oblasti, ve které jsem vyrůstala. Od dětství jsem slýchávala příběh o svém prastrýci Josefu Černínovi z Leštiny, což mě motivovalo se věnovat tomuto tématu. Navíc pro mě byla velkou výhodou znalost nejen regionální historie, ale i pamětníků, kteří mi pomohli zachytit důležité okamžiky.

K tomuto tématu se podařilo najít mnoho pramenů a svědků. Dokumenty ohledně kolektivizace v Proseči a okolí se převážně nacházejí ve Státním okresním archivu Chrudim a ve Státním okresním archivu Svitavy se sídlem v Litomyšli. Dalšími prameny, z kterých lze s opatrností vycházet, jsou kroniky a regionální tisk. Regionální tisk je většinou uložen v regionálních muzeích nebo přímo na obecních úřadech.

Díky rozhovorům a osobním archivům pamětníků se prohloubil můj náhled na danou situaci. Velkým přínosem byl rozhovor s panem Janem Sílou, syn Jaroslava a Žofie Sílových z Boru u Skutče. Dalším užitečným pramenem bylo vyprávění Jaroslava Bukáčka, který popsal obecnou atmosféru této doby aplikovanou na jeho rodině a podělil se o sepsané vzpomínky na 50. léta. Pamětnice Marie Herynková a Miloslava Kaupová mi pomohly pochopit situaci v obcích Leština a Doubravice, a to zejména z důvodu nedostatku archivního materiálu. Dále bylo užitečné vyprávění paní Jaroslavy Pospíšilové, roz. Klimšové, dcery zemědělce z Podměstí a také rozhovor a sepsané vzpomínky paní Marie Mencové. Velkou pomoc mi poskytla současná starostka obce Perálec Milada Drahošová, dcera Františka Macháčka.

Tento výzkum poukázal na to, že perzekuce na vesnici v souvislosti s kolektivizací zasáhla téměř každou obec, což mělo mít i odstrašující význam pro ostatní. Nejednalo se tedy pouze o vystěhování rodin do jiných obcí, ale i o věčné soudní tahanice a šikanu místních funkcionářů.

V příloze se nacházejí opisy dvou nečitelných dokumentů týkajících se založení JZD v Proseči–Záboří a udělení amnestie Žofie Sílové v červnu 1953. Dále se zde nalézají přepis z dochovaného zápisníku Františka Macháčka. Následně jsou přiloženy fotografie rodiny

Zatočilových a fotografie již zmiňovaných spisů obsahující údaje o vystěhování rodiny Zatočilových, ukázka štvavých článků v dobovém tisku a řetězové dopisy nalezené u rodiny Staňkových. Další dokumenty ukazují, jak dříve vypadal například protokol o domovní prohlídce nebo odsouzení a stanovení rozsudku soudem.

Resumé

This thesis was written to show countryside of Czechoslovakia in the 1950s on the specific fates of private farmers in Proseč and neighbourhood.

The first chapter of this work is about the professional literature about Czechoslovakia in the 1950s and the collectivisation of agriculture and countryside. The following chapter describes Proseč and neighbourhood. Proseč as a region isn't exactly fertile of areas and as a result of its higher situation is also very cold. Other chapters are about the postwar period, when the governmental program of Kosice had a huge influence on politics.

Following part tries to explain the 'Victory of February' and how the Communists siezed power in Czechoslovakia. After the consolidation of their power, laws were changed in their favour and the persecution could start. All civil and political rights were canceled or transformed to suit governmental needs. Persecution had become one of the official forms of government. The Communists had introduced a centrally-administered management system for agriculture. They wanted to make collective farms. The collectivization in Czechoslovakia lasted for 12 years. As an outcome private farms disappeared. The collectivization was closely related with the 'kulak' event, which was based on the Three Ministerial Directive issued in the autumn of 1951. This directive allowed evicting farmer's families to another region. This decision had changed fates of thousands of families in Czechoslovakia. The "kulak" event was officially cancelled in January 1954.

The next chapter is about setting up collective farms in Proseč and neighbourhood. This chapter points out the situation, that most of the farmers in the countryside didn't want to join collective farming. The idea of collective farming was unimaginable for them. They wanted to farm in private and most of them were defending their property as long as they could. For this reason, the collective farms around Proseč were mostly established in the second half of the 1950s. Collective farms which were established around 1950 had problems or broke up.

The last part of this work describes specific fates. It shows how persecution had changed the lives of the whole family. It wasn't just about moving families to other districts and villages but also sentences of imprisonment and financial sanctions which were the most used tool of district and regional courts. In the countryside, there were bullyings made by local Communists who tried to convince private farmers to enter the collective farms.

Seznam zkratek

ČSR – Československá republika

ČSSS – Československý státní statek

ha – hektar

HD – Hospodářské družstvo

HP – Koňská síla

HTÚP – Hospodářsko-technická úprava půdy

JHP – Jednotný hospodářský plán

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

Kčs – Koruna československá

KSČ – Komunistická strana Československa

MNV – Místní národní výbor

ONV – Okresní národní výbor

q – metrický cent

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SŠ – Střední škola

StB – Státní bezpečnost

STS – Strojní traktorová stanice

SVS – Státní výrobní správa

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

VB – Veřejná bezpečnost

VŠ – Vysoká škola

Seznam pramenů a literatury

Prameny nepublikované

ABS Praha

- Dokumenty o emigraci Milady Kačerové, KS SNB – Správa státní bezpečnosti
- Dokumenty o Josefovi Kačerovi, Správa StB Hradec Králové

SOA Zámorsk

- f. Krajská prokuratura Pardubice, k. 19, 22, 23
- f. Krajský soud Pardubice 1949–1960, inv. č. 98, 99, 100, 101, 102, 103,

SOKA Chrudim

- f. JZD Bor u Skutče; nezpracovaný
- f. JZD Česká Rybná; nezpracovaný
- f. JZD Leština; nezpracovaný
- f. JZD Kutřín; nezpracovaný
- f. JZD Martinice; nezpracovaný
- f. JZD Paseky; nezpracovaný
- f. JZD Perálec; nezpracovaný
- f. JZD Proseč; nezpracovaný
- f. JZD Proseč–Podměstí; nezpracovaný
- f. JZD Proseč–Záboří; nezpracovaný
- f. JZD Zderaz; nezpracovaný
- f. MNV Leština, k. 1, inv. č. 1,2 (Zápisy ze schůzí MNV 1950–1955)
- f. MNV Perálec, k. 1, inv. č. 1,2,11 (Zápisy ze schůze MNV 1952–1956)
- f. MNV Perálec, k. 2, inv. č. 15 (Zápisy ze schůze MNV 1957–1960)
- f. MNV Perálec, k. 3, inv. č. 28, 38 (Trestní a pořádkové)
- f. MNV Proseč, inv. č. 1, kn. 1, uč. 1 (Zápisy ze schůze MNV do roku 1949)
- f. MNV Proseč, inv. č. 2, kn. 2, uč. 1 (Zápisy ze schůze MNV 1950)
- f. MNV Proseč, inv. č. 3, kn. 72, 73, uč. 7 (Zápisy ze schůze MNV)
- f. MNV Proseč, inv. č. 4, kn. 3, uč. 1 (Zápisy ze schůze MNV 1956)
- f. MNV Proseč, inv. č. 5, kn. 4, uč. 1 (Zápisy ze schůze MNV 1957)
- f. MNV Proseč, inv. č. 6, kn. 5, uč. 1 (Zápisy ze schůze MNV 1958)
- f. MNV Proseč, inv. č. 6, kn. 39, uč. 5 (Zápisy ze schůze MNV 1958)
- f. MNV Proseč, inv. č. 7, kn. 6, uč. 1 (Zápisy ze schůze MNV 1959)
- f. MNV Proseč, inv. č. 8, kn. 7, uč. 2 (Zápisy ze schůze MNV 1960)
- f. MNV Proseč, inv. č. 8, kn. 40, uč. 5 (Zápisy ze schůze MNV 1960)
- f. MNV Proseč, inv. č. 422, kt. 13, uč. 38 (Dodávky soukromě hospodařících rolníků 1951)

kronika Leštiny

SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli

- f. Okresní prokuratura Polička, k. 10,11,12
- f. Okresní soud Polička 1951, sign. T 18/51.
- f. Okresní soud Polička 1952, sign. T 51/52, T 84/52, T 103/52.
- f. Okresní soud Polička 1953, sign. T 35/53, T 38/53, T 90/53.
- f. Okresní soud Polička 1954, sign. T 60/54.
- f. Okresní soud Polička 1955, sign. T 57/55, T 121/55.
- f. ONV Polička, k. 252, 298, 310, 324, 378, 449, 451, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 494, 495, 664, 676.
- f. OV KSČ Polička, k. 4, 5, 1/3, 14/2.

Obecní úřad Perálec

Dokumenty o vystěhování rodiny Zatočilových (kopie)

Dokumenty o III. typu JZD v Perálci (kopie)

Fotografie Zatočilových

Sepsané vzpomínky Blahoslava Sotony

Sepsané vzpomínky Františka Macháčka

Kronika obce Perálec

Další prameny

Osobní archiv Evy Říhové – Zderazská kronika

Osobní archiv a rozhovor s Janem Sílou

Osobní archiv a rozhovor s Jaroslavem Bukáčkem

Osobní archiv a rozhovor s Marií Herynkovou

Osobní archiv a rozhovor s Marií Mencovou

Rozhovor s Jaroslavou Pospíšilovou

Rozhovor s Miloslavou Kaupovou

Literatura

ANDRLE, Augustin. *Města a obce Vysokomytska*. Vysoké Mýto, 2007. ISBN 80-902996-2-8.

BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha, 2010, s. 373–414. ISBN 978-80-7277-113-4.

BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol. *Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech*. Studie, seznamy a dokumenty. Praha, 2010. ISBN 978-80-213-2033-8.

BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7363-226-7.

BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.). *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu*. Brno, 2009. ISBN 978-80-87122-04-4.

BUREŠOVÁ, Jana: Kolektivizace zemědělství v české historiografii. In *Východočeské listy historické* 32, 2014, s. 97-108.

BUREŠOVÁ, Jana: Prosazování sovětského modelu do československého zemědělství. In *Sborník Vojenské akademie v Brně*. Řada C, mimořádné číslo. Brno, 1994, s. 395–402.

BUREŠOVÁ, Jana. Zemědělství v českých zemích a na Slovensku v podmínkách „kolektivizace“ 1949–1960: poznámky k převratu v životě a práci zemědělců. In *Československá historická ročenka*, 1998. Brno, 1998, s. 197-203.

BUREŠOVÁ, Jana. Združstevňování nebo kolektivizace zemědělství po roce 1948? In *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století*. Uherské Hradiště, 2002, s. 223–228.

DVOŘÁK, Velimír a kol. *Proseč u Skutče. 650 let od první písemné zmínky o Proseči*. Hlinsko. 1999.

GAĎOUREK, Ivan – NEHNĚVAJSA, Jiří. *Žalářovani, pronásledovani a zneuznani: Svědectví ještě žijících obětí stalinismu v českých zemích*. Brno, 1997. ISBN 80-210-1718-X.

JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.

KAPLAN, Karel. *Až k vítězství Hradeckého programu*. Havlíčkův Brod, 1962.

KAPLAN, Karel – PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno, 2001. ISBN 80-85947-75-7.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, VI. díl. Praha, 2004, s. 45–49. ISBN 80-85983-12-5.

PTÁČEK, Josef. *Perzekuce občanů okresu Chrudim v letech 1948–1989. Političtí vězni – hrdinové III. odboje*. Chrudim, 2006. ISBN (brož.).

ROKOSOVÁ, Šárka. Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem. In *Securitas imperii 10: sborník k problematice vztahů československého komunistického režimu k „vnitřnímu nepříteli“* 10. Praha, 2003, s. 147–194. ISBN 80-86621-01-4.

SKOPALOVÁ, Marie. Vysídlování selských rodin ve východních Čechách v 50. letech 20. století. In *Sborník prací východočeských archivů* 11, 2007, s. 93–120.

URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*. Praha, 2010. ISBN 978-80-7429-055-8.

VANĚK, Miroslav a kol. *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc, 2003. ISBN 80-244-0718-3.

VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha, 2004. ISBN 80-7285-045-8.

VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha, 2015. ISBN 978-80-246-2931-5.

Tisk

Budujeme novou vesnici. Okresní vesnické noviny ONV Polička, 1952, 1953, 1956.

Hlas nové vesnice, 1951.

Nová cesta – Vesnické noviny ONV Polička, 1958, 1959, 1960.

Rozorané meze. Časopis poličského okresu, 1950.

Za socialistickou vesnici. Týdeník vysokomýtského okresu, 1953, 1954, 1955, 1956, 1958, 1959.

Internetové zdroje

Město Proseč. Kronika Bor u Skutče. [2018-02-03] URL:
<https://www.mestoprosec.cz/kroniky-obec-bor-u-skutce>.

Město Proseč. Kronika Česká Rybná. [2018-02-03] URL:
<https://www.mestoprosec.cz/mesto/kroniky-obec-ceska-rybna>.

Město Proseč. Kronika Martinice. [2018-02-03] URL:
<https://www.mestoprosec.cz/mesto/kroniky-obec-martinice>.

Město Proseč. Kronika Paseky. [2018-02-03] URL:
<https://www.mestoprosec.cz/mesto/kroniky-obec-paseky>.

Město Proseč. Kronika Podměstí. [2018-02-03] URL:
<https://www.mestoprosec.cz/mesto/kroniky-obec-podmesti>.

Město Proseč. Kronika Proseč. [2018-02-03] URL:
<https://www.mestoprosec.cz/mesto/kroniky-mesto-prosec>.

Město Proseč. Kronika Záboří. [2018-02-03] URL:
<https://www.mestoprosec.cz/mesto/kroniky-obec-zabori>.

Seznam příloh

Opisy

Opis č. 1: Zpráva z oboru zemědělství a lesního hospodářství o založení JZD Proseč – Záboří z 6. října 1957

Opis č. 2: Zpráva z okresní prokuratury Polička o udělení amnestie Žofii Sílové z 24. června 1953

Opis č. 3: Přepsaný deník pana Františka Macháčka

Fotografická dokumentace

Fotografie č. 1–4: Fotografie rodiny Zatočilových z rodinného archivu paní Libuše Sotonové

Fotografie č. 5: Dokument o vystěhování Františka a Anny Zatočilových z 10. března 1953

Fotografie č. 6: Dokument o umístění rodiny Zatočilových z 10. března 1953

Fotografie č. 7: Článek o panu Zatočilovi z 15. října 1952

Fotografie č. 8–9: Řetězové dopisy nalezené u Staňkových z České Rybné

Fotografie č. 10: Dokument o domovní prohlídce u rodiny Sílových z 19. prosince 1952

Fotografie č. 11–13: Dokumenty o odsouzení Josefa a Anny Pešinových z 21. května 1953

1. OPIS²⁷⁰

Odbor zemědělství a lesního hospodářství

12432–zem/20–1957

6. října 1957.

Jednotné zemědělské družstvo

Proseč – Záboří

Odbor zemědělství a lesního hospodářství rady okresního národního výboru v Poličce schvaluje podle ustanovení § 5, odst. 2., zákona č. 69/49 Sb.

ustavení

Jednotného zemědělského družstva
v Proseči – Záboří.

Vzhledem k tomu, že v obci Proseč je ustanoveno Jednotné zemědělské družstvo v Podměstí, povolilo ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství v Praze výnosem č.j.196.383/57–431 ze dne 30.9.1957 vyjímku podle § 4 zákona č. 69/49 Sb, aby v Proseči byla založena dvě samostatná Jednotná zemědělská družstva.

Schválením oboru zemědělství a lesního hospodářství rady okresního národního výboru v Poličce dne 6.10.1957 je Jednotné zemědělské družstvo v Proseči – Záboří právoplatně ustanoveno.

Vedoucí odboru ZbH:

Rada

Oldřich Bureš

Místního národního výboru

Proseč

na vědomí

Výpravno: exp. I. na návratku

exp. II. obyčejně

²⁷⁰ SOkA Chrudim, f. JZD Proseč (nezprac.), Zápisy ze schůzí 1957–1960; Dokument o ustanovení JZD v Proseči – Záboří.

2. OPIS²⁷¹

Okresní prokuratura v Poličce

Spisová značka: Pt 56/53

Usnesení:

OdsouzenýŽofie Sílová.....je účasten rozhodnutí presidenta republiky ze dne 4. května 1953 o amnestii.

Na základě amnestie / čl. II / se odsouzenému pomíjí

1/ XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

2/ celý trest odnětí svobody.

3/ XXXXXXXXXXXXX

24.června

V Poličce, dne xxxxxx 1953.

Okresní prokurátor:

²⁷¹ SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, f. Okresní soud Polička 1953 (nezprac.), sign. T 35/53, Udělení amnestie Žofii Sílové dne 24. června 1953.

3. OPIS ²⁷²

Přepsaný deník pana Františka Macháčka

Až po 40 letech popsal pan František Macháček z Perálce čp. 67 vyšetřovací metody Státní bezpečnosti, které na jeho osobě předváděli „estébáci“ ve službě v Poličce v říjnu roku 1953.

Přepis z dochovaného zápisníku

...Také já jsem byl vyšetřován a napíšu Vám postup výslechů na StB.

V roce 1953 v naší obci nás vystoupilo 33 členů z JZD. V říjnu jednoho dne navečer zastavilo před námi auto a do světnice vtrhli dva páni, aniž by se představili a zrovna, abych s nima šel ven. Já jsem šel a zrovna na zápraží na mně, kdo že mě naváděl, abych vystoupil z JZD? Já říkám: „*Nikdo.*“ Ten jeden mě už chytil za bundu a povídá: „*Já bych s váma nejlepší praštil do toho hnoje!*“ A že musím jet s nima. Avšak moje manželka viděla, jak přišli jako gangsteři, tak poslouchala v síni. Když viděla, že mě tlačej ven, tak křičela: „*Necháte ho, on nic neudělal!*“ Já jsem říkal, že to musím říct dětem, měl jsem čtyři, jedno půl roku malé. Ale už jsem se domů nedostal. Na manželku zařvali, že kdyby neměla to malé dítě, že by ji vrazili do auta taky. A tak jsem nevěděl proč a zač a kam mě vezou.

Až jsme zastavili v Poličce, ulice před divadlem, vysoký dům. To jsem poznal, vždyť jsem tam jezdil jako předseda MNV do roku 1949. A teď to začalo. Ten velký silný blondák začal nejdříve: „*Kdo vás naváděl vystoupit z JZD?*“ Moje odpověď byla, že nikdo. Zrovna jako zvíře na mě, jednou rukou rána pod bradu, druhou rukou do břicha. To bylo po chvilkách až ho to omrzelo. V tom přišel druhý výtečník, ten byl slabší a měl černý vlasy, jenže jinou metodu. A začal: „*Od koho jste nosil odhlášky a kdo vás naváděl vystoupit?*“ Moje odpověď zněla: „*Nikdo.*“ Ten se na mě vrhnul a jak je u kabátu límec, tak ze předu vzal oba konce a škrtil mě tak dlouho až viděl, že jen chroptím, tak mě zas pustil. A to bylo zas po chvilkách a zas se vrtil ten první, zas do brady a do břicha. Tak se střídali asi do 1. hodiny v noci. Až potom povídá ten blondák: „*Ten je pevněj jak ,babičák. ‘ Já ti pomůžu, ty za tři hodiny padneš jako každý druhý.*“ Já jsem se hrůzou třásl a povídám si v duchu: „*Pane Bože, posilni mě. Co se mnou budou dělat?*“

A už na mě ten jeden řval, ruce předpažit, ukazováčky natáhnout, vyndal z kapsy tužku, asi tři čtvrtiny dlouhou, dal mě jí přes prsty a že ji musím držet, nesmí spadnout, nebo že neví, co se mnou udělá. Tak jsem držel a držel a potil se, asi po hodině jsem se začal strašně třást a pot z hlavy se mně řinul jako z potoka. Už jsem měl i bundu mokrou a na podlaze Labe a stále s ohromnou bolestí jsem držel. Ten černý „gestapák“ už usnul, jen ten velký občas zařval: „*Vejš!*“ Ruce mě padaly stále níž a já vždycky na to jen: „*Nemůžu.*“ Že mě vzali bez večere, když jsem přišel z pole, tak jsem se třásl jako osika, spadly ze mě už kalhoty a já jsem byl jen v trenkách. Tak v přemýšlení mě napadlo, kdyby mě tak někdo vyfotil a ukázal to světu. To jsem už asi měl za sebou dvě hodiny.

Takové mučení nepřeju žádnýmu. Snad že mě Bůh posilnil jsem to ty tři hodiny vydržel. Bylo to už k ránu, ten druhý se už vychrápal. Ten silný chytl tu tužku a že mě viděli ještě nezhrouteného, jenom řvali: „*Ten je pevný jak ,babičák.*“ Asi že v Babicích něco měli také. Jak řekl ruce dolů, to byla

²⁷² OÚ Perálec, sepsané vzpomínky Františka Macháčka.

nevýslovná bolest a hned mě dával na stůl arch papíru a tužku a řval na mě: „*Tady napišete, že vás farář naváděl, abyste vystoupil z JZD.*“ Já jsem křičel, co jsem mohl: „*Zabte si mě, ale tohle napsat nemůžu.*“ Také jsem nic nenapsal a křičel jsem bolestí, že to hlásil pan prezident Zápotocký v rozhlase, proto jsme vystoupili a že se mnou jednaj jako s vrahem. To se jednalo o pana faráře z Blahníka z Předhradí, také ho asi za týden sebrali a od té doby jsme ho neviděli. Na to všechno mohu před Bohem přísahat.

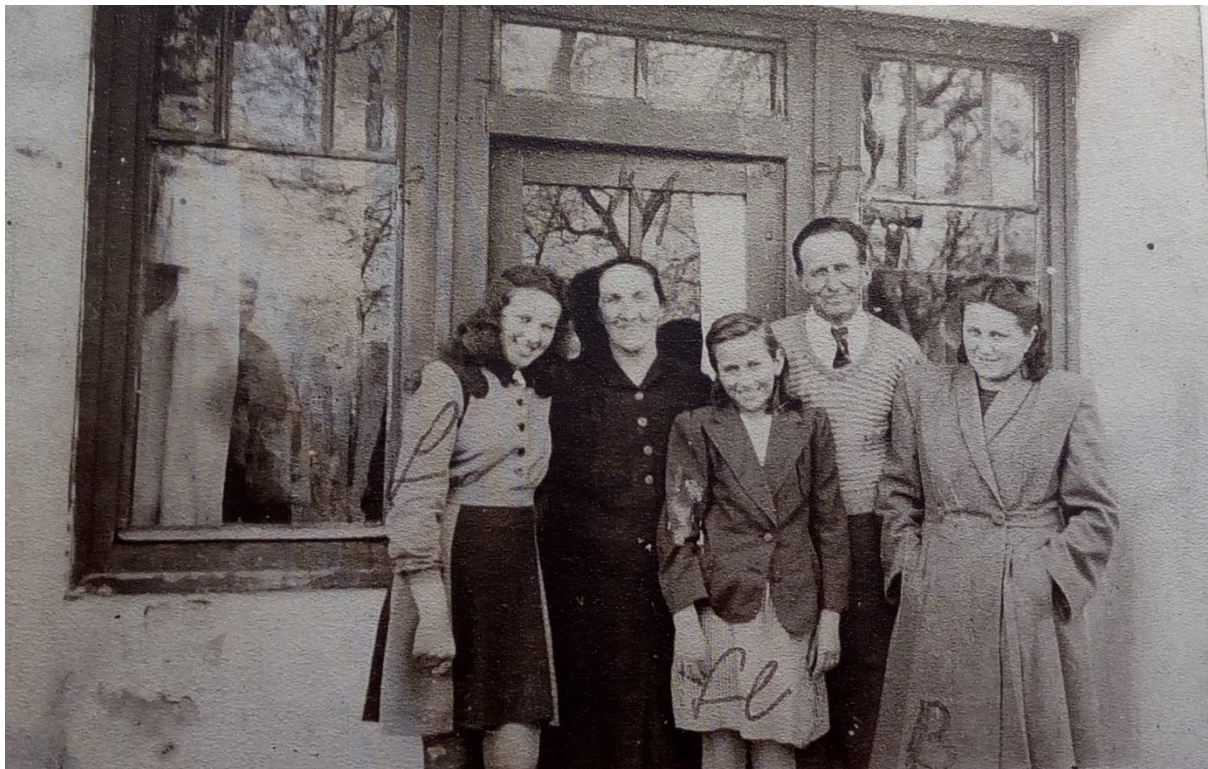
A zase se na mě vrhli. Potom mě někam po schodech ve tmě vedli do sklepa. Tam byla dřevěná pryčna, „*tam*“ houkl, abych si vyzul boty a on povídá: „*Jestli máte doma krysy, tady že jich je, jen se to hemží.*“ Já jsem mu řekl, že máme dobré kočky a že je vychytaj. Ale v duchu jsem si myslel: „*Jen ty kryso, odejdi, ať si mohu tady aspoň čtvrt hodiny odpočinout.*“ Ale poznal hned, že s takovou to na mě neplatí, tak zas mě vedl nahoru a tam prováděli dál různý zastrašování.

Pak přišel zas ten třetí výtečník a dva jeli k nám do Perálce. To už bylo asi k polednímu. Ten třetí zase pěkně: „*Máte to podepsat a přiznat se a už se s váma jinak jedná.*“ Já jsem říkal, ale k čemu se mám přiznat, nejsem si ničeho vědom. Zkoušel stále různé triky, potom povídá: „*Tak dobře, podívejte se do okna, je tady pro vás to černý auto, povezete se do Pardubic a tam dostanete lepší ,lekce‘, že budete mluvit jako kuřátko.*“ Já jsem mu řekl: „*Vždyť jsem přeci nic neprovedl, tak mě puste, mám doma sejt a čtyři děti.*“ V tom se přihnali ty dva a začali: „*Byli jsme u vás a vaše manželka nám všechno řekla, tak nám to řekněte i vy a budete domu.*“ Já říkám: „*Manželku znám dobře a nevím, co jste na ní chtěli vědět. Jestli jste s ní zacházeli jako se mnou, ani potom by vám neřekla nějakou nepravdu.*“ Tak začali zas se mnou opakování. Bradu jsem měl ze spodu celou černou. Potom mě povídá ten jeden: „*Co se stane, když vás tady utlučem a rozšlapem?*“ Já mu říkám: „*Vždyť jsem nic neprovedl, to bych musel něco provést.*“ Potom mě dal takový lísteček od ministerstva vnitra podepsat, že se se mnou slušně a řádně jednalo a kdybych něco jen málo řekl, hned že mě odvezou.

A jsem moc rád, že přišla doba a já to všechno, co jsem v Poličce zažil, mohu říct. Ted' už snad pro mě nepřijdou.

Macháček František
Perálec
p. Proseč
okres Chrudim

(FOT. 1, 2, 3, 4) Fotografie rodiny Zatočilových z rodinného archivu paní Libuše Sotonové roz. Zatočilové (OÚ Perálec).

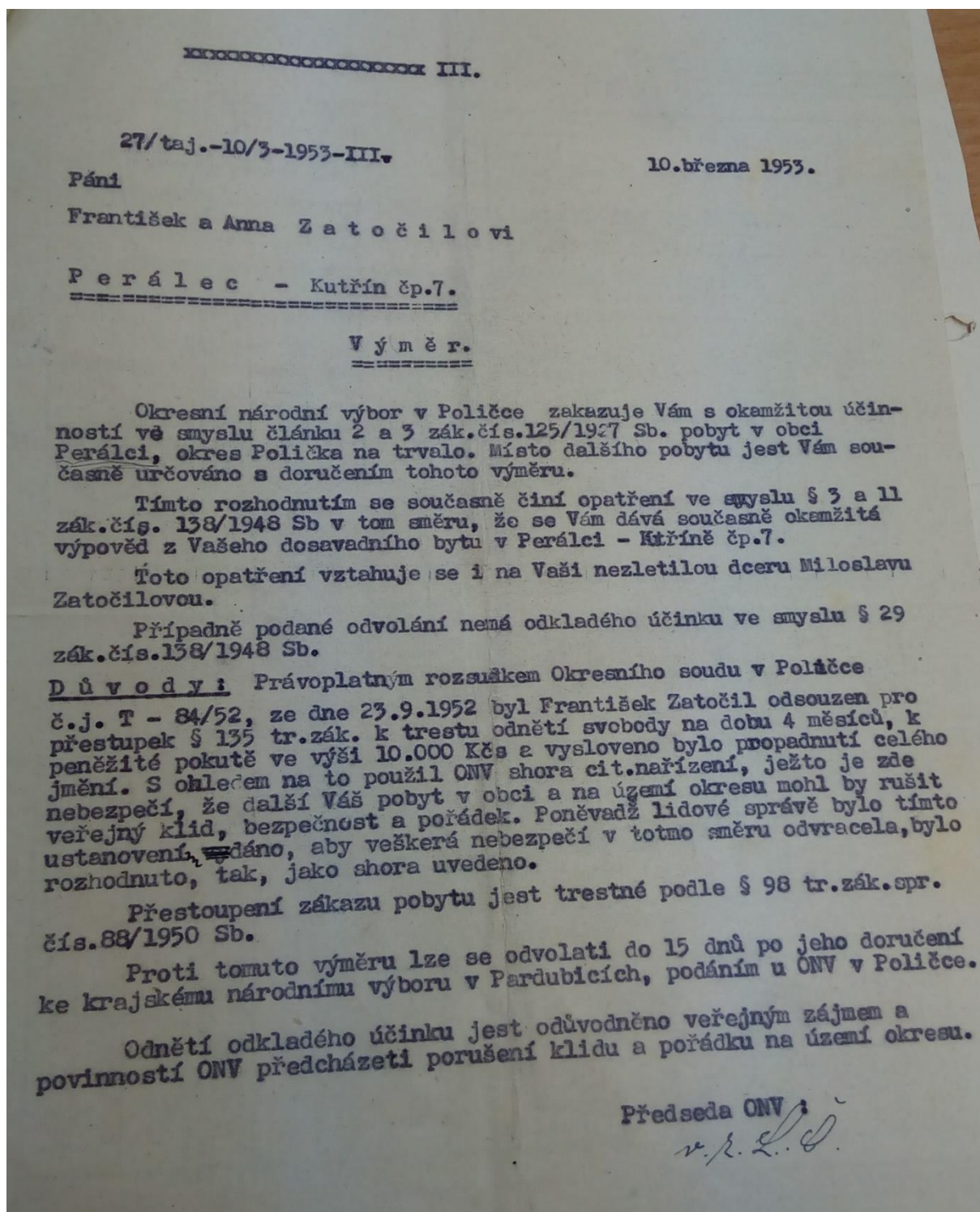
Rodný dům Anny Zatočilové na Pasekách, na který byla dána nucená správa v roce 1949.

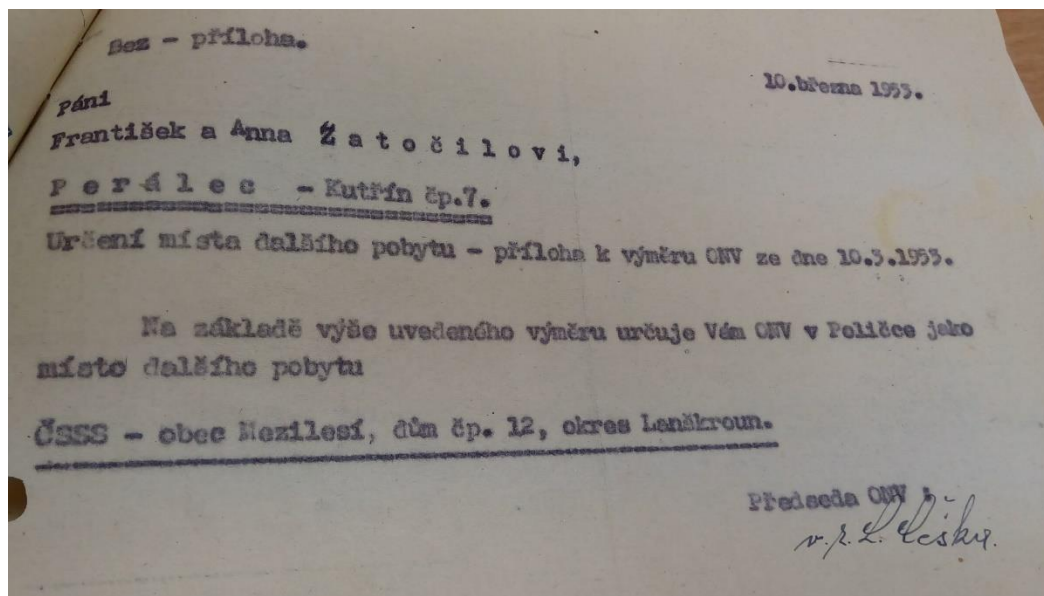
Dům v Mezilesí čp. 12 v okrese Lanškroun.

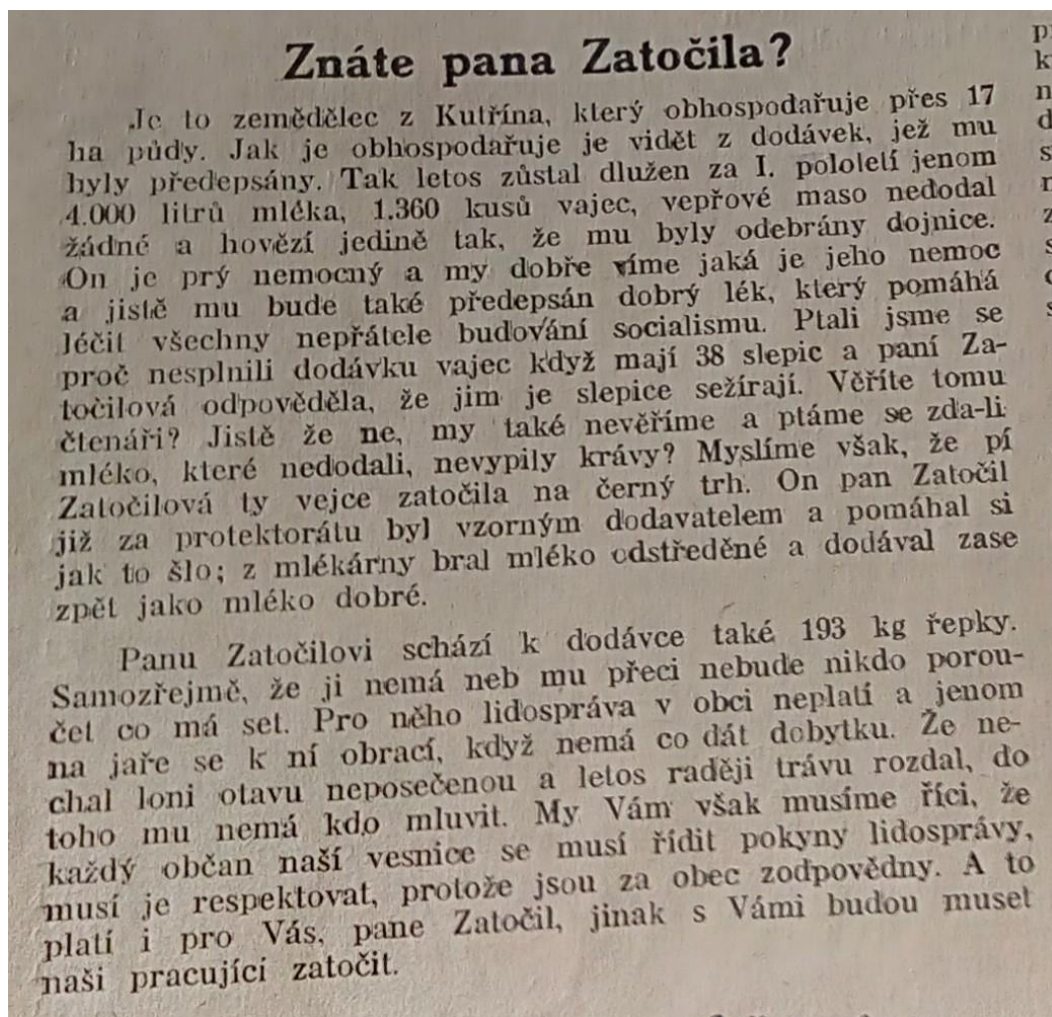
(FOT. 5) Dokument o vystěhování Františka a Anny Zatočilových (SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli).

(FOT. 6) Dokument o umístění rodiny (SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli).

(FOT. 7) Článek vydaný v novinách Budujeme novou vesnici č. 31, z 15. října 1952.

(FOT. 8, 9) Řetězové dopisy nalezené u Staňkových v České Rybné (SOkA Svitavy se sídlem v Litomyšli).

Příloha číslo 4.

Slova božského Spasitele Otcí Piovi, stigmatizovanému kapucínu: *v Itálii*

Přijdu se strašným hukotem hromu na zeměkouli v jedné noci studeného zimního měsíce. Horký vítr, přinášející písek, bude předcházetí ošklivému počasí a udery jako centy těžké rozbijí zemi. Ve spoušti mraků barvy rudých požárů budou se kmitatí pustošící blesky vše zažehující a na popel spalující všechno, co se s hříchem mlkvalo a co jím nakaženo hnije a musí být zničeno. Jedovatými plyny, sírou a usmrcující parou plnicí se vzduch vichřící. a bouří rozmetám pyšné stavby, které byly zbudovány ve smělosti a v opojení jejich lidských citů na znamení jejich silné vůle vším opovrhující.

Anděl zkázy hněvu Božího zpustoší život všech říší a jejich falešný a rouhavý bludný omyl, který nikdy ~~ma~~ a nikde není učením mého Evangelia, vyhladí navždy. Nechám ve studené zimní noci tak zarachotit hrom na zemi, až se bodou hory trásti. Zavřete spěšně okna a dveře, zastřete pohled ven do volného prostoru. Vaše oči nemají zvědavými pohledy znesvětití nejstrašnější zjev všech událostí, neboť svatý hněv je Boží, který očistí zemi. Pro tebe, zástupe, který jsi mi zůstal věrný. Shromážděte se k modlitbě před svým křížem a volejte strážce svých duší. Postavte se pod ochranu mé Matky a nemalomyslněte pro ty věci, které vám nebudou škodit.

Doufejte s důvěrou v lásku a nedopusťte, aby povstala ve vás pochybnost ve vaši záchranu. Čím pevněji budete důvěřovati v mou lásku, tím neproniknutelnější bude val, kterým vás obklopím.

Bojujte za duše, které jsou mému Srdci blízké. Obětujte své zkoušky, těžká pokušení, viditelná soužení, jimiž budete trápeni, za hříšné miláčky mého Srdce, za mé zbloudilé kněze, abych jim mohl darovati v poslední hodině milost dokonalé litosti. Má láska vám to odmění.

Přečkejte 2 noci a 3 dny. Noc, která nyní přijde, utiší hrůzy a s nastávajícím jitem vyjde opět slunce se svým světlem a teplem, po hrůzách dlouhých temnot.

Přijměte nový život s pokorným díkem, žijte jej v mém smyslu prostě a jednoduše, v míru a lásce.

4./

Spasitelná slova, pronesená Kristem Pánem k Terezii Neumanové.
/ V Konersreuthu na Zelený čtvrtek r. 1946 /.

Já blízko jsem. Země se bude chvěti a třásti, bude to strašné, takový malý soud světa. Ale nebojte se, já ~~hned~~ jsem s vámi. Budete jást a děkovat. Moji věrní, kteří mne očekávají, mají mou ochranu, mou milost a lásku. Pro ty, kteří nejsou ve stavu posvěcující milosti, to bude strašné. Andělé spravedlnosti jsou již rozesláni na všechny strany, do všech větrů. Zjeví se lidstvu a každá duše pozná mne, jako svého Boha. Je pět minut před dvanáctou. Přicházím, stojím přede dveřmi... Země se bude chvěti, lidstvo bude nařikati, duchovní dílo se naplní. Již při stvoření světa jsem měl toto dílo na mysli.

Lidstvo neslyší mého hlasu, zatvrzuje své srdce, odmítá mou milost, opovrhne mým milosrdenstvím a mou láskou a je horší, než před potopou světa. Lidstvo je zapleteno do tenat hříchu. Závist a nemravnost, která se rozmohla na světě, jsou dílem ďáblovým. Svět leží v těchto temnotách. Kdybych jednal podle spravedlnosti, musil bych lidi poklemt naprosto vyhladit. Ale ponechávám je svému milosrdenství. Misky hněvu Božího jsou již vylity nad národy, ale brzy se bude vznášeti nad zemí anděl míru. Chci zachrániti a zahojiti rány nyní krvácející. Při všem nese milosrdenství nad násilím. Ať moji věrní nyní nespí, jako uředníci na hoře Olivetské. Ať se neustále modlí a získávají z mých zásluh pro sebe i pro jiné. Připravuje se lásili a bude strašné, jako ještě nebylo od stvoření světa. Já sám přijdu a zjeví se světu svoji vůli. Ti, co tolik trpěli, jsou mučedníky a setbou pro novou církev. Oni měli podíl na mém zajetí, na mém bičování, trním korunování a křižování.

Mé dítě, přijdu brzy, velmi brzy. Co teď přijde, předčí všechno minulé. Matka Boží a všechny káry anělské budou při tom nápomocny. Peklo věří, že má zemi již jistou, ale já mu ji vyrvu a vytrhnu. Mnozí se mi rouhají a budou se mi rouhat pro nastalá utrpení, ale já musím dopustiti tuto bolest na lidstvo, ab tisíce lidí bylo zachráněno. To mnozí mě uctívají za ty, kteří se mi rouhají. Já přijdu a se mnou přijde i pokoj na svět. S hrstkou svých věrných znovu vystavím své království. Moje milované děti, hodina se blíží, modlete se bez ustání, nebudete zklamáni. Já jsem shromáždil své věrné se všech stran a oni mi budou vzdávat čest. Lidstvo pozná mou moc i lásku. Ukáži lidstvu svoji spravedlnost i své smilování. Žádná fantazie, žádný rozum nepochopí i lásku svého Boha. Zakusí-li duše lásky svého Boha, pak ihned zemře.

Mé dítě, jak málo lidí se ke mně modlí v duchu a pravdě. Lidé se modlí ponejvíce jen ústy a jdou svou cestou. Při presbě Otčenáše „Přijď Království tvé, řekl Spasitel, Rychlostí blesku přijde toto Království, rychleji, než lidstvo tuří. Blahoslavení, kteří jsou připravení. Blahoslavení, kteří mne očekávají... Já udělím zvláštní milosti.“

Těmto slovaťm nejsme povinni věřiti jako sv. evangeliu, ale bylo by nejvyšš nerozumné jimi pohrdati proto, že nemají doposud církevního schválení, neboť Terezie je duše omilostněná Bohem, živými ranami Krista Pána, stigmata/ a již dlouhou řadu let jest živa pouhým dením sv. přijímáním a jiného nepožije.

(FOT. 10) Dokument o domovní prohlídce u rodiny Silových z 19. prosince 1952 (SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli).

Příloha čís.8./ -16-1

Obvodní oddělení VB
PROSEČ, telef. čís. 17.
razítko velitelství

v Boru, dne 19. prosince 1952.

K č. j. VB-1234/1952.

Protokol o domovní prohlídce

Dnešního dne byla provedena domovní prohlídka u Jaroslava S i l y a Růženy S i l o v é
spolunajitelů hospodářství v B o r u čp.57, okres Polička.
Při prohlídce byly odňaty tyto věci důležité pro trestní řízení (§ 127 odst. 4 tr. ř., § 21 odst. 2 tr.
ř. spr.)
Žádné.

Dále byly při prohlídce zabezpečeny tyto věci: Nebyly zabezpečeny žádné věci, které
by měli vztah k trestnému činu a byly pro trestní řízení důležité
nebo byly rozhodující pro soudní řízení.-

(kulaté razítko)

Zofie Silova,

nehod. znalec
Ing. Vokáč

Kosmas
čl. M.V.

RMNB č. 8/1951 - čl. 33.
MNB č. skl. 42

(FOT. 11, 12, 13) Dokumenty o odsouzení Josefa a Anny Pešinových z 21. května 1953
(SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli).

č.j. T 28/53 - 21

J m é n e m r e p u b l i k y .

Lidový soud v Poličce, odd. 2. rozhodl po hlavním líčení
konaném dne 21. května 1953 takto :

Obvinění: 1/ Josef Pešina, nar. 17.10.1895 b Boru,
zemědělec, Bor čp.17

2/ Anna Pešinová, roz. Sanková, nar. dne
9.1.1902 ve Skořenicích, spolumajitelka usedlosti
v Boru čp.17

j s o u v i n n i ,

že jako spolumajitelé hospodářské usedlosti o výměře 19,47 ha porušili
povinnost svého povolání tím, že v roce 1952 nedodali na povinnou dodáb-
ku 3.510 litrů mléka, 1,101 kusů vajec, 1.935 kg hovězího masa, 108 kg
jetelového semene a 505 kg stobkového lnu, nedodrželi plánovaný stav hově-
zího a vepřového dobytka a na podzim 1952 nesprovedli hlubokou orbu
na 3,60 ha t e d y z nedbalostí ztěžovali provoz lidových družstev
pověřených výkupem zemědělských výrobků tím, že nesplnili povinnost
svého povolání, čímž bylo ztěžováno plnění JHP ve výkupu zemědělských
výrobků,

č i m ž s p á c h a l i

trestný čin bhrožení JHP podle § 135 odst.1,2 tr.z.

a o d s o u z u j í s e

podle § 135 odst.2 tr.z. k trestu odnětí svobody a to Josef Pešina
na 8 / osm / měsíců, Anna Pešinová na 4 / čtyř / měsíce. Podle § 47
tr.z. se u obviněných vyřazuje propadnutí hospodářské usedlosti čp.
17 v Boru s příslušenstvím.

Podle § 43 tr.z. vyslovuje se ztráta čestných práv občanských
na 5 let a podle § 53 tr.z. zákaz pobytu v okrese Polička na vždy.

Podmíněný odklad výkonu trestu se obviněným nepovoluje.
Obvinění jsou podle § 52 tr.ř. povinni nahraditi náklady trest-
ního řízení.

u d ů v o d n ě n í .

Zprávou plnomocníka výkupu a doznáním obviněných soud zjistil,
že obvinění nesplnili v roce 1952 svou dodávkovou povinnost tím, že
nedodali produkty v množství uvedené ve výroku rozsudečném.

Obviněným se klade za vinu, že z nedbalosti nesplnili své po-
vinnosti jako samostatní hospodáři a tím ohrozili plnění JHP.

Obvinění se hájí tím, že nedodávky nebyly způsobeny jejich ne-
dbalostí, neboť podnikli se své strana vše, aby dostali svým povin-
nostem. Výměra jejich pozemků činí 16,14 ha a pouze pozemky, které jim
byly přiděleny na jaře 1952 do nuceného pachtu obsahuje výměry přes
19 ha. Nesplnění dodávky mléka bylo zaviněno tím, že obvinění neměli v
vůbec žádného jatele, což je u nich hlavní krmivová základna,
plánovaný stav do jnic si opatřil hned v květnu, hovězí maso nemohli
splnit, když byli nuceni zvýšit plánovaný stav dobytka, jelak vůbec
žádný nevyrostl a len následkem špatného počasí a zaneprázdnění
jinými pracemi nebylo vůbec možno sklídit. Nedodávka vajec byla způso-
bena jednak nemocí slepic, jednak tím, že kuřata ničili tchoři.

Na základě vyšetření orgánů veřejné bezpečnosti a spisů tohoto soudu č. 51/52 zjistil soud, že obvinění již od roku 1950 neplní své dodávkové povinnosti, pro nesplnění v roce 1950 byl potrestán ONV a v roce 1951 odsouzen lidovým soudem v Poličce pro trestný čin podle § 136 tr.z.

Obviněný opustil v roce 1951 svou usedlost a nastoupil místo svého syna zaměstnání u OSSS v Pomezí, kde se později stal členem JZD. Starost o své hospodářství přenechal své manželce a svému synovi. Na své hospodářství se zabývá chovem koní, kterým poskytuje z větší části veškeré hodnotné krmivo v jejich hospodářství výrobě na ukor chovu dobytka hovězího, zejména dojníc. Vzhledem ke všem těmto okolnostem soud za to, že se jedná o vesnického spekulanta, který svými odbornými znalostmi se snaží opatřit si za každých okolností prospěch. Není pochyby o tom, že obviněný jest schopen dostát všem svým povinnostem, které mu ukládá JHP a že ukoly, které jsou mu ukládány jsou uměrné jeho možností. Obviněný však se zaměřuje pouze na pěstování toho, co mu osobně zvláště oblibu a co mu přináší prospěch a tím zanedbává své povinnosti v ostatních oborech zemědělské výroby. Není pochyby o tom, že kdyby obviněný využil svých znalostí a zkušeností k tomu, aby především plnil své dodávkové povinnosti, že by tuto povinnost plnit mohli, obviněný však z vypočítavosti na to nedbají a hospodaří podle toho, jak sami uznávají pro sebe více prospěšnější. Dospěl proto soud k přesvědčení, že nesplnění dodávkových povinností u obviněných bylo zaviněno tím, že zanedbali své povinnosti řádných hospodářů v tom směru, aby docílili výtěžek u všech zemědělských produktů. To vyplývá z ostatně zejména z toho, že na podzim 1952 neprovedli ani hlubokou orbu na značné výměře svých pozemků, ač měli k dispozici konský potah, který si vypůjčoval jejich syn, který obhospodaruje usedlost v jedné obci, sousedního okresu.

Poněvadž plnění ukolů lidových ružstev závisí na tom, jak jednotlivci plní své povinnosti, není pochyby, že nesplněním povinností u jednotlivců je ohroženo i plnění ukolů vyšších složek, na němž závisí zajištění a zvyšování výživy všech členů společnosti. Je proto nadevět pochybnost o jednání nebezpečné pro společnost a v jednání obviněných jest proto spatřovati trestný čin, kterým byli uznáni vinnými.

Při výměře trestu přihlédl soud jak k stupni společenské nebezpečnosti tak i k míře zavinění, zejména pak i k osobám pachatelů a k okolnostem přitěžujícím a polehčujícím. V tomto směru sluší uvést, že obvinění sice nemají tak vysokou výměru, která by sama o sobě odůvodňovala zařazení do třídy kulaků. Obvinění však, zejména Josef Pešina si počíná velmi zhytrale, svými znalostmi se snaží ovlivnovati celou obec a využítí všech prostředků, kterých jest schopen docílit ve svůj prospěch. Jest ho proto považovati za člověka velmi nebezpečného, zejména přihlédneme-li k tomu, že se vždy klonil k tomu směru, z něhož se domníval míti největší zisk. Zejména i jeho vystupování za Protektorátu neza označiti za nezavadné a soud proto dopěl k názoru, že jest obviněné považovati za příslušníky třídy kulaků. Při výměře trestu přitěžovalo, že obvinění se činu dopustili z nepřátelství k lidově demokratickému zřízení, které vyvěrá z toho, že se v každém ohledu snaží narušovati hospodářské zřízení ovšem jen tak, aby tím neukázali svoji skutečnou tvář. Polehčujícím nebylo shledáno nic.

Byl proto obviněným vyměřen trest v zákonné sazbě v míře, která podle názoru soudu odpovídá jak všem okolnostem rozhodným pro výměru trestu, tak i výchovnému jeho účelu.

Kromě trestu odnětí svobody uložil obviněným soud trest ztráty občanských práv občanských podle § 43 tr.z. Vzhledem k tomu, že dospěl k názoru, že svým činem projevili nepřátelství k lidově demokratickému řádu podle § 47 tr.z. vyslovil pak soud propadnutí hospodářské usedlosti a příslušenstvím z tohož důvodu a pak také proto, že se jedná o notorické neplníče, kteří nesplnili své dodávkové povinnosti ve 3 letech po sobě a není naděje, že by je plnili i v budoucnu.

poněvadž
socialista
zohytral

se nelz
pracuj
astann

odvol
bylo

Podle § 53 tr.z. byl vysloven zákaz pobytu v okrese Polička, poněvadž soud dospěl k názoru, že to vyžaduje zájem nerušené výstavby socialismu na naší vesnici a že by obviněným svým postojem a svou zchytralostí mohli této výstavbě činit překážky.

Podmíněný odklad výkonu trestu nebyl obviněným povolen, poněvadž se nelze nadíti, že by i bez výkonu trestu vedli dále řádný život pracujících lidí. Výrok o náhradě nákladů trestního řízení je odůvodněn ustanovením § 72 tr.ř.

Poučení: Proti tomuto rozsudku jest opravným prostředkem odvolání, které se podává do tří dnů po vyhlášení nebo písemném doručení, bylo-li o ně žádáno u podepsaného soudu ke krajskému soudu.

V Poličce dne 21. května 1953-

MUDr. Václav Podlešák

Za správnost vyhlášení

[Handwritten signature]